

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

SEKCJA CZWARTA

SPRAWA PIECHOWICZ przeciwko POLSCE

(Skarga nr 20071/07)

WYROK

STRASBURG

17 kwietnia 2012 roku

Wyrok ten stanie się ostateczny zgodnie z warunkami określonymi w Artykule 44 § 2 Konwencji. Wyrok może podlegać korekcie wydawniczej.

W sprawie Piechowicz przeciwko Polsce,
Europejski Trybunał Praw Człowieka (Sekcja Czwarta), zasiadając jako
Izba w składzie:

David Thór Björgvinsson, *Przewodniczący*,
Lech Garlicki,
Päivi Hirvelä,
George Nicolaou,
Zdravka Kalaydjieva,
Nebojša Vučinić,
Vincent A. De Gaetano, *sędziowie*,

oraz Lawrence Early, *Kancierz Sekcji*,

Obradując na posiedzeniu niejawnym w dniu 27 marca 2012 roku,

Wydaje następujący wyrok, który został przyjęty w tym dniu:

POSTĘPOWNIE

1. Sprawa wywodzi się ze skargi (nr 20071/07) wniesionej do Trybunału w dniu 12 kwietnia 2007 roku przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie Artykułu 34 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności ("Konwencja") przez obywatela Polski, Pana Mirosława Piechowicza ("skarżący").

2. Skarżący był reprezentowany przez Pana W. Więclawa, adwokata prowadzącego praktykę w Lublinie. Rząd polski ("Rząd") był reprezentowany przez pełnomocnika, Pana J. Wołásiewicza z Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

3. Skarżący zarzucił, w szczególności, naruszenie Artykułu 3 Konwencji w związku z nadaniem mu tzw. statusu "więźnia niebezpiecznego" i nieodpowiednimi warunkami osadzenia. Ponadto, sformułował on zarzut przewlekłości tymczasowego aresztowania z naruszeniem Artykułu 5 ust. 3 Konwencji. Powołując się na Artykuł 5 ust. 4 Konwencji skarżący podniósł, że w toku postępowań badających zgodność z prawem zastosowania wobec niego tymczasowego aresztowania w czasie trwania śledztwa, nie przestrzegano zasady równości broni. Skarżący zarzucił także naruszenie Artykułu 8 w zakresie dotyczącym poważnego ograniczenia jego kontaktów z rodziną oraz rutynowej cenzury korespondencji w trakcie osadzenia.

4. W dniu 26 października 2009 roku Przewodniczący Czwartej Sekcji Trybunału zadecydował o zakomunikowaniu skargi Rządowi. Wydano także decyzję o łącznym rozpoznaniu skargi co do meritum i dopuszczalności (Artykuł 29 ust. 1).

5. W dniu 18 lutego 2010 roku Przewodniczący Izby udzielił Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka zgody na przedłożenie pisemnych uwag, zgodnie z Regulą 44 ust. 3 (b) Regulaminu Trybunału.

STAN FAKTYCZNY

I. OKOLICZNOŚCI SPRAWY

6. Skarżący urodził się w 1977 roku i mieszka w Lublinie.

A. Częściowe rozbieżności w kwestii pewnych faktów sprawy

7. Skarżący i Rząd przedstawili w części odmienne stanowiska, co do pewnych faktów sprawy, które dotyczyły reżimu “więźnia niebezpiecznego”, warunków osadzenia skarżącego oraz jego kontaktów z rodziną w trakcie pozbawienia wolności (zob. paragrafy 54-71 i 87-89 poniżej). Pozostałe fakty były bezsporne.

B. Pierwsze postępowanie karne (sprawa o sygnaturze IX K 1054/07 oraz IX K 31/11)

8. W dniu 21 czerwca 2006 roku skarżący został zatrzymany pod zarzutem obrotu środkami odurzającymi, którego dopuścił się wspólnie z innymi ustalonymi i dotychczas nieustalonymi osobami.

9. W dniu 22 czerwca 2006 roku Sąd Rejonowy w Lublinie zastosował wobec niego tymczasowe aresztowanie, opierając swoją decyzję na uzasadnionym podejrzeniu, że skarżący popełnił zarzucane mu czyny. Sąd wskazał na prawdopodobieństwo nałożenia na skarżącego surowej kary pozbawienia wolności oraz obawę mactwa poprzez oddziaływanie na - bliżej nieokreślonych - świadków i współpodejrzanych w toku postępowania celem stworzenia korzystnych warunków dla własnej obrony.

10. Zażalenie skarżącego na zastosowanie oraz dalsze przedłużanie tymczasowego aresztowania, jak również jego liczne wnioski o uchylenie tymczasowego aresztowania oraz zażalenia na postanowienia o odmowie uchylenia tymczasowego aresztowania nie zostały uwzględnione.

11. W toku postępowania przygotowawczego okres stosowania wobec skarżącego tymczasowego aresztowania został przedłużony w dniu 15 września 2006 roku (do dnia 20 grudnia 2006 roku) oraz w dniu 5 stycznia 2007 roku (do dnia 14 kwietnia 2007 roku). Władze w wydanych w tej sprawie postanowieniach wskazały, że początkowe przesłanki stosowania tymczasowego aresztowania nie ustały. Sąd podkreślił także, że z uwagi na złożony charakter sprawy postępowanie przygotowawcze nie zostało zakończone.

12. W dniu 4 kwietnia 2007 roku do Sądu Rejonowego w Lublinie wpłynął akt oskarżenia. Skarżącemu postawiono zarzut obrotu środkami odurzającymi, prania brudnych pieniędzy oraz wyłudzenia kredytu.

A.W., konkubina skarżącego, została postawiona w stan oskarżenia pod zarzutem prania brudnych pieniędzy, w tym inwestowania dochodów z działalności przestępczej, jakie czerpał skarżący z obrotu środkami odurzającymi, w zakup samochodu oraz zawarcia umowy kredytowej w celu ukrycia nielegalnego źródła pochodzenia inwestowanych środków finansowych.

13. W dniu 10 kwietnia 2007 roku sąd rejonowy przedłużył stosowanie tymczasowego aresztowania wobec skarżącego do dnia 14 lipca 2007 roku, a następnie na dalszy okres, do dnia 14 października 2007 roku. Sądy podniosły ponownie, że początkowe przesłanki stosowania tymczasowego aresztowania nie ustały.

14. W dniu 17 lipca 2007 roku Sąd Rejonowy w Lublinie stwierdził swoją niewłaściwość co do części zarzutów przekazując sprawę do Sądu Okręgowego w Lublinie. Zarówno prokurator, jak i skarżący wnieśli zażalenia na niniejsze postanowienie.

15. W dniu 16 sierpnia 2007 roku sprawa została przekazana do rozpoznania w całości Sądowi Okręgowemu w Lublinie. Jednakże z uwagi na późniejszą zmianę przepisów regulujących kwestię właściwości sądów orzekających w sprawach karnych, ostatecznie sprawa wpłynęła z powrotem do sądu rejonowego w dniu 30 października 2007 roku.

16. W międzyczasie, w dniu 9 października 2007 roku Sąd Okręgowy w Lublinie przedłużył okres stosowania wobec skarżącego tymczasowego aresztowania do dnia 14 stycznia 2008 roku, uznając, że materiał dowodowy zebrany dotychczas w sprawie wskazuje w sposób wystarczający, że skarżący dopuścił się popełnienia zarzuconych mu czynów. Sąd wskazał, że istnieje prawdopodobieństwo nałożenia na skarżącego surowej kary pozbawienia wolności oraz zwrócił uwagę na fakt, że skarżący działał w warunkach recydywy.

17. W toku postępowania sądowego wielokrotnie przedłużano okres stosowania wobec skarżącego tymczasowego aresztowania, mianowicie w dniu 28 grudnia 2007 roku (do dnia 14 kwietnia 2008 roku), w dniu 11 kwietnia 2008 roku (do dnia 30 czerwca 2008 roku), w dniu 27 czerwca 2008 roku (do dnia 30 września 2008 roku), w dniu 23 lipca 2008 roku (do dnia 24 października 2008 roku). Sądy stwierdziły ponownie, że podane wcześniej przesłanki przetrzymywania skarżącego w areszcie nie ustały.

18. Rozprawa miała się rozpocząć w dniu 28 grudnia 2007 roku. Została jednak odroczona do dnia 22 lutego 2008 roku z powodu nieobecności jednego ze świadków.

19. W dniu 22 lutego 2008 roku ponownie odroczono termin rozprawy z uwagi na chorobę sędziego przewodniczącego.

20. W dniu 28 marca 2008 roku odbyła się pierwsza rozprawa.

21. W dniu 24 października 2008 roku sąd rejonowy wydał postanowienie o uchyleniu stosowania tymczasowego aresztowania wobec

skarżącego. Skarżący pozostał jednak w areszcie w związku z trzecim postępowaniem karnym (zob. paragrafy 32-39 poniżej).

22. Postanowieniem z dnia 12 lipca 2011 roku Sąd Rejonowy w Lublinie uznał skarżącego winnym zarzucanych mu czynów i wymierzył mu karę łączną pięciu lat pozbawienia wolności oraz grzywnę.

A.W. została uznana winną zarzucanych jej czynów i skazana na dwa lata więzienia w zawieszeniu na cztery lata.

23. Postępowanie apelacyjne stron jest w toku

C. Drugie postępowanie karne (sprawa o sygnaturze IV K 413/06)

24. W dniu 22 czerwca 2006 roku Sąd Rejonowy w Lublinie zastosował wobec skarżącego tymczasowe aresztowanie, opierając swoją decyzję na uzasadnionym podejrzeniu, że dopuścił się on rozboju, kradzieży oraz bezprawnego pozbawiania wolności. Sąd wskazał na prawdopodobieństwo nałożenia na skarżącego surowej kary pozbawienia wolności oraz obawę mactwa poprzez ogólne oddziaływanie na świadków i współpodejrzanych – nie podano ich nazwisk oraz żadnych okoliczności związanych ze sprawą.

25. Zażalenie skarżącego na stosowanie, a także jego kolejne zażalenia na przedłużenie stosowania wobec niego tymczasowego aresztowania oraz wszystkie późniejsze wnioski o uchylenie tymczasowego aresztowania oraz zażalenia na postanowienie o odmowie uchylenia tego środka nie zostały uwzględnione.

26. W toku postępowania przygotowawczego przedłużono okres stosowania wobec skarżącego tymczasowego aresztowania w dniu 7 września 2006 roku (do dnia 30 grudnia 2006 roku) oraz w dniu 29 grudnia 2006 roku. Władze w wydanych w tej sprawie postanowieniach wskazały, że początkowe przesłanki przetrzymywania skarżącego w areszcie nie ustały.

27. W bliżej nieokreślonym dniu w grudniu 2006 roku do Sądu Rejonowego w Lublinie wpłynął akt oskarżenia. Skarżącemu postawiono zarzut rozboju, kradzieży oraz bezprawnego pozbawienia wolności.

28. Pierwszy termin rozprawy wyznaczono na dzień 28 lutego 2007 roku, została ona jednak odroczone. Rozprawa odbyła się w dniu 15 marca 2007 roku.

29. W toku postępowania sądowego okres stosowania wobec skarżącego tymczasowego aresztowania został po raz kolejny przedłużony w dniu 17 kwietnia, 29 czerwca i 23 października 2007 roku (do dnia 31 stycznia 2008), w dniu 29 stycznia (do dnia 31 marca 2008 roku) oraz w dniu 18 marca 2008 roku (do dnia 21 czerwca 2008 roku). Sady stwierdziły ponownie, że podane wcześniej przesłanki dalszego stosowania tymczasowego aresztowania nie ustały.

30. W dniu 21 czerwca 2008 roku sąd wydał postanowienie o uchyleniu środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania wobec

skarżącego w tej sprawie, ponieważ upłynął maksymalny okres dwóch lat jego stosowania przewidziany ustawą. Skarżący był nadal tymczasowo aresztowany w związku z pierwszym i trzecim postępowaniem karnym toczącym się przeciwko niemu (zob. paragrafy 8 i 21 powyżej oraz paragrafy 32 i 37 poniżej).

31. W dniu 2 lipca 2009 roku Sąd Rejonowy w Lublinie wydał wyrok. Skarżący został uniewinniony od popełnienia wszystkich zarzucanych mu czynów.

D. Trzecie postępowanie karne (sprawa o sygnaturze IVK 220/08 oraz IVK 394/08)

1. Przebieg postępowania i tymczasowe aresztowanie skarżącego

32. Postanowieniem z dnia 10 października 2007 roku Sąd Rejonowy w Lublinie zastosował wobec skarżącego środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania, opierając swoją decyzję na podejrzeniu, że skarżący założył i kierował grupą przestępczą zajmującą się dystrybucją środków odurzających. Sąd wskazał na prawdopodobieństwo nałożenia na skarżącego surowej kary pozbawienia wolności, poważny charakter zarzucanych mu czynów, duże ilości wprowadzonych do obrotu narkotyków oraz ryzyko, że skarżący może utrudniać postępowanie. Zważywszy na wiodącą rolę, jaką odgrywał skarżący w grupie, zachodziła obawa mactwa poprzez ogólne oddziaływanie na świadków i innych podejrzanych w sprawie; nie podano konkretnych nazwisk.

33. Zażalenie skarżącego na zastosowanie, a także jego kolejne zażalenia na przedłużenie stosowania wobec niego tymczasowego aresztowania oraz wszystkie późniejsze wnioski o uchylenie tymczasowego aresztowania oraz zażalenia na postanowienie o odmowie uchylenia tego środka nie zostały uwzględnione. W przedstawionym stanowisku skarżący podkreślił, że podnoszone wobec niego zarzuty popełnienia przedmiotowych czynów nie znalazły dostatecznego potwierdzenia w zgromadzonym materiale dowodowym oraz utrzymywał, że przesłanki zastosowania wobec niego tymczasowego aresztowania były niejasne i ogólne oraz nie wskazywały na jakiegokolwiek konkretne okoliczności, które mogłyby uzasadnić obawę mactwa. Stwierdził ponadto, że odmowa udostępnienia akt sprawy przez prokuratora uniemożliwiła mu podważenie przesłanek dalszego stosowania wobec niego tymczasowego aresztowania.

Postanowieniem z dnia 25 października 2007 roku, nieuwzględniającym zażalenia skarżącego na postanowienie z dnia 10 października 2007 roku, Sąd Okręgowy w Lublinie stwierdza, między innymi, co następuje:

“Z całą stanowczością uznać należy, iż zgromadzony w sprawie materiał [w postaci wyjaśnień innych przesłuchiowanych osób lub uzyskany w wyniku przeprowadzonego przeszukania] w wysokim stopniu uprawdopodobnia fakt popełnienia [przez skarżącego] zarzucanych mu czynów. ...

Zarzucane przestępstwo zagrożone jest karą pozbawienia wolności do lat dziesięciu, co przy uwzględnieniu wysokiej społecznej szkodliwości czynów, działania wspólnie i w porozumieniu z innymi osobami w grupie o zorganizowanym charakterze i uczynienia sobie z przestępstwa stałego źródła dochodu oraz ilości wprowadzonego do obrotu środka odurzającego a także uprzedniej karalności uprawnia do wnioskowania o surowości grożącej mu kary.

Słusznie również Sąd Rejonowy podniósł uzasadnioną obawę bezprawnego wpływu [skarżącego] na treść wypowiedzi innych osób. Realizacja zadań postępowania przygotowawczego wymaga [od władz], aby uniemożliwić podejmowania takich właśnie działań, przede wszystkim wpływania na treść zeznań, czy wyjaśnień przesłuchiowanych osób.

Dodać należy, że [skarżący], jak wskazują dotychczas zgromadzone dowody, założył i kierował zorganizowaną grupą przestępczą i miał decydujące zdanie w każdej kwestii dotyczącej jej funkcjonowania. ...

W tych warunkach, tymczasowe aresztowanie jest jak najbardziej słuszne, gdyż wolnościowe środki zapobiegawcze nie byłyby wystarczające dla zabezpieczenia prawidłowego biegu śledztwa.”

34. W toku postępowania przygotowawczego przedłużono okres stosowania wobec skarżącego tymczasowego aresztowania w dniu 8 stycznia 2008 roku (do dnia 9 kwietnia 2008 roku) oraz w dniu 1 kwietnia 2008 roku (do dnia 9 czerwca 2008 roku). Władze w wydanych w tej sprawie postanowieniach wskazały, że początkowe przesłanki, które zadecydowały o zastosowaniu tymczasowego aresztowania nie ustały, podkreślając w szczególności surowość grożącej kary – do ośmiu lat pozbawienia wolności.

35. W dniu 2 czerwca 2008 roku do Sadu Okręgowego w Lublinie wpłynął akt oskarżenia. Zawierał on 36 zarzutów wniesionych przeciwko 17 oskarżonym. Skarżącemu postawiono zarzut wprowadzania do obrotu środków odurzających, jako kierującemu zorganizowaną grupą przestępczą.

36. W toku postępowania sądy dalej przedłużały okres stosowania wobec skarżącego tymczasowego aresztowania, mianowicie w dniu 5 czerwca 2008 roku (do dnia 9 października 2008 roku), w dniu 7 października 2008 roku (do dnia 9 stycznia 2009 roku), w dniu 30 grudnia 2008 roku (do dnia 9 kwietnia 2009 roku), w dniu 7 kwietnia 2009 roku (do dnia 7 czerwca 2009 roku), w dniu 27 maja 2009 roku (do dnia 27 sierpnia 2009 roku), w dniu 25 sierpnia 2009 roku (do dnia 9 października 2009 roku), w dniu 7 października 2009 roku (do dnia 9 grudnia 2009 roku) oraz w kolejnych bliżej nieokreślonych dniach. Sądy powtórzyły w zasadzie, że podane wcześniej przesłanki dalszego stosowania tymczasowego aresztowania nie ustały. W kilku wydanych postanowieniach wskazały również na wysoce złożony charakter sprawy, podkreślając, że akta sprawy liczyły 20 tomów oraz konieczność przeprowadzenia czasochłonnych czynności procesowych (tak jak np. potrzeba zapoznania oskarżonego z materiałami poufnymi – co trwało około trzech tygodni w okresie od sierpnia do września 2009 roku).

37. Postanowieniem z dnia 2 lipca 2010 roku sąd uchylił wobec skarżącego tymczasowe aresztowanie stosując poręczenie majątkowe oraz dozór policji z obowiązkiem zgłoszenia się raz w tygodniu do właściwej jednostki policji. Skarżący został także objęty zakazem opuszczania kraju.

38. Postanowieniem z dnia 16 czerwca 2011 roku Sąd Okręgowy w Lublinie uznał skarżącego winnym założenia i kierowania zorganizowaną grupą przestępczą oraz uczestnictwa w obrocie znacznymi ilościami środków odurzających. Sąd wymierzył mu karę łączną pięciu lat pozbawienia wolności oraz grzywnę.

39. Postępowanie apelacyjne stron jest w toku.

2. Dostęp do akt sprawy o sygnaturze VI Ds 54/07/S

40. W dniu 2 listopada 2007 roku w związku z zażaleniem na zastosowanie tymczasowego aresztowania (zob. paragrafy 32-33 powyżej) skarżący złożył pisemny wniosek do Prokuratora Okręgowego o udostępnienie akt śledztwa oraz udzielenie zgody na sporządzenie kserokopii kilku dokumentów zawierających uzasadnienie stosowania wobec niego tymczasowego aresztowania.

41. W dniu 8 listopada 2007 roku prokurator nie uwzględnił przedmiotowego wniosku, wskazując na ważny interes postępowania. Prokurator zwrócił uwagę, że postępowanie przygotowawcze jest w toku i w zaistniałych okolicznościach dobro śledztwa ma pierwszeństwo przed prawem skarżącego do zapoznania się z materiałem dowodowym zebrany przez prokuraturę. Skarżący złożył zażalenie.

42. Postanowieniem z dnia 10 grudnia 2007 roku Zastępca Prokuratora Okręgowego w Lublinie utrzymał w mocy zaskarżone zarządzenie z dnia 8 listopada 2007 roku. Zauważył on, w szczególności, że prawo do pełnego ujawnienia materiału dowodowego zebranego w postępowaniu karnym na etapie postępowania przygotowawczego nie ma charakteru absolutnego i może, w dążeniu do prawnie uzasadnionego celu, jakim jest ochrona świadka lub zachowanie w tajemnicy niejawnych metod pozyskiwania materiału dowodowego, czy dobro śledztwa, podlegać ograniczeniom. Podkreślono także, że ograniczenia tego typu są jeszcze bardziej rygorystyczne w toku postępowania przygotowawczego, ponieważ na tym etapie nie obowiązują reguły wynikające z kontradiktoryjności procesu.

43. W dniu 27 grudnia 2007 roku skarżący zwrócił się ponownie do prokuratora prowadzącego postępowanie przygotowawcze o udostępnienie akt sprawy celem sporządzenia kserokopii wybranych fragmentów dokumentacji. Zrobił on listę 86 stron istotnych dla sprawy z 1,200 stron znajdujących się w aktach. Skarżący powołał się na Artykuł 5 ust. 4 Konwencji oraz zasadę równości broni, podkreślając, że w oczekiwaniu na wniosek prokuratora kierowany do sądu pierwszej instancji o dalsze przedłużenie tymczasowego aresztowania, musiał zbadać przynajmniej część materiału dowodowego celem zakwestionowania w sposób właściwy i

skuteczny legalności zastosowania wobec niego tymczasowego aresztowania. Skarżący dodał, że wniosek Prokuratury opierał się na materiale dowodowym, miejscu oraz okolicznościach, które nie były mu znane, co uniemożliwiło mu odniesienie się do podnoszonych przez nią zarzutów na etapie procedury związanej z przedłużeniem tymczasowego aresztowania. Na koniec, skarżący odwołał się do prawa do obrony gwarantowanego przez Konstytucję.

44. Postanowieniem z dnia 8 stycznia 2008 roku sąd rejonowy przedłużył stosowanie wobec skarżącego tymczasowego aresztowania do dnia 9 kwietnia 2008 roku (zob. także paragraf 34 powyżej).

45. W dniu 15 stycznia 2008 roku prokurator, działając na podstawie przepisu art. 156 § 5 Kodeksu postępowania karnego, odmówił udostępnienia skarżącemu akt sprawy. Prokurator zauważył, że wniosek ten jest już drugim, złożonym w krótkim odstępie czasu, z tą różnicą, że skarżący powołał się tym razem na przepisy z zakresu prawa konstytucyjnego oraz międzynarodowego. W związku z tym uzasadnienie poprzedniego zarządzenia zachowuje swą aktualność. Podkreślono, że prokurator w swych działaniach, w szczególności przy ocenie materiału dowodowego, musi kierować się zasadą obiektywizmu oraz przestrzegać prawa podejrzanego do obrony. Prokurator powinien jednak przede wszystkim zapewnić skuteczny i niezakłócony przebieg postępowania przygotowawczego. Ponieważ zarzuty popełnienia przestępstw przedstawiono kilku innym osobom poza skarżącym, dobro śledztwa wymagało, aby Prokuratura objęła poczynione dotychczas ustalenia tajemnicą w celu zabezpieczenia procesu zbierania materiału dowodowego oraz uniknięcia prób bezprawnego wpływania na wynik śledztwa. Odnosząc się do zagadnień z zakresu prawa konstytucyjnego i międzynarodowego, które zostały podniesione przez skarżącego, w opinii prokuratora miały one marginalne znaczenie w kontekście przedmiotowej decyzji, ponieważ opierała się ona na przepisach Kodeksu postępowania karnego. Skarżący wniósł zażalenie na decyzję.

46. W dniu 29 lutego 2008 roku Zastępca Prokuratora Okręgowego w Lublinie utrzymał w mocy zarządzenie o odmowie udostępnienia akt sprawy wskazując, że podane wcześniej uzasadnienie zachowuje swą aktualność.

47. W dniu 11 marca 2008 roku skarżący zwrócił się z kolejnym wnioskiem do prokuratora prowadzącego śledztwo o udostępnienie kserokopii pewnych dokumentów znajdujących się w aktach sprawy. Zrobił on listę 97 stron istotnych dla sprawy z 1,500 stron znajdujących się obecnie w aktach. Skarżący powołał się na wcześniejsze uzasadnienie podkreślając, że z uwagi na fakt, iż ostatnie postanowienie o tymczasowym aresztowaniu traci moc z dniem 9 kwietnia 2008 roku, musi on zapoznać się przynajmniej z wybranymi dokumentami – nie posiadając dostępu do pełnych akt

sprawy- celem zakwestionowania w sposób skuteczny prawdopodobnego przedłużenia jego tymczasowego aresztowania.

48. W dniu 31 marca 2008 roku prokurator nie uwzględnił przedmiotowego wniosku bez podania konkretnego uzasadnienia.

49. Postanowieniem z dnia 1 kwietnia 2008 roku sąd rejonowy przedłużył stosowanie wobec skarżącego tymczasowego aresztowania do dnia 9 czerwca 2008 roku (zob. paragraf 34 powyżej).

50. Skarżący stwierdził, że od maja 2008 roku, tj. od czasu, kiedy został postawiony w stan oskarżenia przed Sądem Rejonowym w Lublinie (zob. paragraf 35 powyżej) nie ma nadal dostępu do akt sprawy.

E. Cenzura korespondencji skarżącego

51. Skarżący stwierdził, że w czasie tymczasowego aresztowania jego korespondencja była nieustannie cenzurowana przez władze.

Przedstawił on siedem kopert ocenzone listów.

52. Cztery koperty były opatrzone pieczęcią: "Ocenzone, dnia ... Prokurator", z datą zapisaną odręcznie oraz nieczytelnym podpisem. Koperty te zawierały:

1) jeden list z Komendy Głównej Policji ocenzone w dniu 2 sierpnia 2006 roku;

2) dwa listy z Centralnego Zarządu Służby Więziennej, ocenzone odpowiednio w dniu 19 października oraz w dniu 8 grudnia 2006 roku;

3) jeden list z Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Warszawie ocenzone w dniu 8 grudnia 2006 roku.

Trzy koperty były opatrzone pieczęcią "Cenzurowano, Sąd Okręgowy Lublin, otrzymano dnia ..., wysłano dnia ...", z datą stempla oraz nieczytelnym podpisem. Koperty zawierały następujące listy:

1) od obrońcy skarżącego; ocenzone w dniu 25 czerwca 2007 roku;

2) z Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu, ocenzone w dniu 13 sierpnia 2007 roku;

3) z Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej, ocenzone w dniu 16 sierpnia 2007 roku.

53. Skarżący nie wytoczył powództwa cywilnego o zadośćuczynienie z tytułu naruszenia dóbr osobistych z powodu cenzury jego korespondencji na podstawie artykułu 24 w związku z artykułem 448 Kodeksu cywilnego.

F. Ograniczenia w kontaktach skarżącego z rodziną

1. Kontakty z synem

(a) Skarżący

54. Pomiędzy dniem 21 czerwca 2006 roku (kiedy został on zatrzymany w związku z pierwszym postępowaniem) a dniem 12 marca 2007 roku (kiedy został postawiony w stan oskarżenia przed Sądem Rejonowym w Lublinie), skarżący nie uzyskał zgody na widzenie z synem, M.P., urodzonym w 2004 roku, pomimo licznych wniosków w tej sprawie.

55. Pomiędzy dniem 28 kwietnia i dniem 10 października 2007 roku udzielono skarżącemu kilkakrotnie zezwolenie na “widzenie przy stoliku” z dzieckiem, które zostało przywiezione do aresztu śledczego przez niejakiego N.S., stronę trzecią.

56. Skarżący zwracał się wielokrotnie z wnioskiem do Dyrektora Aresztu Śledczego w Lublinie o wyrażenie zgody na wydłużenie standardowego czasu widzeń z synem w wymiarze 60 minut do 90 minut. Żaden jego wniosek nie został uwzględniony, ponieważ władze uznały, że zachowanie skarżącego nie było “wzorowe w zakresie przestrzegania porządku wewnętrznego w areszcie śledczym oraz reguł więziennych” – co stanowiło okoliczność uzasadniającą nadanie przywilejów w tym względzie.

57. Pomiędzy dniem 10 października 2007 roku (kiedy zastosowano wobec skarżącego tymczasowe aresztowanie w związku z trzecim postępowaniem) a dniem 3 grudnia 2007 roku, ponownie nie udzielono mu zezwolenia na widzenie z synem.

(b) Rząd

58. Rząd stwierdził, że w okresie od dnia 21 czerwca 2006 roku do dnia 12 marca 2007 roku skarżący nie składał wniosków o zezwolenie na widzenie z synem.

59. Rząd oświadczył, że pomiędzy dniem 10 października a dniem 3 grudnia 2007 roku widzenia skarżącego z synem nie odbywały się.

60. Rząd przedstawił szczegółową listę widzeń udzielonych skarżącemu pomiędzy dniem 12 czerwca 2006 roku a dniem 19 stycznia 2010 roku. Od dnia 3 grudnia 2007 roku skarżący odbył widzenie z synem w następujących terminach: 24 grudnia 2007 roku, 14 stycznia, 11 lutego, 31 marca, 21 kwietnia, 19 maja, 23 czerwca, 7 i 28 lipca, 11 i 25 sierpnia, 29 września, 13 i 20 października, 3 i 17 listopada oraz 22 grudnia 2008 roku. W 2009 roku widzenia odbyły się w dniach 12 stycznia, 2, 16 i 23 lutego, 9 i 30 marca, 17 i 24 kwietnia, 11 i 18 maja, 1 i 15 czerwca, 6, 20 i 30 lipca, 3, 17 i 31 sierpnia, 13 i 28 września, 4 i 26 października, 8 i 22 listopada, 6, 20 i 27 grudnia. Kolejne wizyty miały miejsce w dniach 10 i 17 stycznia 2010 roku.

Dziecku towarzyszył początkowo N.S., a od dnia 29 września 2008 roku A.W., konkubina skarżącego i matka jego syna.

(c) Materiały znajdujące się w aktach Trybunału

61. W dniu 26 listopada 2007 roku W.W., obrońca skarżącego, złożył oświadczenie następującej treści:

“Jako pełnomocnik [skarżącego] od dnia, w którym zastosowano wobec niego środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania [w związku z pierwszym postępowaniem karnym toczącym się przeciwko niemu], tj. od dnia 22 czerwca 2006 roku do dnia 4 kwietnia 2007 roku, złożyłem liczne wnioski w jego imieniu do prokuratora prowadzącego śledztwo o udzielenie mojemu klientowi zezwolenia na widzenie z jego 3-letnim synem M. ...

Pomimo moich wielokrotnych wniosków, nie udzielono mi takiego zezwolenia. W uzasadnieniu decyzji powołano się na [takie okoliczności jak] dobro dziecka oraz możliwość uzyskania dodatkowych dowodów lub nowych faktów od mojego klienta. W całym toku postępowania przygotowawczego, prokurator wydał tylko jedno zezwolenie na widzenie w marcu 2007, w czasie kiedy [skarżący] został postawiony w stan oskarżenia przed sądem. Należy dodać, że spowodowało to poważny stres dla mojego klienta oraz miało negatywny wpływ na jego stan psychiczny. ”

62. Zarządzeniem z dnia 7 grudnia 2007 roku Prokurator Okręgowy w Lublinie poinformował skarżącego o udzieleniu N.S. zezwolenia na „widzenie przez telefon” oraz że ten ostatni może przyprowadzić ze sobą dziecko skarżącego. Widzenie odbyło się w specjalnym pomieszczeniu z szybą wykonaną z tworzywa Perspex, która oddzielała skarżącego od osób odwiedzających. Skarżący został poinformowany, że w przyszłości będzie mógł skorzystać z jednego takiego widzenia z synem w miesiącu oraz że zezwolenie na widzenie w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt nie zostanie mu udzielone na etapie proceduralnym.

2. Kontakt z konkubiną

63. Od dnia 21 czerwca 2006 roku do dnia 29 września 2008 roku nie udzielono skarżącemu zezwolenia na widzenia z A.W. Początkowo, władze prowadzące śledztwo poinformowały go, że ze względu na fakt, iż A.W. miała zostać przesłuchana w charakterze świadka w toku pierwszego postępowania karnego toczącego się przeciwko niemu, zezwolenie na widzenie nie zostało jej wydane. W późniejszym czasie, w bliżej nieokreślonym dniu w 2006 roku, w tej samej sprawie, A.W. postawiono zarzut prania brudnych pieniędzy - czynu, którego dopuściła się razem ze skarżącym. W dniu 4 kwietnia 2007 roku została postawiona w stan oskarżenia przed Sądem Rejonowym w Lublinie (zob. paragraf 12 powyżej). Na tej podstawie władze odmówiły jej udzielenia zezwolenia na widzenia na okres kolejnych dwóch lat.

64. W dniu 8 stycznia 2007 roku udzielono skarżącemu zezwolenie na przeprowadzenie 60-minutowej rozmowy telefonicznej z A.W.

W dniu 29 września 2008 roku po raz pierwszy udzielono skarżącemu zezwolenia na widzenie przy stoliku z A.W., która mogła przyprowadzić ze sobą ich syna. Od tego czasu skarżący korzystał średnio z dwóch widzeń z nią i synem w miesiącu. (zob. także paragrafy 60 powyżej oraz 70 poniżej).

3 Kontakt z matką

(a) Skarżący

65. Skarżący utrzymywał, że od dnia 21 czerwca 2006 roku do dnia 12 marca 2007 roku nie wydano mu zezwolenia na widzenie z C.K., jego matką, ponieważ miała zostać przesłuchana w charakterze świadka w pierwszym postępowaniu karnym toczącym się przeciwko niemu.

(b) Rząd

66. Rząd stwierdził, że w dniach 6 grudnia 2006 oraz 12 marca 2007 roku matka skarżącego odwiedziła go w zakładzie penitencjarnym. W pierwszym terminie udzielono skarżącemu zezwolenia na widzenie przy stoliku. Drugie widzenie, w którym uczestniczył także M.K., jego syn, odbyło się przez telefon. Ponadto, w dniach 11 października 2006 roku oraz 30 stycznia 2007 roku udzielono skarżącemu zezwolenia na przeprowadzenie 60-minutowej rozmowy telefonicznej z matką.

(c) Materiały znajdujące się w aktach Trybunału

67. Kopia wniosku skarżącego z dnia 7 marca 2007 roku o udzielenie zgody na widzenie z matką i synem, który został skierowany do Prokuratury Okręgowej w Lublinie, wskazuje, że na oryginale wniosku prokurator sporządził odrębną notatkę: “Udzielam zezwolenia na widzenie pod nadzorem; 08.3.2007” oraz że dokument został przekazany osobie zainteresowanej w dniu 9 marca 2007 roku.

4. Lista widzeń udzielonych skarżącemu w trakcie osadzenia od dnia 12 lipca 2006 roku do dnia 19 stycznia 2010 roku

68. Lista widzeń dostarczona przez Rząd wskazuje, że pomiędzy dniem 12 lipca 2006 roku a dniem 19 stycznia 2010 roku skarżący skorzystał ze 147 widzeń, z których 78 to spotkania z obrońcą (w tym jedno w obecności funkcjonariusza policji), 2 spotkania z funkcjonariuszami policji, 2 spotkania z prokuratorami oraz 1 spotkanie z notariuszem.

Spotkania z obrońcą odbywały się średnio raz w miesiącu.

Pozostałe 64 widzenia to spotkania z rodziną skarżącego. Trwały one od 30 do 60 minut, w większości jednak 60 minut.

69. Na początkowym etapie tymczasowego aresztowania udzielono skarżącemu jedynie zezwolenia na przeprowadzenie 60-minutowej rozmowy telefonicznej z matką w dniu 11 października 2006 roku. W dniu

6 grudnia 2006 roku po raz pierwszy skorzystał z widzenia z rodziną – było to widzenie przy stoliku z matką, które trwało 60 minut.

70. Następnie, w dniu 8 stycznia 2007 roku udzielono mu zezwolenia na przeprowadzenie 60-minutowej rozmowy telefonicznej z konkubiną, A.W.

W dniu 30 stycznia 2007 roku skarżący otrzymał zgodę na drugą rozmowę telefoniczną z matką.

W dniu 12 marca 2007 roku skarżący skorzystał z pierwszego widzenia – pod nadzorem - z synem M.P., który został przywieziony do aresztu śledczego przez matkę skarżącego.

W dniu 29 września 2008 roku odbyło się pierwsze widzenie skarżącego z A.W., która mogła przyprowadzić ze sobą ich syna. Widzenie przy stoliku trwało 60 minut.

71. W odniesieniu do widzeń, które miały miejsce po tym, jak zakwalifikowano skarżącego do kategorii “więźnia niebezpiecznego” (zob. paragraf 74 poniżej), tj. od dnia 12 października 2007 roku i później, lista widzeń dostarczona przez Rząd wskazuje, że skarżący skorzystał łącznie ze 102 widzeń, z których 53 to spotkania z obrońcą, 1 z funkcjonariuszem policji, 1 z notariuszem, 2 z prokuratorem. Pozostałe 45 widzeń to spotkania z rodziną.

G. Reżim “więźnia niebezpiecznego”

1. Bezsporny stan faktyczny

72. W dniu 21 czerwca 2006 roku skarżący został osadzony w Areszcie Śledczym w Radomiu. W dniu 8 grudnia 2006 roku został przetransportowany do Aresztu Śledczego w Lublinie.

73. W okresie pomiędzy dniem 23 lutego a 14 czerwca 2007 roku skarżący został umieszczony w celi izolacyjnej dla więźniów niebezpiecznych (tzw. “*tymczasowo aresztowanych niebezpiecznych*”; odpowiednie przepisy prawa mówią o „*tymczasowo aresztowanym stwarzającym poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa aresztu*”), pomimo że nie został zakwalifikowany do powyższej kategorii. Władze Aresztu Śledczego w Lublinie uzasadniły wydaną decyzję względami bezpieczeństwa. W rzeczonym czasie, skarżący nie został objęty surowym rygiem więźnia niebezpiecznego.

74. W dniu 14 czerwca 2007 roku skarżący został przeniesiony do celi przeznaczonej dla zwykłych osadzonych.

75. W dniu 12 października 2007 roku Komisja Penitencjarna Aresztu Śledczego w Lublinie zakwalifikowała skarżącego do kategorii “więźnia niebezpiecznego”. Uznała ona za konieczne umieszczenie skarżącego w celi przeznaczonej dla więźniów niebezpiecznych, ponieważ był on oskarżony o popełnienie licznych przestępstw, w tym bezprawne pozbawienie wolności i brutalny rozbój, których dopuścił się kierując zorganizowaną grupą

przestępczą. Komisja odniosła się również do wysokiego stopnia demoralizacji skarżącego. Skarżący bezskutecznie odwoływał się od tej decyzji.

76. Od dnia 12 października 2007 roku, kiedy skarżący został umieszczony w celi przeznaczonej dla więźniów niebezpiecznych, pozostawał pod wzmożonym dozorem. Cella mieszkalna, z częścią przeznaczoną do celów sanitarno-higienicznych, była nieustannie monitorowana przez system telewizji przemysłowej. Skarżący poddawany był kontroli osobistej każdorazowo przy opuszczeniu i powrocie do celi, co oznaczało w praktyce, że musiał rozebrać się do naga w obecności funkcjonariuszy Służby Więziennej i wykonać głębokie przysiady. Kontrola osobista była przeprowadzana w oddzielnym pomieszczeniu, które było monitorowane a obraz z kamer był przekazywany do dyżurki.

77. Skarżący, w czasie kiedy przebywał poza celą mieszkalną, włączając w to doprowadzenie na rozprawę lub wizyty lekarskie, miał założone tzw. kajdany zespolone na ręce i nogi. Kajdany te składały się z kajdanek zakładanych na ręce oraz kajdanek zakładanych na nogi połączonych łańcuchem.

78. W dniu 9 lutego 2008 roku został on przetransportowany do szpitala publicznego w Lublinie, gdzie przeszedł serię badań lekarskich i testów w związku z ostrymi bólami w jamie brzusznej. Skarżący przebywał tam przez kilka godzin skuty kajdankami i skrępowany. Przez cały czas towarzyszyli mu i obserwowali go trzej funkcjonariusze policji

79. Skarżący mógł przebywać na dziedzińcu przez godzinę dziennie, był on jednak odseparowany od innych osadzonych.

80. Pomiędzy dniem 20 grudnia 2007 roku a dniem 6 lutego 2008 roku, na prośbę skarżącego, umieszczono w jego celi innego osadzonego, niejakiego L.G. Następnie, w okresie od dnia 29 lutego do dnia 14 kwietnia 2008 roku oraz od dnia 6 sierpnia do dnia 22 września 2008 roku przydzielono do jego celi jednego więźnia.

81. Co trzy miesiące Komisja Penitencjarna Aresztu Śledczego w Lublinie dokonywała weryfikacji i utrzymywała w mocy decyzję w przedmiocie kwalifikacji skarżącego do kategorii “niebezpiecznych”. Przedmiotowe decyzje ograniczały się do krótkiego opisu natury podejrzeń lub stawianych mu zarzutów, które jako takie, uzasadniały podtrzymanie wcześniejszych decyzji.

Na przykład, decyzja z dnia 31 lipca 2008, w istotnym dla sprawy zakresie, brzmi następująco:

“Decyzją Komisji Penitencjarnej zgodnie z art. 212a § 1 Kodeksu karnego Wykonawczego [skarżący] został zaliczony do kategorii osadzonych wymagających osadzenia w wyznaczonym oddziale lub celi aresztu śledczego w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwa aresztu. Powodem takiej decyzji było podejrzenie osadzonego o posiadanie bardzo wysokiej pozycji w strukturach przestępczości zorganizowanej oraz to, że jest to osoba o bardzo dużym stopniu demoralizacji. Osadzony jest podejrzany o popełnienie

przestępstw polegających na pozbawieniu wolności oraz rozboju, co łączyło się ze szczególnym udręczeniem pokrzywdzonych. W dniu 10 października 2007 roku wpłynęło kolejne postanowienie o tymczasowym aresztowaniu w postępowaniu przygotowawczym z Sądu Rejonowego w Lublinie, z którego wynika, że osadzony podejrzany jest o to, że założył i kierował zorganizowaną grupą przestępczą zajmującą się nielegalną dystrybucją dużych ilości środków odurzających i psychotropowych. Z tego też względu Komisja podtrzymuje swoją decyzję o dalszym kwalifikowaniu osadzonego do kategorii osadzonych wymagających osadzenia w wyznaczonym oddziale lub celi aresztu śledczego w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwa aresztu, gdyż przesłanki do dalszego stosowania artykułu 212a § 1 [Kodeksu karnego wykonawczego] nie ustały.”

82. Skarżący wniósł zażalenie na wszystkie decyzje podnosząc, że władze naruszyły przepisy Kodeksu karnego wykonawczego w tej kwestii. Zarzucił ponadto, że był regularnie poddawany kontroli osobistej oraz że jego cela była nieustannie monitorowana, a ogólne wyposażenie izolatki więziennej było nieodpowiednie. Na przykład w swoim zażaleniu na decyzję Komisji Penitencjarnej z dnia 2 lipca 2009 roku, podtrzymującą jego kwalifikację, jako tzw. „osadzonego niebezpiecznego”, stwierdził między innymi, co następuje:

“ ... Od dnia 12 października 2007 jestem zakwalifikowany do kategorii ‘osadzonych niebezpiecznych’.... Decyzja ta jest arbitralna i podstawą jej przyjęcia jest brak analizy okoliczności, które legły u podstaw zakwalifikowania mnie do takiej kategorii. Jestem podejrzany o udział w obrocie narkotykami w ramach grupy przestępczej ... i z tego powodu zaliczono mnie do kategorii ‘niebezpiecznych’. Treść przepisu 212a § 1 Kodeksu karnego wykonawczego nakłada na administrację więzienną obowiązek analizy okoliczności, stanowiących podstawę do takiej kwalifikacji.

Niestety analiza w przedmiocie [konieczności jej utrzymania] jest iluzoryczna lub w ogóle jej nie ma, a kolejne przedłużenia kwalifikacji, jako ‘osadzony niebezpieczny’ są niejako automatyczne.

Sam fakt postawienia mi zarzutu udziału w ramach zorganizowanej grupy przestępczej nie jest wystarczający do zakwalifikowania mnie jako osoby niebezpiecznej, a na pewno nie jest wystarczający do utrzymania takiej kwalifikacji przez okres 2 lat, biorąc pod uwagę zakres ingerencji w [moje] prawa i wolności obywatelskie

Areszt Śledczy w Lublinie stosuje wobec mnie represje i utrudnienia, powołując się na moją kwalifikację:

- rozbieranie do naga (łącznie z bielizną) i kontrola odbytu – co najmniej dwa razy w ciągu dnia;
- odizolowanie od wszystkich osób (sam przebywam w celi) przez okres ponad 500 dni;
- podglądanie w trakcie czynności fizjologicznych w ubikacji;
- brak możliwości udziału w zajęciach sportowych na boisku (w ogóle nie wychodzę z celi);
- ciągłe prowadzenie mnie w kajdanach.

Biorąc pod uwagę zakres ingerencji w moje życie, a wręcz poniewierania mnie codziennie, w sytuacji podejrzenia, więc braku skazania mnie za zarzucone czyny, należy postawić pytanie na ile oskarżenie o udział w grupie przestępczej jest wystarczające do takiego traktowania mnie, a zwłaszcza tak długiego 2-letniego traktowania.

Dlatego należy stwierdzić, iż działanie administracji więziennej jest sprzeczne z prawem, a zwłaszcza z Artykułem 3 [Konwencji] ... Ocenę taką potęguje fakt, iż nigdy z mojej strony nie było żadnego zagrożenia dla działalności aresztu – o czym świadczy okoliczność braku stosowania wobec mnie środków przymusu bezpośredniego.. ... [A]dministracja więzienna stosuje wobec mnie takie praktyki bez przyczyny, niejako prewencyjnie, a sam status ‘niebezpiecznego’ ma do tego służyć, to należy status taki ograniczyć do okresu koniecznego minimum - w innym przypadku mamy do czynienia z arbitralnym wkraczaniem w najintymniejsze sfery życia człowieka. ...”

83. Wszystkie podobne zażalenia wniesione kolejno przez skarżącego zostały oddalone. Władze uznały, że podane wcześniej uzasadnienie zachowuje swą aktualność.

Na przykład postanowienie sądu okręgowego z dnia 19 sierpnia 2009 roku utrzymujące w mocy decyzję Komisji Penitencjarnej z dnia 2 lipca 2009 roku (przedmiot zażalenia cytowany w paragrafie 82 powyżej), w istotnym dla sprawy zakresie, stanowi co następuje:

“Zażalenie podejrzanego nie jest zasadne i na uwzględnienie nie zasługuje. ...

Zgodnie z dyspozycją art. 212a § 3 Kodeksu karnego wykonawczego, tymczasowo aresztowanego podejrzanego o popełnienie przestępstwa w zorganizowanej grupie albo w związku mającym na celu popełnianie przestępstw osadza się w areszcie śledczym w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo aresztu.

Zgodnie zaś z brzemieniem paragrafu 1 powołanego artykułu, weryfikacja decyzji w przedmiocie zakwalifikowania tymczasowo aresztowanego do osadzenia w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo aresztu ma być dokonywana, co najmniej raz na trzy miesiące.

[Skarżący] w dalszym ciągu stanowi poważne zagrożenie społeczne i poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa aresztu. Ponadto, pozostaje do dyspozycji Sądu Okręgowego w Lublinie, jako podejrzanego o to, że założył i kierował zorganizowaną grupą przestępczą zajmującą się nielegalną dystrybucją znacznej ilości narkotyków.

Z materiału zgromadzonego w niniejszej sprawie wynika, więc że wypełnione zostały przesłanki z przywołanego powyżej przepisu, a tym samym, że zaskarżona decyzja odpowiada prawu.”

84. W latach 2007-2009 skarżący wystąpił wielokrotnie do władz więziennych o udzielenie zezwolenia na posiadanie w celi mieszkalnej sprzętu sportowego (tj. ciężarków), własnego odbiornika telewizyjnego, konsoli “Playstation”, gier komputerowych, odtwarzacza płyt CD oraz płyt CD z kursami do nauki języków obcych i muzyką. Żaden jego wniosek nie został jednak uwzględniony. Skarżący zwrócił się również do władz o umożliwienie mu wzięcia udziału w szkoleniach, warsztatach, kursach lub innych zajęciach sportowych organizowanych dla więźniów, bądź o

pozwolenie na wykonywanie jakiejkolwiek nieodpłatnej pracy, twierdząc, że pełna izolacja od innych osób stanowiła dla niego wyjątkowo poważne obciążenie. Władze w odpowiedzi stwierdziły, że pojawiają się ogłoszenia informujące osadzonych o możliwości zapisów na kursy lub szkolenia lub podjęcia nieodpłatnej pracy. Dodały jednak, że potrzeba kontaktów z innymi nie jest przesłanką by zostać zakwalifikowanym do udziału w zajęciach tego typu w jednostce penitencjarnej.

85. Od dnia 20 kwietnia 2010 roku skarżący w dalszym ciągu nie uzyskał zezwolenia na wykonywanie nieodpłatnej bądź płatnej pracy, udział w szkoleniach, warsztatach lub zajęciach sportowych.

86. Do czasu jego zwolnienia w dniu 2 lipca 2010 roku był nadal zakwalifikowany do kategorii “osadzonych niebezpiecznych”.

2. Fakty sporne

87. Rząd stwierdził, że pomiędzy dniem 23 lutego a dniem 14 czerwca 2007 roku skarżący został umieszczony w celi izolacyjnej zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 października 2003 roku w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej (“Rozporządzenie z 2003 roku”). Rząd nie powołał się na żaden szczególny przepis rozporządzenia. Dodał, że w trakcie osadzenia w celi izolacyjnej, skarżący mógł oglądać telewizję.

Rząd stwierdził następnie, że w celach mieszkalnych Aresztu Śledczego w Lublinie, w których przebywał skarżący znajdował się odbiornik telewizyjny oraz odbiornik radiowy, który umożliwiał mu słuchanie różnych stacji radiowych. W każdą niedzielę była transmitowana Msza św.

88. Skarżący stwierdził, że nigdy nie posiadał odbiornika radiowego w celi mieszkalnej.

H. Warunki osadzenia skarżącego

1. Skarżący

89. Skarżący stwierdził, że warunki bytowe w Areszcie Śledczym w Lublinie oraz Areszcie Śledczym w Radomiu były nieodpowiednie. Cele mieszkalne nie były wentylowane; w oknach zamontowano plastikowe ekrany, które w okresie letnim bardzo nagrzewały pomieszczenie. Skarżący nie mógł zakładać własnej odzieży, a jedynie uniform w kolorze czerwonym przeznaczony dla osadzonych niebezpiecznych, który nie zapewniał wystarczającego ciepła w czasie zimy. Sprzęt kwaterunkowy był przymocowane trwale do podłogi.

Skarżący wносił liczne skargi do władz więziennych oraz Rzecznika Praw Obywatelskich, były one jednak bezskuteczne.

2. Rząd

(a) Areszt Śledczy w Radomiu

90. Skarżący przebywał w Areszcie Śledczym w Radomiu od dnia 21 czerwca do dnia 8 grudnia 2006 roku. Do dnia 22 listopada 2006 roku był zakwaterowany w celi 3-osobowej. Powierzchnia mieszkalna przypadająca na jednego więźnia wynosiła 3 m². Od dnia 22 listopada do dnia 8 grudnia 2006 roku (tj. przez 18 dni) powierzchnia przypadająca na osobę wynosiła 2.73 m².

Cela mieszkalna, w której przebywał skarżący była wyposażona w kącik sanitarny z drzwiami przesuwными.

91. Warunki osadzenia w Areszcie Śledczym w Radomiu były dobre. Każdy osadzony otrzymywał odpowiednią odzież, pościel oraz środki czystości. Produkty higieny osobistej były wydawane raz w miesiącu. Bielizna pościelowa była prana przynajmniej dwa razy w miesiącu a bielizna osobista raz w tygodniu. Reszta odzieży i obuwie były wymieniane w zależności od potrzeb danego osadzonego.

92. Osadzeni spożywali posiłki w celach mieszkalnych. Podawane posiłki miały zawsze odpowiednią temperaturę i zawierały wszystkie potrzebne wartości odżywcze.

(b) Areszt Śledczy w Lublinie

93. Od dnia 8 grudnia 2006 roku i później skarżący przebywał w Areszcie Śledczym w Lublinie. Od dnia 6 sierpnia 2008 roku do początku 2010 roku został osadzony w następujących celach mieszkalnych: X-114 (powierzchnia 9.23 m²), X-129 (powierzchnia 9.23 m²), X-128 (powierzchnia 8.13 m²), X-125 (powierzchnia 9.62 m²), X-127 (powierzchnia 7.97 m²) oraz X-117 (powierzchnia 7.96 m²). Od dnia 29 lutego do dnia 14 kwietnia 2008 roku oraz od dnia 6 sierpnia do dnia 22 września 2008 roku do celi mieszkalnej, w której przebywał przydzielono jednego więźnia.

94. Wszystkie cele, w których przebywał skarżący posiadały kącik sanitarny, do którego miał stały dostęp.

95. Osadzeni otrzymywali odpowiednią odzież, pościel oraz środki czystości. Produkty higieny osobistej były wydawane raz w miesiącu. Bielizna pościelowa była prana przynajmniej dwa razy w miesiącu a bielizna osobista raz w tygodniu. Reszta odzieży i obuwie były wymieniane w zależności od potrzeb danego osadzonego.

96. W dniu 12 października 2007 roku na prośbę skarżącego władze zapewniły mu dodatkowy sweter.

97. Osadzeni spożywali posiłki w celach mieszkalnych. Podawane posiłki miały zawsze odpowiednią temperaturę i zawierały wszystkie potrzebne wartości odżywcze. Jakość posiłków była sprawdzana przez lekarza i zatwierdzana przez dowódcę zmiany. Wszystkie cele były

wentylowane i ogrzewane. Osadzeni, w tym ci, którzy byli zakwalifikowani do kategorii więźniów niebezpiecznych, mogli otwierać okno w celi.

98. W czasie osadzenia skarżący miał zapewnione odpowiednie leczenie przez lekarzy więziennych. Był także konsultowany przez psychiatrów, dermatologów i chirurgów.

3. Fakty bezsporne

99. W sierpniu 2007 roku skarżący wniósł pozew do Sądu Okręgowego w Lublinie przeciwko Skarbowi Państwa – *statio fisci* Areszt Śledczy w Radomiu i Areszt Śledczy w Lublinie, dochodząc zadośćuczynienia z tytułu poniżających warunków osadzenia. W bliżej nieokreślonym terminie pozew został zwrócony z powodu braków formalnych.

100. W dniu 15 lutego 2008 roku skarżący wniósł kolejny pozew przeciwko tym samym pozwany o zadośćuczynienie z tytułu warunków materialnych osadzenia (w szczególności, przeludnienia, braku właściwego oświetlenia i wentylacji oraz nieodpowiedniej odzieży zapewnionej przez władze). Został on zarejestrowany pod sygnaturą akt IC 90/08 Sądu Okręgowego w Lublinie. Z dokumentów znajdujących się w posiadaniu Trybunału wynika, że postępowanie jest w toku.

II. WŁAŚCIWE PRAWO KRAJOWE I PRAKTYKA

A. Środki zapobiegawcze, w tym tymczasowe aresztowanie

101. Właściwe prawo krajowe i praktyka w zakresie stosowania tymczasowego aresztowania, przesłanek jego przedłużenia, uchylenia tymczasowego aresztowania oraz zasady stosowania innych środków zapobiegawczych zostały ujęte w wyrokach wydanych przez Trybunał w sprawach *Golek przeciwko Polsce* (skarga nr 31330/02, §§ 27-33, z dnia 25 kwietnia 2006 roku) oraz *Celejewski przeciwko Polsce* (skarga nr 17584/04, §§ 22-23, z dnia 4 maja 2006 roku).

B. Dostęp do akt śledztwa

102. Do dnia 28 sierpnia 2009 roku żaden przepis Kodeksu postępowania karnego nie odnosił się wyraźnie do kwestii udostępnienia akt śledztwa osobie zatrzymanej w związku z zakwestionowaniem przez nią zasadności i zgodności z prawem stosowania tymczasowego aresztowania. Ogólny przepis regulujący dostęp do akt sprawy został wyrażony w art. 156 § 5 Kodeksu postępowania karnego, którego brzmienie pozostaje niezmiennie i który stanowi:

„Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, w toku postępowania przygotowawczego stronom, obrońcom, pełnomocnikom i przedstawicielom ustawowym udostępnia się

akta, umożliwia sporządzanie odpisów i kserokopii oraz wydaje odpłatnie uwierzytelnione odpisy lub kserokopie tylko za zgodą prowadzącego postępowanie przygotowawcze. Za zgodą prokuratora akta w toku postępowania przygotowawczego mogą być w wyjątkowych wypadkach udostępnione innym osobom.”

103. We wspomnianym powyżej dniu dokonano nowelizacji art. 156 i wprowadzono nowy paragraf 5 pkt. a w brzmieniu:

“ W toku postępowania przygotowawczego podejrzanemu i jego obrońcy udostępnia się akta sprawy w części zawierającej dowody wskazane we wniosku o zastosowanie albo przedłużenie tymczasowego aresztowania oraz wymienione w postanowieniu o zastosowaniu albo przedłużeniu tymczasowego aresztowania. Prokurator może odmówić zgody na udostępnienie akt w tej części tylko wówczas, gdy zachodzi uzasadniona obawa, że narażałoby to na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia pokrzywdzonego lub innego uczestnika postępowania, groziłoby zniszczeniem lub ukryciem dowodów albo tworzeniem dowodów fałszywych, groziłoby uniemożliwieniem ustalenia i ujęcia współsprawcy czynu zarzucanego podejrzanemu lub sprawców innych czynów ujawnionych w toku postępowania, ujawniałoby prowadzone czynności operacyjno-rozpoznawcze lub zagrażałoby utrudnieniem postępowania przygotowawczego w inny bezprawny sposób.”

C. Cezura korespondencji osadzonego

104. Właściwe prawo krajowe i praktyka w zakresie cenzury korespondencji osoby pozbawionej wolności zostały ujęte w wyroku wydanym przez Trybunał w sprawie *Kliza przeciwko Polsce*, skarga nr 8363/04, §§ 29-34, z dnia 6 września 2007 roku.

D. Status “więźnia niebezpiecznego”

1. Przepisy ogólne

105. Artykuł 212a Kodeksu karnego wykonawczego, w istotnym dla sprawy zakresie, stanowi co następuje:

“1.Komisja penitencjarna kwalifikuje tymczasowo aresztowanego jako stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa aresztu oraz dokonuje, co najmniej raz na 3 miesiące, weryfikacji decyzji w tym przedmiocie. O podjętych decyzjach zawiadamia się organ, do którego dyspozycji tymczasowo aresztowany pozostaje, oraz sędziego penitencjarnego.

2.Tymczasowo aresztowanego, o którym mowa w § 1, osadza się w wyznaczonym oddziale lub celi aresztu śledczego w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo tego aresztu, zawiadamiając o tym sędziego penitencjarnego.

3.Tymczasowo aresztowanego podejrzanego o popełnienie przestępstwa w zorganizowanej grupie albo w związku mającym na celu popełnianie przestępstw osadza się w areszcie śledczym w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo aresztu, chyba że szczególne okoliczności przemawiają przeciwko takiemu osadzeniu.

...”

Komisja penitencyjna, o której mowa w powyższym przepisie jest powoływana przez dyrektora zakładu karnego lub dyrektora aresztu śledczego. W jej skład wchodzi funkcjonariusze i pracownicy jednostki. W pracach komisji mogą uczestniczyć inne osoby – takie jak przedstawiciele stowarzyszeń, fundacji oraz instytucji zajmujących się resocjalizacją więźniów, jak również kościołów i związków wyznaniowych – w charakterze doradcy. Jeżeli decyzja komisji penitencyjnej w przedmiocie klasyfikacji osoby skazanej lub tymczasowo aresztowanej jest sprzeczna z prawem, o jej uchyleniu lub zmianie orzeka sąd penitencyjny (Artykuł 76). Tymczasowo aresztowany może zaskarżyć decyzję komisji penitencyjnej, jedynie z powodu jej niezgodności z prawem (Artykuł 7).

2. Funkcjonowanie oddziałów dla osadzonych niebezpiecznych w praktyce

106. Artykuł 212b Kodeksu karnego wykonawczego zawiera przepisy szczegółowe dotyczące warunków osadzenia “więźnia niebezpiecznego”. Stanowi on, w istotnym dla sprawy zakresie, co następuje:

„1. W areszcie śledczym tymczasowo aresztowany, o którym mowa w art. 212a, przebywa w następujących warunkach:

1) cele mieszkalne oraz miejsca i pomieszczenia wyznaczone do: pracy, nauki, przeprowadzania spacerów, widzeń, odprawiania nabożeństw, spotkań religijnych i nauczania religii oraz zajęć kulturalno-oświatowych, z zakresu kultury fizycznej i sportu wyposaża się w odpowiednie zabezpieczenia techniczno-ochronne,

2) cele mieszkalne są częściej kontrolowane niż te, w których osadza się tymczasowo aresztowanego, wobec którego nie podjęto decyzji, o której mowa w art. 212a § 1,

3) tymczasowo aresztowany może uczyć się, pracować, bezpośrednio uczestniczyć w nabożeństwach, spotkaniach religijnych i nauce religii oraz korzystać z zajęć kulturalno-oświatowych, z zakresu kultury fizycznej i sportu tylko w oddziale, w którym jest osadzony,

4) poruszanie się tymczasowo aresztowanego po terenie aresztu śledczego odbywa się pod wzmocnionym dozorem i jest ograniczone tylko do niezbędnych potrzeb,

5) tymczasowo aresztowanego poddaje się kontroli osobistej przy każdorazowym wyjściu i powrocie do celi,

6) spacer tymczasowo aresztowanego odbywa się w wyznaczonych miejscach pod wzmocnionym dozorem,

...

8) widzenia skazanych odbywają się w wyznaczonych miejscach pod wzmocnionym dozorem...;

...

10) skazani nie mogą korzystać z własnej odzieży i obuwia.”

Zasady stosowania kajdanek, kajdan zespolonych oraz innych środków przymusu bezpośredniego zostały zawarte w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 17 września 1990 roku w sprawie określenia przypadków oraz warunków i sposobów użycia przez policjantów środków przymusu bezpośredniego („Rozporządzenie z 1990 roku”), znowelizowane w dniu 19 czerwca 2005 roku. Paragraf 6 Rozporządzenia z 1990 roku, w istotnym dla sprawy zakresie, stanowi co następuje:

“1b Kajdanki, zakłada się na ręce trzymane z przodu. W przypadku gdy osoba jest agresywna lub niebezpieczna, można założyć kajdanki na ręce trzymane z tyłu.

1c Wobec osób tymczasowo aresztowanych lub skazanych na karę pozbawienia wolności można zastosować, w szczególnie uzasadnionych przypadkach, kajdanki zespolone przeznaczone do zakładania na ręce i nogi.”

107. Oddziały “N” (od “*niebezpieczny*”) przeznaczone dla osadzonych niebezpiecznych to zamknięte bloki w zakładzie karnym lub areszcie śledczym, odizolowane od innych części jednostki penitencjarnej. Mieszczą się one w odrębnych budynkach lub w wydzielonej części budynku więziennego w pełni odizolowanej od innych części więzienia, zwykle za pomocą specjalnego wejścia lub korytarza. Drzwi zabezpieczające są zawsze zamknięte a cały oddział jest nieustannie monitorowany przez system telewizji przemysłowej. Zwykle codzienne procedury (wydawanie posiłków, odzieży itd.) są organizowane przy wykorzystaniu urządzeń zdalnie sterowanych, ograniczając do minimum bezpośredni kontakt osadzonych z funkcjonariuszami Służby Więziennej. Funkcjonariusze noszą kamizelki kuloodporne.

Przeprowadza się często rutynowe kontrole celi mieszkalnych.

108. Osadzeni, zawsze kiedy przebywają poza celą mieszkalną, nawet jeżeli znajdują się na oddziale “N”, mają założone “kajdany zespolone” lub są przez cały czas zakuci w kajdanki. Osadzeni poddawani są kontroli osobistej przy wyjściu i powrocie do celi. Wszyscy noszą specjalne uniformy w kolorze czerwonym. Odbywają codziennie spacer w składzie jednoosobowym w obrębie specjalnie wyznaczonego i odizolowanego obszaru, a jeżeli mają zezwolenie na przebywanie w świetlicy, zazwyczaj pozostają tam sami. Nie są oni zawsze umieszczani w izolatce, lecz mogą dzielić celę z jednym lub więcej osadzonymi, jednak, zgodnie z paragrafem 90 Rozporządzenia z 2003 roku, liczba osadzonych w celi mieszkalnej w tym samym czasie nie może przekraczać 3.

Zgodnie z paragrafem 91 pkt. 1 Rozporządzenia z 2003 roku, osadzony niebezpieczny może poruszać się po terenie zakładu jedynie w składzie jednoosobowym. W uzasadnionych przypadkach dopuszcza się poruszanie osadzonych, o których mowa, w grupach nie większych niż trzyosobowe, lecz pod wzmożonym dozorem funkcjonariuszy Służby Więziennej.

Paragraf 91 pkt. 4 stanowi, że poza celą mieszkalną oraz pomieszczeniami przeznaczonymi dla osadzonych “N”, więzień “N” pozostaje pod stałym i bezpośrednim dozorem, co najmniej dwóch

funkcjonariuszy Służby Więziennej. Ograniczenie to może zostać zniesione przez dyrektora zakładu jedynie w drodze wyjątku oraz w uzasadnionych przypadkach.

Więzień niebezpieczny nie może wykonywać żadnych prac wymagających posługiwania się przedmiotami niebezpiecznymi, obsługiwać urządzeń umożliwiających wyrób przedmiotów niebezpiecznych lub niedozwolonych, podejmować żadnej pracy na stanowiskach umożliwiających spowodowanie pożaru, wybuchu lub innych zdarzeń groźnych dla bezpieczeństwa zakładu lub pracować w miejscach umożliwiających ucieczkę lub niekontrolowane kontaktowanie się z innymi osobami (paragraf 92). Nie może on dokonywać zakupów w sklepiu więziennym, a jedynie złożyć zamówienie u wyznaczonego funkcjonariusza Służby Więziennej. Towary dostarcza się osadzonemu bezpośrednio do celi (paragraf 93).

109. Od 2008 roku w jednostkach penitencjarnych w Polsce było 16 oddziałów "N", które mogły pomieścić od 17 do 45 osadzonych.

Od lutego 2010 roku w oddziałach "N" zakwaterowanych było 340 "osadzonych niebezpiecznych" (skazanych lub tymczasowo aresztowanych).

3. Kontrola osobista

110. Artykuł 116 § 2 Kodeksu karnego wykonawczego definiuje "kontrolę osobistą" w następujący sposób:

"Kontrola osobista polega na oględzinach ciała oraz sprawdzeniu odzieży, bielizny i obuwia, a także przedmiotów posiadanych przez skazanego. Oględziny ciała oraz sprawdzenie odzieży i obuwia przeprowadza się w pomieszczeniu, podczas nieobecności osób postronnych oraz osób odmiennej płci i dokonywane są za pośrednictwem osoby tej samej płci."

111. Zgodnie z paragrafem 94 § 1 Rozporządzenia z 2003 roku:

"1. osadzonego [niebezpiecznego] poddaje się kontroli osobistej lub pobieżnej, w szczególności:

- 1) przed opuszczeniem oddziału mieszkalnego lub miejsca zatrudnienia i po powrocie do nich;
- 2) przed indywidualnymi rozmowami lub spotkaniami odbywającymi się w oddziale mieszkalnym z przedstawicielami administracji więziennej lub innych podmiotów;
- 3) niezwłocznie po zastosowaniu środka przymusu bezpośredniego – o ile jest to możliwe ze względu na jego rodzaj;
- 4) bezpośrednio przed rozpoczęciem konwojowania."

4. Monitorowanie osadzonych niebezpiecznych

112. Na mocy ustawy z dnia 18 czerwca 2009 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy ("Znowelizowana ustawa z 2009 roku")

zmieniono brzmienie art. 212b oraz dodano nowe przepisy dotyczące monitorowania jednostki penitencjarnej przez system telewizji przemysłowej. Znowelizowana ustawa z 2009 roku weszła w życie w dniu 22 października 2009 roku.

113. Dotychczasowa treść artykułu 212b (zob. paragraf 106 powyżej) została oznaczona jako paragraf 1 tego przepisu oraz dodano nowy paragraf 2. Nowy przepis sformułowano w następującym brzmieniu:

“2. Stałemu monitorowaniu podlega zachowanie tymczasowo aresztowanego, o którym mowa w art. 212a § 1 i 4, w celach mieszkalnych wraz z częścią przeznaczoną do celów sanitarno-higienicznych oraz w miejscach i pomieszczeniach, o których mowa w § 1 pkt 1 [tego przepisu]. [Monitorowany] obraz lub dźwięk podlega utrwalaniu.”

114. Powyższy przepis należy do zbioru nowych zasad, które wprowadzają monitoring w jednostkach penitencjarnych przez system telewizji przemysłowej, jako niezbędny środek zapewniający bezpieczeństwo.

Nowy artykuł 73a, w istotnym dla sprawy zakresie, stanowi co następuje:

“1. Zakłady karne mogą być monitorowane przez wewnętrzny system urządzeń rejestrujących obraz lub dźwięk, w tym przez system telewizji przemysłowej.

2. Monitorowanie, zapewniające możliwość obserwowania zachowania skazanego, można stosować w szczególności w celach mieszkalnych wraz z częścią przeznaczoną do celów sanitarno-higienicznych, w łazniach, w pomieszczeniach wyznaczonych do widzeń, w miejscach zatrudnienia osadzonych, w ciągach komunikacyjnych, na placach spacerowych, a także do obserwacji terenu zakładu karnego na zewnątrz budynków, w tym linii ogrodzenia zewnętrznego.

3. Monitorowany obraz lub dźwięk może być utrwalany za pomocą odpowiednich urządzeń.

4. Monitorowanie i utrwalanie dźwięku nie może obejmować informacji objętych tajemnicą spowiedzi lub tajemnicą prawnie chronioną.

5. Obraz z kamer systemu telewizji przemysłowej, zainstalowanych w części celi mieszkalnej przeznaczonej do celów sanitarno-higienicznych oraz w łazniach, jest przekazywany do monitorów lub urządzeń, o których mowa w § 3, w sposób uniemożliwiający ukazywanie intymnych części ciała skazanego oraz wykonywanych przez niego intymnych czynności fizjologicznych.

...”

115. Zgodnie z artykułem 73 (a) §§ 6 i 7, jeżeli utrwalony materiał nie jest istotny dla bezpieczeństwa zakładu karnego albo bezpieczeństwa każdego ze skazanych, podlega niezwłocznemu zniszczeniu. Dyrektor Zakładu Karnego podejmuje decyzję o czasie przechowywania utrwalonego materiału, o którym mowa i sposobie jego wykorzystania.

116. Jednakże cały utrwalony materiał dotyczący osadzonego niebezpiecznego jest przechowywany zgodnie z artykułem 88c, który stanowi co następuje:

“Stałemu monitorowaniu podlega zachowanie skazanego [zaklasyfikowanego do kategorii ‘niebezpieczny’] w celach mieszkalnych wraz z częścią przeznaczoną do celów sanitarno-higienicznych oraz w miejscach, o których mowa w art. 88b pkt 1 [w miejscach i pomieszczeniach wyznaczonych do pracy, nauki, spacerów, widzeń, posługi religijnej, spotkań religijnych i nauczania, jak również aktywności kulturalnej, edukacyjnej i sportowej]. [Monitorowany] obraz lub dźwięk podlega utrwalaniu.”

117. Przed nowelizacją ustawy, przepisy dotyczące monitorowania osadzonych zostały ujęte w paragrafie 81 § 2 Rozporządzenia z 2003 roku, zgodnie z którym cela mieszkalna mogła zostać dodatkowo wyposażona w kamery telewizyjne oraz urządzenia umożliwiające nasłuch.

E. Prawo do widzeń w areszcie

1. Sytuacja do dnia 8 czerwca 2010 roku

118. Zgodnie z artykułem 217 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego, w brzmieniu obowiązującym do dnia 8 czerwca 2010 roku, tymczasowo aresztowany mógł uzyskać widzenie pod warunkiem, że otrzymał zezwolenie na widzenie wydane przez organ, do którego dyspozycji pozostawał, tj. prokuratora prowadzącego śledztwo (na etapie postępowania przygotowawczego) lub sądu pierwszej instancji (po rozpoczęciu postępowania sądowego) lub sądu odwoławczego (na etapie postępowania apelacyjnego). Tymczasowo aresztowanemu przysługiwała jedno widzenie w miesiącu w wymiarze godziny.

Zgodnie z paragrafem 2 i 3, widzenie odbywała się pod nadzorem funkcjonariusza Służby Więziennej w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt tymczasowo aresztowanego z osobą odwiedzającą, jednak organ wydający zezwolenie na widzenie może określić inne warunki. W praktyce stosuje się 3 rodzaje widzeń: “widzenie przy stoliku”, “widzenie w obecności funkcjonariusza Służby Więziennej” oraz “widzenie przez telefon”.

Widzenie przy stoliku odbywa się we wspólnym pomieszczeniu przeznaczonym na widzenia. Każdy tymczasowo aresztowany i osoba go odwiedzająca mają do dyspozycji stół, przy którym mogą razem usiąść i prowadzić konwersację bez nadzoru oraz mieć ze sobą bezpośredni kontakt. Kilku osadzonych przyjmuje gości w tym samym czasie i w tym samym pomieszczeniu.

Widzenie w obecności funkcjonariusza Służby Więziennej odbywa się w tym samym pomieszczeniu, jednak funkcjonariusz jest obecny przy stole, nadzoruje przebieg widzenia, może ograniczać kontakt fizyczny, zgodnie ze wskazaniem zawartym w zarządzeniu o zgodzie na widzenie. Jednak zazwyczaj jego głównym zadaniem jest zapewnienie, aby widzenie nie było wykorzystywane do utrudniania postępowania lub osiągnięcia celów niezgodnych z prawem oraz zapobieganie przekazywaniu jakiegokolwiek przedmiotów zabronionych z lub do zakładu karnego.

Widzenie przez telefon odbywa się w specjalnym pomieszczeniu. Tymczasowo aresztowany jest oddzielony od osoby odwiedzającej szybą wykonaną z tworzywa sztucznego Perspex i komunikuje się za pośrednictwem wewnętrznego aparatu telefonicznego.

119. Szczegółowe warunki uzyskania widzenia przez osadzonych niebezpiecznych zostały określone w artykule 217 § 5 w następującym brzmieniu:

“W wypadku [osadzonego niebezpiecznego], dyrektor aresztu śledczego powiadamia organ, do którego dyspozycji tymczasowo aresztowany pozostaje, o istnieniu poważnego niebezpieczeństwa dla osoby odwiedzającej oraz że konieczne jest udzielenie widzenia wyłącznie w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z tymczasowo aresztowanym.”

2. Sytuacja od dnia 8 czerwca 2010 roku

(a) Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 lipca 2009 roku (sygnatura akt K. 1/07)

120. Wyrok został wydany w następstwie wniosku złożonego przez Rzecznika Praw Obywatelskich w dniu 2 stycznia 2007 roku o zbadanie zgodności artykułu 217 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego z szeregiem postanowień Konstytucji, w tym prawem do ochrony życia prywatnego i rodzinnego (Artykuł 47 Konstytucji), zasadą proporcjonalności (Artykuł 31 § 3 Konstytucji), Artykułem 8 Konwencji oraz Artykułem 37 Konwencji Narodów Zjednoczonych o Prawach Dziecka. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego wszedł w życie z dniem 8 lipca 2009 roku, w dniu jego ogłoszenia w Dzienniku Ustaw.

121. Trybunał Konstytucyjny orzekł, że artykuł 217 § 1, w zakresie, w jakim nie określa przesłanek odmowy wyrażenia zgody na widzenie tymczasowo aresztowanego z osobą najbliższą jest niezgodny z powyższymi postanowieniami. Trybunał uznał, że przepis ten nie wskazuje wyraźnie na ograniczenia prawa tymczasowo aresztowanego do ochrony życia prywatnego i rodzinnego, gwarantowanego na mocy Konstytucji. Trybunał stwierdził także, iż artykuł 217 § 1 jest niezgodny z Konstytucją, w zakresie, w jakim pomija możliwość zaskarżenia przez osobę tymczasowo aresztowaną zarządzenia prokuratora o odmowie wyrażenia zgody na widzenie z osobą najbliższą.

(b) Nowelizacja Kodeksu karnego wykonawczego

122. W dniu 5 listopada 2009 roku Sejm przyjął nowelizację artykułu 217 Kodeksu karnego wykonawczego. Dodano w szczególności punkty 1a-1f. Przepisy te przewidują, że tymczasowo aresztowanemu przysługuje przynajmniej jedno widzenie z osobą najbliższą w miesiącu. Określają ponadto szczególne przesłanki odmowy wyrażenia zgody na widzenie tymczasowo aresztowanego z rodziną oraz przewidują procedury

zaskarżenia takiego zarządzenia. Zmiany weszły w życie w dniu 8 czerwca 2010 roku.

F. Roszczenie o zadośćuczynienie z tytułu naruszenia dóbr osobistych

1. Odpowiedzialność za naruszenie dóbr osobistych na podstawie Kodeksu cywilnego

123. Artykuł 23 Kodeksu cywilnego nie zawiera wyczerpującego katalogu tzw. „dóbr osobistych”. Przepis ten stanowi:

“Dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach.”

Artykuł 24, paragraf 1 Kodeksu cywilnego stanowi:

“Ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków... Na zasadach przewidzianych w kodeksie może on również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny.”

124. Na mocy artykułu 448 Kodeksu cywilnego, osoba, której dobro osobiste zostało naruszone może dochodzić zadośćuczynienia. Przepis ten, w istotnym dla sprawy zakresie, stanowi:

“W razie naruszenia dobra osobistego sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę lub na jego żądanie zasądzić odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez niego cel społeczny, niezależnie od innych środków potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia...”

125. Odpowiedzialność deliktową państwa reguluje artykuł 417 i następne polskiego Kodeksu cywilnego.

Artykuł 417 § 1 Kodeksu cywilnego (w brzmieniu po nowelizacji) stanowi:

“Za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej ponosi odpowiedzialność Skarb Państwa lub jednostka samorządu terytorialnego lub inna osoba prawna wykonująca tę władzę z mocy prawa.”

2. Okres przedawnienia roszczeń cywilnych o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym

126. Artykuł 442¹ Kodeksu cywilnego określa termin przedawnienia roszczeń cywilnych o naprawienie szkody wyrządzonej czynem

niedozwolonym, w tym roszczeń przysługujących z mocy artykułu 23 w związku z artykułem 24 i 448 Kodeksu cywilnego. Przepis ten, w brzmieniu obowiązującym od dnia 10 sierpnia 2007 roku, w istotnym dla sprawy zakresie, stanowi co następuje:

“1. Roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym ulega przedawnieniu z upływem lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia. Jednakże termin ten nie może być dłuższy niż dziesięć lat od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę.”

III. DOKUMENTY MIĘDZYNARODOWE

A. Zalecenia Rec(2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych (przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 11 stycznia 2006 roku na 952 posiedzeniu delegatów)

127. Zalecenia w części dotyczącej stosowania środków bezpieczeństwa, w istotnym dla sprawy zakresie, stanowią co następuje:

Bezpieczeństwo instytucjonalne

“51.1 Środki bezpieczeństwa stosowane wobec indywidualnych więźniów ograniczone są do minimum koniecznego dla zapewnienia bezpieczeństwa ich osadzenia.

51.2 Bezpieczeństwo zapewnione poprzez fizyczne ograniczenia i inne środki techniczne jest uzupełnione dynamiczną ochroną gwarantowaną przez czujny personel, który dobrze zna osadzonych będących pod ich kontrolą.

51.3 Niezwłocznie po przyjęciu więźniowie są oceniani ze względu na:

- a. ryzyko jakie mogą stanowić dla społeczeństwa w przypadku ucieczki;
- b. ryzyko samodzielnej ucieczki lub przy wsparciu z zewnątrz.

51.4 Każdy więzień umieszczony jest następnie w rygorze bezpieczeństwa stosownym do określonego poziomu ryzyka.

51.5 Stosowny poziom bezpieczeństwa jest oceniany w regularnych interwałach czasowych w trakcie całego okresu pozbawienia osoby wolności.”

Bezpieczeństwo osobiste

“52.1 Niezwłocznie po przyjęciu więźniowie poddawani są ocenie czy stwarzają ryzyko zagrożenia bezpieczeństwa osobistego dla innych więźniów, personelu zakładu karnego lub innych osób w nim pracujących lub go odwiedzających lub czy występuje groźba samouszkodzenia.

52.2 Obowiązują procedury, które zapewniają bezpieczeństwo osobiste więźniów, personelu więzienia i wszystkich odwiedzających, oraz redukują do minimum ryzyko przemocy i innych zdarzeń mogących zagrozić bezpieczeństwu.

52.3 Podejmuje się wszelkie starania aby zapewnić wszystkim więźniom pełen udział w codziennych aktywnościach w warunkach bezpieczeństwa osobistego.

52.4 Więźniom zapewnia się możliwość skontaktowania się z personelem o każdej porze, także w nocy.

52.5 W zakładach karnych przestrzega się przepisów krajowych dotyczących zdrowia oraz bezpieczeństwa.”

Szczególne środki podwyższonego bezpieczeństwa instytucjonalnego lub bezpieczeństwa osobistego.

“53.1 Szczególne środki podwyższonego bezpieczeństwa instytucjonalnego lub bezpieczeństwa osobistego stosowane są tylko w wyjątkowych okolicznościach.

53.2 Istnieją jasne procedury, według których postępuje się w przypadku zastosowania takich środków wobec jakiegokolwiek więźnia.

53.3 Charakter takich środków, czas ich trwania oraz podstawy, na jakich mogą być zastosowane określa prawo krajowe.

53.4 Zastosowanie jakiegokolwiek z tych środków jest w każdym przypadku zatwierdzone na określony czas, przez odpowiedni organ.

53.5 Jakakolwiek decyzja o przedłużeniu zatwierdzonego czasu wymaga ponownego jej zatwierdzenia przez kompetentny do tego organ.

53.6 Środki takie stosuje się do indywidualnych osób a nie do grup więźniów.”

B. Raport Europejskiego Komitetu ds. Przeciwdziałania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu z 2009 roku

128. Od dnia 26 listopada do dnia 8 grudnia 2009 roku Europejski Komitet ds. Przeciwdziałania Torturom oraz Nieludzkiemu i Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) przeprowadził okresową wizytację wybranych jednostek penitencjarnych w Polsce.

CPT przeprowadził wizytację oddziałów przeznaczonych dla osadzonych niebezpiecznych w Areszcie Śledczym w Poznaniu, Zakładzie Karnym w Raciborzu oraz Zakładzie Karnym w Rawiczu. Raport CPT zawiera ogólny opis reżimu “N” oraz szereg szczegółowych rekomendacji mających na celu polepszenie warunków osadzenia więźniów zakwalifikowanych do kategorii “N” w jednostkach wizytowanych. Zawierał także zalecenia zmierzające do generalnego usunięcia zauważonych nieprawidłowości związanych z reżimem “więźnia niebezpiecznego”.

129. W paragrafie 91 przedmiotowego raportu dokonano następujących obserwacji z zakresu stosowania reżimu:

“Reżim stosowany wobec więźniów o statusie ‘N’ jest bardzo restrykcyjny, podobnie do tego, który został opisany w raporcie z wizytacji w 2004 roku. Na czas spędzany poza celą składa się zasadniczo godzina ćwiczeń na świeżym powietrzu dziennie (jednoosobowo lub w grupie współwięźniów) oraz dostęp do świetlicy dwa razy w tygodniu w Areszcie Śledczym w Poznaniu oraz Zakładzie Karnym w Raciborzu. Więźniowie mogą posiadać w celi mieszkalnej własny odbiornik telewizyjny. Przysługuje im jedna kąpiel pod prysznicem raz w tygodniu, dwa widzenia w miesiącu oraz dwie rozmowy telefoniczne w miesiącu w przypadku więźniów skazanych (według uznania prokuratora także tymczasowo aresztowanych) w zakładach karnych w Rawiczu i Raciborzu, jak również pięciominutowa rozmowa telefoniczna na dzień w przypadku osób skazanych w Areszcie Śledczym w Poznaniu. Kontakt z personelem ograniczał się do sporadycznych wizyt wychowawcy, psychologów i kapelana.

CPT pozostaje na stanowisku, że reżim stosowany wobec więźniów o statusie ‘N’ powinien zostać gruntownie zrewidowany. Przebywanie w celi izolacyjnej lub izolacji w małych grupach przez przedłużający się okres zwiększa prawdopodobieństwo desocjalizacji zamiast resocjalizacji osób. Należy stworzyć program zajęć konstruktywnych, dostępnych najlepiej poza celą mieszkalną. Wychowawcy i psycholodzy powinni aktywnie uczestniczyć w pracy z więźniami o statusie ‘N’, by zachęcić ich do wzięcia udziału w programie i umożliwić im bezpieczny kontakt z innymi osadzonymi przez przynajmniej część dnia. Jak podkreślono w raporcie z wizytacji w 2004 roku, niezależnie od wagi przestępstwa, o które więźniowie zostali oskarżeni lub za które zostali skazani i/lub przypuszczalnego zagrożenia, jakie stwarzają, należy podjąć działania zmierzające do zapewnienia im właściwej stymulacji, a w szczególności odpowiedniego kontaktu z ludźmi.”

130. W paragrafie 92 Raportu CPT odniósł się do procedury klasyfikacji do kategorii “osadzonego niebezpiecznego” i zwykle długiego okresu obowiązywania statusu “osadzonego niebezpiecznego” w następującym brzmieniu:

“Procedura nadania i weryfikacji statusu ‘N’ pozostaje niezmienna. Pomimo regularnych weryfikacji decyzji, które odbywają się co kwartał, większość osadzonych pozostaje objęta statusem ‘N’ przez długi okres. ...

Komitet podkreśla, że umieszczenie w oddziale ‘N’ nie powinno być wyłącznie wyrazem pasywnej odpowiedzi na postawę i zachowanie więźnia. Weryfikacja decyzji o zasadności zakwalifikowania natomiast powinna być obiektywna i istotna oraz stanowić element pozytywnego procesu mającego na celu rozwiązanie problemów więźnia oraz umożliwienie jego (re)integracji z resztą populacji zakładu karnego. W opinii CPT procedura nadania osadzonemu statusu ‘N’ powinna zostać zweryfikowana w celu zapewnienia, że status ten jest stosowny jedynie wobec osób, które stanowią w sposób nieprzerwany poważne zagrożenie w warunkach osadzenia z resztą populacji zakładu. Weryfikacja statusu ‘N’ powinna wskazywać wyraźnie, jakie kroki należy podjąć w celu umożliwienia danemu więźniowi opuszczenie kategorii ‘N’ oraz zapewnienia jasnych kryteriów oceny zmian. Więźniowie powinni zostać całkowicie włączeni w proces weryfikacji. Komisja przypomina wydane zalecenia, że polskie władze powinny zweryfikować aktualną praktykę w celu zapewnienia, że status “N” jest stosowany i utrzymywany tylko względem więźniów autentycznie wymagających nadania takiej kategorii.”

131. W paragrafie 94, CPT wyraził następującą opinię w zakresie praktyki rutynowych przeszukań z rozbieraniem:

“Poważne obawy CPT budzą systematyczne praktyki, które nakładają na osadzonych o statusie “N” obowiązek poddania się rutynowym przeszukaniom z rozbieraniem przy każdorazowym wejściu lub wyjściu z celi. Więźniowie, o których mowa musieli rozebrać się całkowicie i wykonać przysiad zupełnie nagi w obecności funkcjonariuszy oraz każdego osadzonego, z którym dzielili celę, podczas gdy ich odzież była przeszukiwana.

W opinii CPT praktyka ta może zostać uznana za poniżające traktowanie. Komisja wydaje zalecenie, aby przeszukania z rozbieraniem były przeprowadzane tylko na podstawie konkretnego podejrzenia i w odpowiednich warunkach oraz z poszanowaniem ludzkiej godności.”

132. CPT przedstawił następujące zalecenia ogólne skierowane do polskiego Rządu w odniesieniu do osadzonych zakwalifikowanych do kategorii “niebezpiecznych” (status “N”):

- “- polskie władze powinny zrewidować reżim stosowany wobec więźniów o statusie “N” i opracować indywidualne plany zmierzające do zapewnienia więźniom stosownej stymulacji psychicznej i fizycznej (paragraf 91);

- polskie władze powinny zweryfikować aktualną praktykę w celu zapewnienia, że status “N” jest stosowany i utrzymywany tylko względem więźniów autentycznie wymagających nadania takiej kategorii (paragraf 92);

- przeszukania z rozbieraniem należy przeprowadzać tylko na podstawie konkretnego podejrzenia i w odpowiednich warunkach oraz z poszanowaniem ludzkiej godności (paragraf 94).

C. Odpowiedź polskiego Rządu na raport CPT

133. Odpowiedź polskiego Rządu na raport CPT została opublikowana w dniu 12 lipca 2011 roku.

134. W odniesieniu do zalecenia, że polskie władze powinny zrewidować reżim stosowany wobec więźniów o statusie “N” i opracować indywidualne plany zmierzające do zapewnienia więźniom stosownej stymulacji psychicznej i fizycznej (paragraf 91), Rząd stwierdził:

“Skazani dorośli zakwalifikowani do kategorii tzw. niebezpiecznych, mają możliwość wyboru systemu, w którym odbywają karę pozbawienia wolności, tj. programowanego oddziaływania lub systemu zwykłego. Powyższe nie dotyczy skazanych młodocianych zakwalifikowanych do kategorii niebezpiecznych, którzy obligatoryjnie odbywają karę w systemie programowanego oddziaływania. W systemie zwykłym skazany może korzystać z dostępnego w zakładzie karnym zatrudnienia, nauczania oraz zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych. Wobec takich skazanych nie projektuje się oddziaływań w postaci indywidualnego programu oddziaływania. Indywidualny program oddziaływania sporządza się we współpracy ze skazanym, który zadeklarował odbywanie kary w systemie programowego oddziaływania, zakładającym aktywne uczestnictwo skazanego w procesie resocjalizacji poprzez realizację nałożonych na niego w programie zadań, które mają na celu rozwiązanie problemów, jakie stanowiły przyczynę popełnionych przez niego przestępstw.

Skazanym niebezpiecznym zakwalifikowanym do systemu terapeutycznego, wymagającym oddziaływań specjalistycznych sporządza się indywidualne programy terapeutyczne poprzedzone diagnozą, która zawiera:

- 1) opis przyczyn zaburzeń;
- 2) opis zaburzeń w zakresie procesów poznawczych, emocjonalnych i w zachowaniu;
- 3) charakterystykę aktualnego stanu psychofizycznego;
- 4) opis problemu stanowiącego podstawę skierowania do systemu terapeutycznego;
- 5) opis indywidualnych problemów skazanego;
- 6) ocenę motywacji do uczestnictwa w realizacji indywidualnego programu terapeutycznego;
- 7) wskazanie pozytywnych cech osobowości i zachowania skazanego.

Opracowując indywidualny program terapeutyczny, należy określić:

- 1) zakres prowadzonych oddziaływań;
- 2) cele oddziaływań, możliwe do realizacji w warunkach oddziału terapeutycznego lub poza tym oddziałem, uwzględniające właściwości skazanego;
- 3) metody oddziaływań specjalistycznych;
- 4) kryteria realizacji indywidualnego programu terapeutycznego.

Skazani zakwalifikowani do kategorii tzw. niebezpiecznych są poddawani oddziaływaniom penitencjarnym z ograniczeniami wynikającymi z faktu stwarzania przez nich poważnego zagrożenia społecznego lub poważnego zagrożenia dla bezpieczeństwa zakładu. Ponadto poddaje się ich oddziaływaniom służącym w szczególności zmniejszeniu napięć emocjonalnych, a także ograniczeniu tendencji do zachowań agresywnych lub samoagresywnych. W indywidualnym programie oddziaływania oraz indywidualnym programie terapeutycznym określa się metody i środki mające na celu stymulację psychiczną i fizyczną skazanego. Należy także podkreślić, iż każdy osadzony, w tym także niebezpieczny przejawiający symptom pogorszenia stanu psychicznego jest obejmowany opieką psychologiczną i medyczną lekarza psychiatry. Osadzonych niebezpiecznych obejmuje się ponadto wzmożonym nadzorem psychologicznym w celu niwelowania napięć wynikających ze wzmożonej izolacji.

Więziennictwo polskie opracowało zasady organizacji i warunki prowadzenia oddziaływań penitencjarnych wobec skazanych, tymczasowo aresztowanych i ukaranych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu lub aresztu śledczego osadzonych w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo zakładu karnego. Rozwiązania te mają na celu zintensyfikowanie i ujednolicenie oddziaływań wobec osadzonych niebezpiecznych, a w szczególności:

- ukierunkowanie pracy penitencjarnej na przeciwdziałanie negatywnym konsekwencjom ograniczenia kontaktów społecznych poprzez organizowanie i wzbudzanie pożądanej aktywności w ramach zajęć kulturalno-oświatowych, sportowych, programów readaptacyjnych;
- podejmowanie działań związanych z utrzymaniem wysokiej higieny psychicznej, w tym obniżeniem poziomu stresu i agresji;

- potrzebę umożliwienia podjęcia lub kontynuacji nauczania (w szczególności skazanym młodocianym);

- podejmowanie zatrudnienia w obrębie oddziału;

- prowadzenie oddziaływań w oparciu o programy o walorach edukacyjnych i profilaktycznych.

Zalecenia Komitetu dotyczące opracowania indywidualnych programów dla skazanych niebezpiecznych zostały uwzględnione i są realizowane zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami.”

135. Odnosząc się do zaleceń, że polskie władze powinny zweryfikować aktualną praktykę w celu zapewnienia, że status “N” jest stosowany i utrzymywany tylko względem więźniów autentycznie wymagających nadania takiej kategorii (paragraf 92), Rząd odpowiedział:

“W polskim prawie karnym podstawowym aktem prawnym określającym kryteria kwalifikowania osadzonych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu jest Kodeks karny wykonawczy.

Ww. osadzonych umieszcza się w wyznaczonym oddziale lub celi zakładu karnego lub aresztu śledczego w warunkach zapewniających wzmoczoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej. Organem uprawnionym do kwalifikowania bądź weryfikowania konieczności dalszego pobytu osadzonego w wyznaczonym oddziale lub celi jest komisja penitencjarna. Komisja penitencjarna jest zobowiązana do weryfikowania swoich decyzji w tym przedmiocie, co najmniej raz na trzy miesiące. O podjętych przez komisję penitencjarną decyzjach każdorazowo zawiadamia się sędziego penitencjarnego, a w przypadku tymczasowo aresztowanego również organ, do którego dyspozycji pozostaje. Komisja penitencjarna dokonuje wnikliwej i w każdym przypadku indywidualnej analizy zasadności wniosku o zakwalifikowanie, a także zweryfikowanie konieczności dalszego pobytu osadzonego w wyznaczonym oddziale lub celi.

Ponadto należy zwrócić uwagę na fakt, iż każda decyzja organu wykonującego orzeczenie zgodne z art. 7 Kodeksu karnego wykonawczego podlega zaskarżeniu przez osadzonego.

Reasumując powyższe, należy stwierdzić, że tak częsta weryfikacja tej kategorii osadzonych, analiza zachowania oraz sytuacji prawnej daje gwarancję realnej oceny sytuacji osadzonego i ewentualnie konieczności dalszego stosowania względem niego rozbudowanego systemu ochrony.”

136. Na koniec, w odniesieniu do zalecenia, że przeszukania z rozbieraniem należy przeprowadzać tylko na podstawie konkretnego podejrzenia i w odpowiednich warunkach oraz z poszanowaniem ludzkiej godności (paragraf 94 Raportu), Rząd stwierdził:

“Zasady i procedury dokonywania kontroli osobistej osadzonych i innych osób w zakładach karnych i aresztach śledczych uregulowane są w Kodeksie karnym wykonawczym oraz rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 października 2003 roku w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej. Zgodnie z tymi przepisami kontrola osobista polega na oględzinach ciała oraz sprawdzeniu odzieży, bielizny i obuwia, a także przedmiotów posiadanych przez skazanego. Oględziny ciała oraz sprawdzenie odzieży i obuwia funkcjonariusze Służby Więziennej każdorazowo przeprowadzają w osobnym pomieszczeniu, podczas

nieobecności osób postronnych oraz osób odmiennej płci i dokonują tego osoby tej samej płci. Przeprowadzane kontrole muszą mieć niejednokrotnie charakter prewencyjny, zawsze jednak wykonuje się je z poszanowaniem ludzkiej godności, stosując zasadę humanitaryzmu i praworządności. Kontrolę przeprowadza się w celu odnalezienia przedmiotów niebezpiecznych i niedozwolonych oraz udaremnienia ucieczki albo w innych uzasadnionych przypadkach. Odstąpienie od tych zasad stwarzałoby realne zagrożenie dla bezpieczeństwa jednostek penitencjarnych i przebywających w nich osadzonych.”

PRAWO

I. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 3 KONWENCJI W ZWIĄZKU Z ZASTOSOWANIEM REŻIMU „WIĘZNI NIEBEZPIECZNEGO”

137. Skarżący sformułował zarzut na mocy Artykułu 3 Konwencji, że utrzymywany względem niego reżim “więzienia niebezpiecznego” stanowił niehumanitarne i poniżające traktowanie naruszające to postanowienie. Skarżący odniósł się, w szczególności, do takich aspektów rygoru, jak osadzenie głównie w celi izolacyjnej oraz przedłużające się i nadmierne odseparowanie od rodziny, świata zewnętrznego i innych więźniów, jak również do ograniczeń związanych z noszeniem “zespolonych kajdan” na rękach i nogach przy każdorazowym pobycie poza celą, prowadzonymi rutynowo poniżającymi przeszukaniem z rozbieraniem, którym był poddawany codziennie oraz nieustannym monitorowaniem celi mieszkalnej – z częścią przeznaczoną do celów higieniczno-sanitarnych – przez system telewizji przemysłowej.

Artykuł 3 Konwencji stanowi:

“Nikt nie może być poddany torturom ani niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.”

138. Rząd zakwestionował niniejsze stanowisko.

A. Dopuszczalność skargi

139. Trybunał stwierdza, że skarga nie jest oczywiście bezzasadna w rozumieniu Artykułu 35 ust. 3 (a) Konwencji. Trybunał stwierdza ponadto, że nie jest niedopuszczalna z jakichkolwiek innych przyczyn. Musi zatem zostać uznana za dopuszczalną.

B. Meritum skargi

1. Stanowisko stron

(a) Skarżący

140. Skarżący utrzymywał, że przedłużające się stosowanie wobec niego reżimu „więźnia niebezpiecznego” stanowiło naruszenie Artykułu 3 Konwencji.

Po pierwsze, skarżący odniósł się do jakości prawa, tj. art. 212a i art. 212b Kodeksu karnego wykonawczego, które w jego opinii w sposób niejasny i ogólny określały przesłanki nadania statusu „więźnia niebezpiecznego”. Wystarczyło, jak miało to miejsce w przypadku skarżącego, powołać się jedynie na domniemanie, że popełnił on czyn zabroniony, jako członek zorganizowanej grupy przestępczej, by zakwalifikować go do powyższej kategorii oraz po prostu „automatycznie” przedłużać stosowanie reżimu co trzy miesiące, kiedy jego sytuacja podlegała weryfikacji. Przepisy nie przewidywały żadnych ograniczeń czasowych stosowania niniejszego środka, umożliwiając władzom przedłużanie go na czas nieokreślony. Zgodnie z artykułem 7 Kodeksu, w zażaleniu mógł on jedynie zakwestionować zgodność decyzji w sprawie kwalifikacji z prawem. W konsekwencji, rzeczywiste zaskarżenie postanowienia w przedmiocie przedłużenia stosowania reżimu z przyczyn podanych przez Komisję Penitencjarną było prawnie i praktycznie niemożliwe, ponieważ każda decyzja w tym zakresie była zgodna z obowiązującymi przepisami w sytuacji, kiedy zarzuty dotyczące przestępczości zorganizowanej zostały podtrzymane. W tych okolicznościach, weryfikacja statusu „więźnia niebezpiecznego” dokonywana przez sądy była iluzoryczna.

141. Po drugie, skarżący zwrócił uwagę na szczególną surowość ograniczeń, które zostały na niego nałożone w warunkach specjalnego rygoru. W jego opinii stanowiły one nadmierną, rażąco poniżającą oraz arbitralną ingerencję w najbardziej intymne sfery życia. Przede wszystkim wszystkie wykonywane przez niego czynności w celi mieszkalnej były stale monitorowane, w tym ubieranie, rozbieranie, mycie oraz czynności fizjologiczne. Sam fakt, że skarżący mógł być obserwowany w toalecie przez osoby postronne, niezależnie od tego czy przekazywane obrazy zawierały wszystkie szczegóły, sprowadzał go do pozycji przedmiotu i pozbawiał godności.

Każdorazowo przy opuszczeniu i powrocie do celi, zazwyczaj kilkakrotnie w ciągu dnia, a nawet przed i po odbyciu spaceru w izolacji, skarżący był poddawany poniżającej, wyjątkowo uciążliwej i krępującej kontroli osobistej przeprowadzanej przez 2 funkcjonariuszy Służby Więziennej. Musiał on rozebrać się do naga, wykonać głębokie przysiady, a następnie poddać się oględzinom ciała, w tym kontroli odbytu. W czasie,

kiedy skarżący był zakwaterowany z innymi więźniami, kontrola osobista w celi mieszkalnej była przeprowadzana nie tylko w obecności 2 funkcjonariuszy, lecz także osadzonych.

Skarżący musiał także nosić kajdany zespolone, pomimo, że zawsze, kiedy przebywał poza celą mieszkalną towarzyszyli mu 2 funkcjonariusze Służby Więziennej. Skarżący uznał za szczególnie poniżający fakt, że chociaż został przetransportowany do szpitala publicznego w Lublinie w kajdanach i przebywał w obecności oraz pod stałym dozorem 3 funkcjonariuszy policji, w trakcie konsultacji medycznej przez wiele godzin stosowano wobec niego kajdanki i prowadnice.

Ponadto władze prawie uniemożliwiły mu utrzymywanie jakichkolwiek kontaktów międzyludzkich w jednostce penitencjarnej. Mógł on odbywać spacer tylko w składzie jednoosobowym po dziedzińcu więzienia. Pomimo licznych skarg na nadmierną izolację, władze zakwaterowały w jego celi innego więźnia jedynie na krótki okres. Wszystkie jego wnioski o zgodę na wykonywanie nieodpłatnej pracy w jednostce, wzięcie udziału w szkoleniach lub warsztatach, a nawet naukę języków obcych z wykorzystaniem własnych płyt CD nie zostały uwzględnione. Nie otrzymał także pozwolenia na posiadanie w celi mieszkalnej własnego sprzętu sportowego lub gier komputerowych, a nawet odtwarzacza CD i płyt muzycznych.

142. Niemal kompletna, niezwykle stresująca i przygnębiająca izolacja została spotęgowana przez fakt, że kontakt skarżącego z rodziną został poważnie ograniczony. Na początkowym etapie tymczasowego aresztowania, od dnia 21 czerwca 2006 roku, kiedy skarżący został zatrzymany do dnia 12 marca 2007 roku, nie uzyskał żadnego zezwolenia na widzenie z synem. Przez okres dwóch lat i trzech miesięcy, od dnia 21 czerwca 2006 roku do dnia 29 września 2008 roku, nie udzielono mu zezwolenia na widzenie, nawet pod nadzorem, z A.W., konkubiną skarżącego. W rzeczonym czasie odbył z nią jedynie 1 rozmowę telefoniczną, w styczniu 2007 roku.

143. Konkludując, skarżący stwierdził, mając na uwadze niezwykle długi okres – prawie trzech lat- stosowania wobec niego reżimu “więźnia niebezpiecznego” oraz surowość nałożonych ograniczeń, że władze wykroczyły poza to, co mogło zostać uznane za konieczne w okolicznościach sprawy i naraziły go na traktowanie sprzeczne z Artykułem 3 Konwencji.

(b) Rząd

144. Rząd, powołując się na liczne wyroki Trybunału podkreślił, że w przedmiotowej sprawie traktowanie stanowiące przedmiot skargi, nie osiągnęło minimalnego poziomu surowości, aby wejść w zakres Artykułu 3. W szczególności, rzekome cierpienie będące wynikiem objęcia skarżącego reżimem “więźnia niebezpiecznego” nie wykroczyło poza nieunikniony

element poniżenia związany z zastosowaniem tymczasowego aresztowania wobec osoby uznanej za stwarzającą zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu – środka mającego pełne umocowanie w polskim porządku prawnym.

145. Odnosząc się do zarzutów skarżącego, że spędził on większość czasu w izolatce, Rząd wskazał różnice pomiędzy izolatką a umieszczeniem w celi przeznaczonej dla więźniów niebezpiecznych. W opinii Rządu izolatka stanowi zwykle formę kary, uznanej przez niektórych nawet za tortury natury psychologicznej i oznacza, że dana osoba została pozbawiona kontaktu z innymi ludźmi, w tym personelem zakładu. Celem dla więźniów niebezpiecznych jednakże była po prostu celą spełniającą wysokie standardy bezpieczeństwa, co różniło ją od cel przeznaczonych dla zwykłych osadzonych.

W dniu 12 października 2007 roku skarżący został przeniesiony do celi jednoosobowej (nie izolacyjnej) w oddziale przeznaczonym dla więźniów niebezpiecznych, gdzie pozostał przez cały okres osadzenia. W opinii Rządu zastosowano środek przewidziany prawem, ponieważ skarżący, podejrzany o kierowanie grupą przestępczą, stwarzał potencjalne zagrożenie dla społeczeństwa oraz innych osadzonych.

146. Rząd podkreślił następnie, że skarżący nie został całkowicie odizolowany od innych więźniów. Na jego wniosek, w okresie pomiędzy dniem 20 grudnia 2007 a dniem 6 lutego 2008 roku, został osadzony z niejakim L.G. Później, od dnia 29 lutego do dnia 14 kwietnia 2008 roku oraz od dnia 6 sierpnia do dnia 22 września 2008 roku został zakwaterowany z innymi osobami. Każdego dnia przysługiwał mu 60-minutowy spacer po dziedzińcu więzienia. Skarżący mógł kontaktować się z krewnymi, przyjaciółmi, obrońcami oraz odbyć z nimi rozmowę telefoniczną. Cella jednoosobowa była wyposażona w odbiornik telewizyjny i radiowy, a skarżący miał dostęp do biblioteki więziennej, zatem, jego pośredni kontakt ze światem zewnętrznym nie został ograniczony. Ponadto skarżący pozostawał także w kontakcie z funkcjonariuszami Służby Więziennej na oddziale, strażnikami odpowiedzialnymi za jego nadzór oraz księdzem.

Okoliczności tej konkretnej sprawy różniły się zatem od spraw, w których Trybunał stwierdził naruszenie Artykułu 3 w związku z osadzeniem w celi izolacyjnej. Na przykład w sprawie *Potoranskiy przeciwko Ukrainie* (skarga nr 28812/97, wyrok z dnia 29 kwietnia 2003 roku) podniesiono, że celi, w której przebywał skarżący była zamknięta przez 24 godziny, a na jego kontakt z rodziną zostały nałożone daleko idące ograniczenia. Nie istniał także żaden związek ze sprawą *Van der Ven przeciwko Holandii* (skarga nr 50901/99, wyrok z dnia 4 lutego 2003 roku), w której skarżący został całkowicie odizolowany od świata zewnętrznego.

147. Powołując się na decyzje wydane przez Trybunał w sprawach *Salvatore przeciwko Włochom* (skarga nr 42285/98, decyzja z dnia 7 maja 2002 roku) oraz *Bastone przeciwko Włochom* (skarga nr 59638/00, ECHR

2005-II), Rząd stwierdził, że Trybunał uznał uprawnioną potrzebę władz w zakresie stosowania specjalnych rygorów więziennych wobec osób zamieszanych w przestępczość zorganizowaną, w szczególności, działalność kryminalną typu mafijnego. Specjalne reżimy, podobnie jak ten w przedmiotowej sprawie, miały na celu przerwanie powiązań pomiędzy danymi więźniami a środowiskiem przestępczym, z którego się wywodzili, aby zminimalizować ryzyko utrzymania przez nich kontaktu z organizacjami kryminalnymi.

148. W odniesieniu do liczby i charakteru widzeń z członkami rodziny oraz innymi osobami, Rząd uznał, że były one udzielane wystarczająco często w celu umożliwienia skarżącemu utrzymania odpowiedniego kontaktu i więzi emocjonalnych z osobami najbliższymi. Wszystkie ograniczenia wynikały z potrzeby zabezpieczenia postępowania a skarżący, nie był w żadnym wypadku traktowany gorzej od zwykłych więźniów.

149. Zgodnie z obowiązującymi przepisami określonymi w polskim prawie, tj. Rozporządzeniu z 2003 roku oraz artykule 212(b) Kodeksu karnego wykonawczego, władze miały obowiązek przeprowadzenia "kontroli osobistej" skarżącego przy każdorazowym wyjściu i powrocie do celi. Kontrola polegała na oględzinach otworów i zagłębień ciała, ponieważ zwykle w tych miejscach więźniowie przemycali przedmioty zabronione. Głównym celem kontroli tego rodzaju było zapewnienie bezpieczeństwa w zakładzie. Kontrole były przeprowadzane z poszanowaniem godności skarżącego i bez zamiaru upokorzenia go w jakikolwiek sposób. Przeszukanie jego ciała i odzieży odbywało w pomieszczeniu pod nieobecność osób postronnych i osób odmiennej płci. Kontrola była przeprowadzana przez funkcjonariuszy tej samej płci.

150. Monitoring celi, w której przebywał skarżący odbywał się także zgodnie z prawem. Cella skarżącego, tak jak wszystkie cele przeznaczone dla więźniów niebezpiecznych, była stale monitorowana przez system telewizji przemysłowej. Jednak zgodnie z obowiązującymi przepisami, utrwalony obraz musiał być przekazywany w sposób uniemożliwiający podgląd intymnych części ciała skarżącego lub czynności fizjologicznych.

151. Zgodnie z artykułem 212b § 1 pkt. 4, poruszanie się osadzonego niebezpiecznego po terenie jednostki penitencjarnej odbywa się pod wzmocnionym dozorem i jest ograniczone tylko do niezbędnych potrzeb. W konsekwencji, wobec więźniów tych stosuje się nadzwyczajne procedury bezpieczeństwa, w tym kajdanki i prowadnice. Z tego względu, skarżący musiał nosić kajdany zespolone poza celą, także w czasie przebywania w sądzie oraz szpitalu publicznym w Lublinie. Wizyta ta ograniczała się do konsultacji medycznej i nie wiązała się z dłuższym pobytem. Noszenie kajdan nie spowodowało żadnych obrażeń na ciele skarżącego. Nie można, zatem stwierdzić, że nałożone ograniczenie były na tyle surowe, aby wejść w zakres Artykułu 3 Konwencji.

152. Nie można także stwierdzić, dodał Rząd, że okres, w którym skarżący został poddany ograniczeniom w warunkach specjalnego reżimu, był nadmierny w świetle linii orzeczniczej Trybunału. Na poparcie tego stanowiska Rząd powołał się, *mutatis mutandis*, na wyrok w sprawie *Argenti przeciwko Włochom* (skarga nr 56317/00, z dnia 10 listopada 2005 roku), w którym Trybunał nie stwierdził naruszenia Artykułu 3 w związku z objęciem członka mafii specjalnym reżimem na okres 12 lat, uznając, że dalsze stosowanie podobnych ograniczeń nie było nieproporcjonalne, ponieważ konieczność utrzymania ich była uzasadniona. Konkluzja ta miała zastosowanie do okoliczności niniejszej sprawy, w szczególności z uwagi na fakt, że konieczność objęcia skarżącego reżimem potwierdzały stale decyzje Komisji Penitencjarnej, która dokonywała ich weryfikacji, co trzy miesiące.

153. Mając na uwadze kumulatywny efekt środków związanych z zastosowaniem wobec skarżącego reżimu “więźnia niebezpiecznego” oraz fakt, że były one niezbędne ze względu na zagrożenie, jakie stwarzał dla społeczeństwa, Rząd uznał w konkluzji, że traktowanie, któremu został poddany skarżący nie było niezgodne z Artykułem 3 Konwencji. Rząd zwrócił się do Trybunału o stwierdzenie, że nie doszło do naruszenia tego postanowienia.

(c) Strona trzecia

154. Helsińska Fundacja Praw Człowieka (“Fundacja Helsińska”) odniosła się na początek do linii orzeczniczej Trybunału dotyczącej skarg na złe traktowanie lub surowe warunki osadzenia oraz ograniczenie prawa do życia rodzinnego i cenzurę korespondencji podniesionych przez skarżących, wobec których stosowano specjalne reżimy podwyższonej ochrony. Fundacja powołała się, w szczególności, na sprawy *Van der Ven przeciwko Holandii* (skarga nr 50901/99, wyrok z dnia 4 lutego 2003 roku), *Ramirez Sanchez przeciwko Francji* [GC], skarga nr 59450/00, wyrok z dnia 4 lipca 2006 roku); *Enea przeciwko Włochom* [GC], (skarga nr 74912/01, wyrok z dnia 17 września 2009 roku); oraz *Messina (nr 2) przeciwko Włochom* (skarga nr 25498/94, wyrok z dnia 28 września 2000 roku). Zwróciła w tym kontekście uwagę na istnienie różnic dotyczących rygorów podwyższonej ochrony stosowanych w pozwanych państwach. Niemniej jednak, z zaprezentowanych wyroków można wyciągnąć pewne wnioski ogólne. Zgodnie ze stanowiskiem prezentowanym wielokrotnie przez Trybunał, warunki osadzenia mogą prowadzić do nieludzkiego i poniżającego traktowania. Oceniając je należy wziąć pod uwagę surowość nałożonych środków, czas ich trwania, obiektywny cel i kumulatywny efekt, jaki wywierały na więźniów.

W sprawach przytoczonych powyżej Trybunał zwrócił szczególną uwagę na czas trwania nałożonych środków w warunkach rygoru podwyższonej ochrony i stwierdził, że izolatka więzienna, nawet w przypadku, gdy wiąże

się ze względną izolacją, nie może być nałożona na więźnia na czas nieokreślony. Co więcej, istotne jest, by więzień był w stanie poddać kontroli niezależnego organu sądowego podstawy i warunki przedłużenia stosowania izolatki więziennej. Władze powinny dokonać ponownej oceny biorąc pod uwagę wszelkie zmiany w okolicznościach, sytuacji skarżącego oraz jego zachowaniu. Uzasadnienie powinno być coraz bardziej szczegółowe wraz z upływem czasu (*Ramirez Sanchez przeciwko Francji*, §§ 139 i 145).

Rygor podwyższonej ochrony powinien być stosowany zatem jedynie jako środek tymczasowy i powinien być przedłużany tylko w sytuacji wyjątkowej – ze względu na nowe okoliczności lub dalsze istnienie wcześniejszych przesłanek. Zgodnie z linią orzecniczą Trybunału władze są zobowiązane do dochodzenia szczegółowo zmian w sytuacji osadzonego.

155. Fundacja Helsińska rozumie, że w pewnych wyjątkowych okolicznościach nadanie statusu “więźnia niebezpiecznego” jest nieuniknione. Rozumie także, że ochrona społeczeństwa oraz bezpieczeństwo aresztu śledczego, jak stanowią przepisy Kodeksu karnego wykonawczego, mogą zostać uznane za cele zgodne z prawem, uzasadniające zastosowanie tak surowego środka. Niemniej jednak istnieje wiele aspektów rygoru, które dają poważne powody do niepokoju i budzą wątpliwość w świetle Artykułu 3 Konwencji

Reżimowi towarzyszy kilka poważnych ograniczeń wymienionych w artykułach 88b i 212b Kodeksu karnego wykonawczego, których nie łagodzą żadne działania zmierzające do resocjalizacji lub jakiegokolwiek zajęcia edukacyjne, sportowe lub kulturalne. Strona trzecia powołała się w tym względzie na raport CPT z wizyty w Polsce w 2004 roku i jego wnioski, że “niezależnie od wagi przestępstwa, o które więźniowie zostali oskarżeni lub ... skazani i/lub przypuszczalnego zagrożenia, jakie stwarzają, należy podjąć działania zmierzające do zapewnienia im właściwej stymulacji, a w szczególności odpowiedniego kontaktu z ludźmi”. Powyższe wnioski opierały się na stwierdzeniu, że aktywność więźniów niebezpiecznych podlegała surowym ograniczeniom, takim jak jedna godzina ćwiczeń na świeżym powietrzu dziennie jednoosobowo lub w grupie więźniów (o ile miała miejsce), przebywanie raz w tygodniu od 1 do 2 godzin w pokoju rekreacyjnym oraz limitowane widzenia z rodziną.

Ponadto, reżim stosowano z reguły przez zbyt długi okres i nakładano go zbyt często bez podania wystarczających powodów. Procedura weryfikacji nie polegała także na dokonaniu ponownej oceny sytuacji w sposób właściwy. W praktyce była czystą formalnością – powtórzeniem tych samych ogólnych przesłanek w każdej kolejnej decyzji w przedmiocie przedłużała stosowanie niniejszego środka. Badania naukowe prowadzone w Polsce w związku ze stosowaniem statusu “więźnia niebezpiecznego” ujawniły, że podstawy decyzji Komisji Penitencjarnej są albo ogólnikowe i powierzchowne jak “wysoki stopień demoralizacji” albo bezpodstawne jak

“przynależność do [więziennej] subkultury” (co naturalnie nie mogło być wykonywane przez osobę odizolowaną od innych więźniów).

156. W Polsce, przez cały okres stosowania reżimu więźniowie byli przedmiotem hiper-izolacji, która miała wiele wymiarów. Oddziały „N” są fizycznie odseparowane od reszty zakładu a dostęp do nich mają jedynie wybrani pracownicy jednostki. Osadzeni przetrzymywani są zazwyczaj w kompletnej izolacji. Ich kontakt z rodziną i innymi więźniami, a nawet personelem zakładu penitencjarnego podlega ścisłej kontroli. Zajęcia sportowe, kulturalne, edukacyjne i inne są poważnie ograniczone. Ponadto, w czasie pobytu poza celą więźniowie muszą nosić “kajdany zespolone”, a przy każdorazowym opuszczeniu i powrocie do celi są poddawani rutynowej kontroli osobistej, czemu towarzyszy rozbieranie się do naga w obecności funkcjonariuszy Służby Więziennej i wykonywanie głębokich przysiadów. Ich cele są nieustannie monitorowane przez system telewizji przemysłowej i regularnie przeszukiwane przez funkcjonariuszy. Mając na uwadze stopień izolacji i surowość nałożonych ograniczeń w warunkach stosowania reżimu “N”, istniała ogromna różnica w porównaniu ze zwykłym rygiem osadzenia. W efekcie, stosowanie reżimu “N”, szczególnie przez przedłużający się okres może zostać uznane za formę dodatkowej kary, sprzecznej z Artykułem 3 Konwencji.

157. Strona trzecia stwierdziła w konkluzji, że kumulatywny efekt ograniczeń nałożonych na “więźnia niebezpiecznego”, w połączeniu z powszechną praktyką bezpodstawnego przedłużania reżimu stanowił naruszenie Artykułu 3 Konwencji.

2. Stanowisko Trybunału

(a) Zasady ogólne wynikające z orzecznictwa Trybunału

158. Artykuł 3 Konwencji chroni jedną z najbardziej fundamentalnych wartości społeczeństwa demokratycznego. Nawet w najtrudniejszych okolicznościach, takich jak walka z terroryzmem lub przestępczością kryminalną, Konwencja zabrania kategorycznie tortur oraz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania bez względu na zachowanie ofiary. Natura przestępstw rzekomo popełnionych przez skarżącego pozostaje zatem bez znaczenia dla celów Artykułu 3 (zob. *Labita przeciwko Włochom* [GC], skarga nr 26772/95, § 119, ECHR 2000-IV; *Indelicato przeciwko Włochom*, skarga nr 31143/96, § 30, 18 z października 2001 roku; *Öcalan przeciwko Turcji* [GC], skarga nr 46221/99, ECHR 2005- ..., § 179; oraz *Ramirez Sanchez przeciwko Francji* [GC], skarga nr 59450/00, ECHR-2006-..., § 115 i następne, z kolejnymi odniesieniami).

159. Złe traktowanie musi osiągnąć minimalny poziom surowości, jeżeli ma wejść w zakres Artykułu 3. Ocena tego minimum zależy od wszystkich okoliczności sprawy, takich jak: czas trwania złego traktowania, jego konsekwencje fizyczne lub psychiczne, a w niektórych przypadkach płeć,

wiek oraz stan zdrowia ofiary (zob., na przykład, wyrok w sprawie *Kudła przeciwko Polsce* [GC], skarga nr 30210/96, ECHR 2000-IX, § 91).

160. Trybunał uznawał zachowanie za „niehumanitarne”, jeżeli, *inter alia*, było ono stosowane z premedytacją przez wiele godzin i spowodowało albo faktyczne uszkodzenie ciała, albo intensywne fizyczne i psychiczne cierpienie. Trybunał uznawał traktowanie za „poniżające”, jeżeli miało ono na celu wywołanie w ofierze uczucia strachu, udręczenia i niższości będącego w stanie poniżyć i upokorzyć. Z drugiej strony, Trybunał stale podkreślał, że wchodzące w grę cierpienie i poniżenie musi w każdym razie wykraczać poza nieunikniony element cierpienia lub poniżenia związany z daną formą zgodnego z prawem traktowania lub karania (zob. m.in. wyrok w sprawie *Kudła* cyt. wyż., § 92, z kolejnymi odniesieniami). Pytanie, czy celem traktowania było poniżenie lub upokorzenie ofiary jest kolejnym elementem, który należy wziąć pod uwagę, brak takiego celu jednak nie może jednoznacznie wykluczać naruszenia Artykułu 3 (zob. *Van der Ven przeciwko Holandii*, skarga nr 50901/99, ECHR 2003-II, § 48).

161. Środkom pozbawiającym osobę wolności towarzyszył zwykle element cierpienia lub poniżenia. Nie można jednak stwierdzić, że osadzenie w jednostce penitencjarnej zapewniającej wysoki poziom ochrony na skutek tymczasowego aresztowania lub w następstwie wyroku skazującego, samo w sobie podlega rozpoznaniu na gruncie Artykułu 3. Stosowanie przez państwo rygorów podwyższonej ochrony wobec wybranych kategorii więźniów może być uzasadnione względami porządku publicznego i rzeczywiście w wielu Państwach-Stronach Konwencji obowiązują bardziej rygorystyczne przepisy w stosunku do więźniów niebezpiecznych. Ustalenia te, mające na celu udaremnienie ucieczki, napaści lub zakłócania spokoju społeczności więziennej, polegają na odseparowaniu osadzonych niebezpiecznych od innych więźniów przy zastosowaniu bardziej szczegółowej kontroli (zob. na przykład wyrok w sprawie *Ramirez Sanchez*, cyt. wyż., §§ 80-82 i 138; *Messina przeciwko Włochom* (nr 2), skarga nr 25498/94, ECHR 2000-X, §§ 42-54; *Labita*, cyt. wyż., §§ 103-109; *Rohde przeciwko Danii*, skarga nr 69332/01, z dnia 21 lipca 2005 roku, § 78; *Van der Ven*, cyt. wyż., §§ 26-31 i 50; oraz *Csüllög przeciwko Węgrom*, skarga nr 30042/08, z dnia 7 czerwca 2011 roku, §§ 13-16).

162. Zgodnie z powyższym, specjalne reżimy więzienne nie są *per se* sprzeczne z Artykułem 3, na którego gruncie państwo musi zapewnić danej osobie warunki osadzenia, które nie naruszają godności ludzkiej oraz zadbać żeby sposób i metoda wykonywania niniejszego środka nie naraziły jej na ból i niedogodności o natężeniu wykraczającym poza nieunikniony poziom cierpienia związany z pozbawieniem wolności, a także, mając na względzie praktyczne wymogi uwięzienia, żeby jej zdrowie i samopoczucie były odpowiednio chronione (zob. *Kudła*, cyt. wyż., §§ 92-94; oraz *Van der Ven*, cyt. wyż., § 50).

163. Trybunał, dokonując oceny warunków osadzenia w świetle Artykułu 3, bierze pod uwagę ich kumulatywny efekt, a także konkretne zarzuty podniesione przez skarżącego (zob. *Dougoz przeciwko Grecji*, skarga nr 40907/98, ECHR 2001-II, § 46). W tym kontekście, Trybunał uwzględnia surowość nałożonych środków, czas ich trwania, cel oraz konsekwencje ich stosowania wobec danej osoby (zob. *Van der Ven*, cyt. wyż., § 51 oraz paragraf 159 powyżej).

164. Chociaż zakaz kontaktów z innymi więźniami podyktowany względami bezpieczeństwa i ochrony lub będący wynikiem kary dyscyplinarnej, może w pewnych okolicznościach być uzasadniony, osadzenie w pojedynczej celi, nawet w przypadku, gdy wiąże się z relatywną izolacją, nie może być stosowane wobec więźnia przez czas nieokreślony. Należy poszukiwać rozwiązań alternatywnych do celi izolacyjnej dla osób uznanych za niebezpieczne, których osadzenie w zwykłych jednostkach penitencjarnych w warunkach zwykłego rygoru jest niewłaściwe (zob. *Ramirez Sanchez*, cyt. wyż., §§ 145-146).

165. Ponadto, w celu uniknięcia ryzyka arbitralności należy podać istotne powody przedłużenia długotrwałego okresu izolacji. Decyzja w przedmiocie utrzymania niniejszego środka powinna zatem umożliwić ustalenie, czy władze dokonały ponownej oceny biorąc pod uwagę wszelkie zmiany w okolicznościach, sytuacji skarżącego oraz jego zachowaniu. Uzasadnienie powinno być coraz bardziej szczegółowe wraz z upływem czasu. Rzeczywiście, osadzenie w celi izolacyjnej, które jest formą „uwięzienia w więzieniu”, powinno być stosowane jedynie w wyjątkowych okolicznościach oraz po zastosowaniu wszelkich środków zapobiegawczych zgodnie z paragrafem 53.1 Europejskich Reguł Więziennych przyjętych przez Komitet Ministrów w dniu 11 stycznia 2006 roku (zob. *Öcalan*, cyt. wyż., § 191; *Ramirez Sanchez*, cyt. wyż., §§ 139 i 145-146; *Messina (nr 2) przeciwko Włochom* (dec.), skarga nr 25498/94, ECHR 1999-V, z kolejnymi odniesieniami; oraz *Csüllög przeciwko Węgrom*, cyt. wyż., § 31).

(b) Zastosowanie powyższych zasad w niniejszej sprawie

166. Trybunał zauważa, że opis wydarzeń przedstawiony przez pozwany Rząd i skarżącego różnił się w kwestii pewnych szczegółów dotyczących osadzenia w Areszcie Śledczym w Lublinie (zob. paragrafy 87-88 powyżej). Szczegóły te nie odnosiły się jednak do podstawowych aspektów stosowania wobec niego specjalnego reżimu więziennego (zob. paragrafy 72-86 powyżej).

W szczególności, bezspornym jest fakt, że od dnia 12 października 2007 roku do dnia 2 lipca 2010 roku, czyli przez prawie dwa lata i dziewięć miesięcy, skarżący był nadal zakwalifikowany do kategorii tzw. „więźnia niebezpiecznego” i w konsekwencji stosowano wobec niego środki podwyższonego bezpieczeństwa oraz nakładano różne ograniczenia, zgodnie z artykułami 212a i 212b Kodeksu karnego wykonawczego i

odpowiednimi przepisami Rozporządzenia z 2003 roku (zob. paragrafy 75-86 oraz 105-117 powyżej).

Niekwestionowany jest również fakt, że środki stosowane w przypadku skarżącego obejmowały umieszczenie w celi izolacyjnej na specjalnym oddziale o podwyższonych standardach ochronnych, nieustanny monitoring celi, z częścią przeznaczoną do celów higieniczno-sanitarnych, przez system telewizji przemysłowej oraz wzmoczony nadzór nad poruszaniem się skarżącego po terenie aresztu śledczego i poza nim, co oznaczało, że za każdym razem musiał być eskortowany przez przynajmniej 2 funkcjonariuszy Służby Więziennej i nosić specjalne „kajdany zespolone”. Środki te wiązały się z odseparowaniem skarżącego od społeczności więziennej, poza pewnym okresem, kiedy zakwaterowano w jego celi innego więźnia, oraz nałożeniem ograniczeń na kontakty z rodziną, łącznie z ustaleniem specjalnego planu widzeń z osobami najbliższymi. Ponadto, przy każdorazowym opuszczeniu i powrocie do celi, skarżący był poddawany rutynowej „kontroli osobistej” – poszukanie z rozbieraniem wiązało się z dokonaniem szczegółowych oględzin ciała i sprawdzeniem odzieży oraz wymagało od skarżącego rozebrania się do naga i wykonania głębokich przysiadów w celu umożliwienia kontroli jego odbytu (zob. paragrafy 75-84 oraz 105-117 powyżej).

167. Strony nie zgadzały się jednak w kwestii tego, czy niekorzystne skutki stosowania powyższych środków wobec skarżącego były na tyle poważne, by osiągnąć minimalny poziom surowości, wchodzący w zakres Artykułu 3 Konwencji (zob. paragrafy 140-157 powyżej).

168. Trybunał zauważa, że skarżący odniósł się na początek do jakości prawa, która reguluje specjalny reżim, twierdząc, że odpowiednie przepisy ustawy określone w artykule 212a i 212b Kodeksu karnego wykonawczego były niejasne i ogólne. Podkreślił, że wystarczyło tylko domniemanie, że popełnił on czyn zabroniony, jako członek zorganizowanej grupy przestępczej, by zakwalifikować go kategorii „więźnia niebezpiecznego” i ponownie przedłużyć stosowanie reżimu (zob. paragraf 140 powyżej).

Rzeczywiście, zgodnie z artykułem 212a § 3, jeżeli tymczasowo aresztowany jest podejrzany o popełnienie przestępstwa w zorganizowanej grupie, władze mają obowiązek zastosowania reżimu i w konsekwencji wszystkich środków bezpieczeństwa wymienionych w artykule 212b, chyba że szczególne okoliczności przemawiają przeciwko temu (zob. paragrafy 105 i 106 powyżej). Prawne sformułowanie przepisu oraz odstępstw od niego, mogło w opinii Trybunału skutkować na ogół zbyt częstym stosowaniem reżimu. Do podobnych wniosków doszedł CPT w raporcie z 2009 roku, który podkreślał, że procedura nadania osadzonemu statusu ‘N’ nie gwarantuje, że status ten jest stosowny jedynie wobec osób, które stanowią w sposób nieprzerwany poważne zagrożenie w warunkach osadzenia z resztą populacji zakładu (zob. paragraf 130 powyżej). Ponadto, mając na uwadze brak jakichkolwiek przepisów regulujących związki

między nadaniem statusu a rzeczywistym zachowaniem osoby w zakładzie penitencjarnym, ramy prawne reżimu "N" wydają się zbyt sztywne i nie uwzględniają w sposób wystarczający indywidualnych okoliczności danego więźnia.

Zadaniem Trybunału nie jest jednak teoretyczna ocena ograniczeń nałożonych na skarżącego w warunkach reżimu, lecz ustalenie, czy ich kumulatywny wpływ na skarżącego był niezgodny z Artykułem 3 Konwencji.

169. Wracając do okoliczności niniejszej sprawy Trybunał zauważa, że chociaż skarżącemu postawiono zarzuty, a następnie skazano za wprowadzanie do obrotu środków odurzających, pranie brudnych pieniędzy i wyłudzenie kredytu, jak również udział w zorganizowanej grupie przestępczej, nie był on nigdy skazany za przestępstwo popełnione z użyciem przemocy (zob. paragrafy 8, 24, 31-32 i 75 powyżej). Niemniej, Trybunał uznał pierwotną decyzję z dnia 12 października 2007 w przedmiocie zastosowania wobec skarżącego reżimu 'N' jeszcze na etapie poprzedzającym wydanie wyroku skazującego za zgodną z prawem. W tych okolicznościach, władze uznały w sposób właściwy, że w celu zachowania bezpieczeństwa w jednostce, skarżący powinien zostać poddany bardziej szczegółowej kontroli wiążącej się z wprowadzeniem wzmożonego i stałego nadzoru nad jego poruszaniem się po celi i poza nią, ograniczeniem kontaktu i łączności ze światem zewnętrznym oraz pewną formą odseparowania go od społeczności więziennej.

Trybunał uznał już w podobnych sprawach dotyczących przestępczości zorganizowanej, w szczególności tych, które zostały wniesione przez osoby związane z organizacjami typu mafijnego, że utrzymująca się groźba ponownego nawiązania przez skarżącego kontaktu z organizacjami przestępczymi jest elementem uzasadniającym stosowanie nawet surowych środków izolacyjnych w celu wykluczenia takiej możliwości (zob., na przykład, *Messina* (nr 2) (dec.), cyt. wyż.). W sprawie skarżącego możliwość ta musi zostać uwzględniona.

Ponadto, stałe monitorowanie zachowania osadzonego przez system telewizji przemysłowej, jak w niniejszej sprawie, jest z pewnością uciążliwe, aczkolwiek nie jest *per se* sprzeczne z Artykułem 3. Środek ten ma na celu zapewnienie bezpieczeństwa zakładu oraz ochronę samego osadzonego przed groźbą nacisków, a nawet napaści fizycznej ze strony środowiska kryminalnego, której w kontekście przestępczości zorganizowanej, nie można wykluczyć.

170. Jednakże ze względów przedstawionych poniżej, Trybunał nie może uznać, że nieprzerwane, rutynowe i masowe stosowanie pełnego zakresu środków, których obowiązek nałożenia w warunkach reżimu 'N' spoczywał na władzach, przez okres dwóch lat i dziewięciu miesięcy było konieczne w celu utrzymania bezpieczeństwa zakładu i zgodne z Artykułem 3 Konwencji.

171. Prawdą jest, jak zauważył Rząd (zob. paragrafy 145-148 powyżej), że skarżący był osadzony w pojedynczej celi na oddziale o podwyższonych standardach ochronnych, odseparowanym od reszty zakładu. Nie był on jednak poddany kompletnej izolacji na poziomie bodźców sensorycznych lub społecznych, ponieważ trzykrotnie zakwaterowano w jego celi innego więźnia, każdorazowo na okres około sześciu miesięcy. Skarżący utrzymywał codzienny kontakt z personelem jednostki, aczkolwiek jedynie w ograniczonym wymiarze, celem odbycia codziennego spaceru (zob. paragrafy 107-108 i 146 powyżej). Skarżący odbywał widzenia z rodziną, spotykał się z obrońcami (zob. paragrafy 54-71 powyżej) oraz miał dostęp do telewizji i biblioteki więziennej (zob. paragrafy 146 powyżej). Nie został zatem poddany całkowitej izolacji, lecz raczej ograniczonej izolacji społecznej (zob. *Messina (nr 2)* (dec.), cyt. wyż; oraz *Ramirez Sanchez*, cyt. wyż., § 135).

Lista widzeń udzielonych skarżącemu w czasie osadzenia wskazuje, że do dnia 19 stycznia 2010 roku skorzystał on łącznie ze 147 widzeń, z których 102 odbyły się po tym, jak został objęty specjalnym reżimem (zob. paragrafy 68-71 powyżej). Liczba widzeń z rodziną w rzeczonym czasie to 45, pozostałe to spotkania skarżącego z obrońcami lub inne spotkania w związku z toczącym się przeciwko niemu postępowaniem karnym (zob. paragraf 71 powyżej). Powyższe, biorąc nawet pod uwagę, że widzenia odbyły się na przestrzeni ponad dwóch lat, musiało złagodzić, chociaż do pewnego stopnia, skutki odseparowania od innych oraz codzienną samotność, które miały wpływ na samopoczucie psychiczne i emocjonalne skarżącego.

Niemniej, ze względu na charakter oraz zasięg innych ograniczeń, same widzenia z rodziną lub spotkania z obrońcami nie mogły w sposób wystarczający zniwelować kumulatywnych i niekorzystnych skutków stosowania wobec skarżącego reżimu „więźnia niebezpiecznego”.

172. CPT wskazał w dwóch raportach z 2004 i 2009 roku, że reżim sam w sobie jest bardzo restrykcyjny, a polskim władzom nie udało się na ogół zapewnić więźniom umieszczonym w oddziale ‘N’ właściwej stymulacji, oraz, w szczególności, odpowiedniego kontaktu z ludźmi (zob. paragrafy 129-132 i 155 powyżej). W raporcie z 2009 roku władze zostały ostro skrytykowane za to, że nie stworzyły “programu zajęć konstruktywnych, dostępnych najlepiej poza celą mieszkalną”. Wydano zalecenia w brzmieniu „wychowawcy i psycholodzy powinni aktywnie uczestniczyć w pracy z więźniami o statusie ‘N’, by zachęcić ich do wzięcia udziału w programie i umożliwić im bezpieczny kontakt z innymi osadzonymi przez przynajmniej część dnia” (zob. paragraf 129 powyżej). CPT podkreślił również, że „umieszczenie w oddziale ‘N’ nie powinno być wyłącznie wyrazem pasywnej odpowiedzi na postawę i zachowanie więźnia” (zob. paragraf 130 powyżej).

173. W opinii Trybunału, okoliczności niniejszej sprawy w pełni potwierdzają obserwacje CPT.

Nie wydaje się, że władze podjęły jakiegokolwiek kroki w celu przeciwdziałania skutkom izolacji skarżącego poprzez zapewnienie mu niezbędnej stymulacji umysłowej i fizycznej, z wyjątkiem codziennego spaceru, który odbywał się zwykle w składzie jednoosobowym na odseparowanym obszarze oraz dostępu do telewizji i biblioteki. Przez cały okres osadzenia w oddziale o podwyższonych standardach ochronnych, skarżący zwracał się do władz penitencjarnych – bezskutecznie - o umożliwienie mu wzięcia udziału w szkoleniach, warsztatach, kursach lub innych zajęciach sportowych organizowanych dla więźniów, bądź o pozwolenie na wykonywanie jakiegokolwiek nieodpłatnej pracy. Nie umożliwiono mu udziału w żadnym z tych zajęć. W odpowiedzi na jego skargi, że izolacja od innych osób stanowiła dla niego wyjątkowo poważne obciążenie, władze stwierdziły, że potrzeba kontaktów z innymi nie była przesłanką by zostać zakwalifikowanym do udziału w zajęciach odbywających się w zakładzie (zob. paragrafy 84-85 powyżej). Władze były także nieustępliwe, kiedy skarżący wystąpił o udzielenie zezwolenia na posiadanie w celi sprzętu sportowego, gier komputerowych, odtwarzacza płyt CD oraz płyt CD z kursami do nauki języków obcych i muzyką (zob. paragraf 84 powyżej), chociaż tak drobne ustępstwo nie zagrażało wcale bezpieczeństwu zakładu.

Trybunał przypomina w tym względzie, że wszelkie formy izolacji bez zapewnienia właściwej stymulacji umysłowej i fizycznej, mogą w dłuższej perspektywie wywołać szkodliwe skutki powodujące pogorszenia zdolności umysłowych i umiejętności społecznych (zob. *Csüllög przeciwko Węgrom*, cyt. wyż., § 30, z kolejnymi odniesieniami). Mając na względzie czas trwania reżimu, który został nałożony na skarżącego oraz bardzo ograniczone możliwości poruszania się i utrzymywania kontaktów społecznych, Trybunał nie ma wątpliwości, że brak jakiegokolwiek rzeczowej odpowiedzi na powtarzające się skargi dotyczące izolacji i wykluczenia musiał wywołać w nim uczucie poniżenia i bezsilności (zob. także paragraf 82 powyżej).

174. Negatywne skutki psychologiczne i emocjonalne będące wynikiem społecznej izolacji skarżącego zostały spotęgowane przez rutynowe stosowanie innych specjalnych środków bezpieczeństwa, mianowicie kajdan i przeszukań z rozbieraniem.

Trybunał nie jest przekonany przede wszystkim, że stosowanie kajdan wobec skarżącego przy opuszczaniu celi – co stanowiło element codziennej procedury, która nie miała związku z żadnymi szczególnymi okolicznościami dotyczącymi zachowania skarżącego w przeszłości bądź obecnie – było za każdym razem rzeczywiście konieczne. Ponadto, w przeciwieństwie do kontroli osobistej, do której przeprowadzenia zobowiązane są kategorycznie władze zgodnie z artykułem 212b § 1(5),

stosowanie wobec osadzonego kajdan zespolonych powinno ograniczać się jedynie do „szczególnie uzasadnionych przypadków” (zob. paragraf 106 powyżej). Wydaje się, że nie istniała stała potrzeba tego rodzaju w przypadku skarżącego, ponieważ przebywał on w zakładzie penitencjarnym w warunkach zapewniających ochronę, a środki kontroli bezpośredniej lub pośredniej jego zachowania były stosowane równolegle (zob. paragrafy 107-108 oraz 112-117 powyżej).

175. Trybunał ma jeszcze poważniejsze wątpliwości odnośnie kontroli osobistej, której także poddawany był skarżący codziennie, a nawet kilkakrotnie w ciągu dnia przy każdorazowym opuszczeniu i powrocie do celi. Przeszukania z rozbieraniem, obejmujące kontrolę odbytu były przeprowadzane rutynowo i nie wiązały się z żadną konkretną potrzebą podyktowaną względami bezpieczeństwa, ani żadnym konkretnym podejrzeniem dotyczącym zachowania skarżącego. Były one dokonywane, pomimo że poza celą i oddziałem “N” skarżący mógł poruszać się po terenie aresztu śledczego jedynie w składzie jednoosobowym, jego możliwość ruchu była ograniczona, ponieważ przez cały czas nosił kajdany zespolone na rękach i nogach, a stały i bezpośredni dozór nad nim sprawowało przynajmniej 2 funkcjonariuszy Służby Więziennej. Co więcej, jak wspomniano powyżej, wykonywane przez niego czynności w celi, w tym korzystanie z części przeznaczanej do celów sanitarno-higienicznych, było nieustannie monitorowane przez system telewizji przemysłowej (zob. paragrafy 76, 77, 82, 106-108, 110 oraz 112-117 powyżej).

W związku z powyższym Trybunał odnie się ponownie do raportu CPT z 2009 roku, w którym Komisja wyraziła poważne zaniepokojenie stosowaniem praktyki przeszukań z rozbieraniem wobec osób, które zostały zakwalifikowane do kategorii więźniów niebezpiecznych, w następującym brzmieniu “Poważne obawy CPT budzą systematyczne praktyki, które nakładają na osadzonych o statusie “N” obowiązek poddania się rutynowym przeszukaniom z rozbieraniem przy każdorazowym wejściu lub wyjściu z celi. Więźniowie, o których mowa musieli rozebrać się całkowicie i wykonać przysiad zupełnie nagi w obecności funkcjonariuszy oraz każdego osadzonego, z którym dzielili celę, podczas gdy ich odzież była przeszukiwana. W opinii CPT praktyka ta może zostać uznana za poniżające traktowanie.” (zob. paragrafy 131-132 powyżej).

176. Trybunał zgadza się, że przeszukanie z rozbieraniem może być niekiedy konieczne w celu zapewnienia bezpieczeństwa zakładu lub ochrony porządku i zapobiegania przestępstwom (zob. *Iwańczuk przeciwko Polsce*, skarga nr 25196/94, z dnia 15 listopada 2001 roku, § 59; oraz *Van der Ven*, cyt. wyż. § 60, z kolejnymi odniesieniami). Trybunał nie przekonuje jednak argumentacja Rządu, że systematyczne, uciążliwe oraz wyjątkowo krępujące kontrole stosowane codziennie wobec skarżącego, były konieczne w celu zapewnienia bezpieczeństwa w zakładzie (zob. paragraf 149 powyżej). Trybunał nie podziela także opinii

Rządu, że celem władz nie było upokorzenie skarżącego, co uzasadniało traktowanie tego rodzaju (zob. paragraf 160 powyżej).

Mając na uwadze fakt, że skarżący został już dodatkowo poddany innym surowym środkom nadzoru, że władze nie oparły się na żadnych konkretnych i przekonujących przesłankach podyktowanych względami bezpieczeństwa oraz że pomimo poważnych zarzutów stawianych skarżącemu, w trakcie osadzenia w areszcie śledczym rzeczywiście nie zachowywał się on w sposób zakłócający spokój, agresywny czy też niebezpieczny, Trybunał stwierdza, że praktyka codziennych przeszukań z rozbieraniem stosowana wobec skarżącego przez okres dwóch lat i dziewięciu miesięcy musiała umniejszyć poczucie jego godności jako człowieka oraz wywołać w nim uczucia strachu, udręczenia i spotęgowanego bólu, wykraczające poza nieunikniony element cierpienia i poniżenia związany z tymczasowym aresztowaniem (zob. *Van der Ven*, cyt. wyż., § 62 oraz paragraf 160 powyżej).

177. Na koniec, Trybunał dodaje, że z uwagi na surowe i sztywne przepisy w zakresie stosowania specjalnego reżimu oraz niejasno określone „szczególne okoliczności” uzasadniające jego przerwanie przewidziane w artykule 212a § 3 Kodeksu karnego wykonawczego, władze, przedłużając okres stosowania tego rygoru, nie były istotnie zobowiązane do uwzględnienia zmian w indywidualnej sytuacji skarżącego oraz, w szczególności, kumulatywnych skutków dalszego stosowania nałożonych środków (zob. paragrafy 105 i 168 powyżej). Przepisy te – co zauważył również CPT – nie gwarantują odpowiednich rozwiązań umożliwiających władzom, w razie konieczności, dostosowanie rygoru do indywidualnego zachowania lub niwelowanie negatywnych skutków izolacji społecznej (zob. paragrafy 105-108 oraz 129-130 powyżej).

W przedmiotowej sprawie władze nie wskazały nawet, że istnieje prawdopodobieństwo ucieczki skarżącego w przypadku zastosowania wobec niego mniej surowego reżimu. Jednakże, zarówno rzeczywisty brak takiego ryzyka, jak i negatywne skutki izolacji natury psychicznej czy emocjonalnej, jak podnosi skarżący, nie zostały wzięte pod uwagę jako okoliczności uzasadniające w sposób dostateczny zniesienie jakichkolwiek surowych środków zastosowanych w ramach reżimu (zob. paragrafy 81-84 powyżej). W tym kontekście, Trybunał ponownie przypomina, zgodnie z powyższym (zob. paragraf 165 powyżej), że w sprawach podnoszących kwestie izolacji, władze powinny wykazać się szczególną ostrożnością w zakresie stosowania przedmiotowych środków oraz poddać starannej ocenie wszystkie konkretne okoliczności przemawiające za lub przeciw ich przedłużeniu.

Przeciwnie, z decyzji wydanych przez władze wynika, że poza pierwotnymi przesłankami opierającymi się zasadniczo na poważnych zarzutach stawianych skarżącemu, w tym „podejrzeniu, że zajmował on bardzo wysoką pozycję w strukturach przestępczych” oraz „wykazywał

wysoki stopień demoralizacji” nie znalazły one bądź nie uwzględniły innych podstaw w przedmiocie kwalifikacji skarżącego do kategorii „więźnia niebezpiecznego” (zob. paragrafy 75, 81 oraz 83 powyżej). Podczas gdy, jak wspomniano powyżej, okoliczności te mogły uzasadnić stosowania wobec skarżącego reżimu “więźnia niebezpiecznego” na początkowym etapie (zob. paragrafy 169-170 powyżej), nie były wystarczające, jako jedyna przesłanka, do jego dalszego przedłużenia. Jak wskazał skarżący i strona trzecia (zob. paragraf 140 oraz 155 powyżej), wraz z upływem czasu procedura weryfikacji statusu “więźnia niebezpiecznego” dokonywana kwartalnie stawała się czystą formalnością, która ograniczała się do powtórzenia tych samych przesłanek w każdej kolejnej decyzji.

178. W konkluzji, oceniając stan faktyczny sprawy jako całość oraz uwzględniając kumulatywny wpływ reżimu “więźnia niebezpiecznego” na skarżącego, Trybunał stwierdza, że okres trwania oraz surowość nałożonych środków wykraczała poza uzasadnione wymogi bezpieczeństwa w zakładzie penitencjarnym oraz nie była w całości konieczna do osiągnięcia przez władze słusznego celu.

Doszło zatem do naruszenia Artykułu 3 Konwencji.

II. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 3 KONWENCJI W ZWIĄZKU Z WARUNKAMI OSADZENIA SKARŻĄCEGO

179. Drugi zarzut skarżącego sformułowany na mocy Artykułu 3 Konwencji dotyczył surowych warunków osadzenia. Skarżący podniósł w szczególności, że jego cela, której powierzchnia była bardzo mała, nie miała dostępu do światła naturalnego i wentylacji, że władze zapewniły mu lekką, nieodpowiednią odzież oraz że sprzęt kwaterunkowy był przymocowany trwale do podłogi. Stwierdził również, że w pewnym okresie był osadzony w przeludnionych celach.

A. Zarzut wstępny Rządu w kwestii niewyczerpania krajowych środków odwoławczych

180. Rząd stwierdził, że skarżący wniósł powództwo cywilne na podstawie artykułu 24 w związku z artykułem 448 Kodeksu cywilnego o naruszenie dóbr osobistych, w szczególności godności ludzkiej, spowodowane warunkami osadzenia. Odpowiednie postępowanie było w toku, w konsekwencji skarżący miał nadal możliwość uzyskania zadośćuczynienia z tytułu naruszenia Konwencji na szczeblu krajowym.

Wobec powyższego, Rząd zwrócił się do Trybunału o odrzucenie skargi ze względu na niewyczerpanie krajowych środków odwoławczych.

181. Skarżący potwierdził, że wszczął postępowanie cywilne o zadośćuczynienie za naruszenie dóbr osobistych z tytułu poniżających warunków osadzenia oraz że postępowanie to było w toku.

B. Stanowisko Trybunału

182. W kontekście polskich spraw dotyczących skarg na warunki osadzenia, w tym zjawisko przeludnienia, Trybunał uznał już, że w sprawach, w których skarżący został zwolniony lub umieszczony w warunkach odpowiadających wymogom Artykułu 3 Konwencji, powództwo cywilne wniesione na podstawie artykułu 24 w związku z artykułem 448 Kodeksu cywilnego może zostać uznane za skuteczny środek odwoławczy dla celów Artykułu 35 § 1 Konwencji. Jednakże, mając na uwadze praktykę stosowaną przez polskie sądy rozpoznające sprawy cywilne, która jest istotna ze względu na przedmiot sprawy i która podlegała stopniowym zmianom wraz z upływem czasu, Trybunał uznał, że środek ten może być uznany za skuteczny wyłącznie od dnia 17 marca 2010 roku. Trybunał stwierdził ponadto, że jedynie od skarżących, w odniesieniu do których nie upłynął jeszcze 3-letni okres przedawnienia ich roszczeń cywilnych, jak stanowi polskie prawo, można wymagać, by skorzystali z powództwa cywilnego, na które powołuje się Rząd. (zob. *Orchowski przeciwko Polsce*, skarga nr 17885/04, ECHR 2009-..., § 154; oraz *Łatak przeciwko Polsce* (dec.) skarga nr 52070/08, ECHR 2010..., §§ 79-81 oraz 85).

183. W przedmiotowej sprawie skarżący, który został zwolniony z aresztu w dniu 2 lipca 2010 roku (zob. paragraf 37 powyżej), dochodził zadośćuczynienia w czasie, kiedy był jeszcze pozbawiony wolności na podstawie artykułu 24 i 448 Kodeksu cywilnego. Odpowiednie postępowanie jest w toku (zob. paragraf 100 powyżej). Może on, zatem nadal uzyskać zadośćuczynienie z tytułu naruszenia Artykułu 3 Konwencji przed sądami krajowymi w zakresie odnoszącym się do tych konkretnych zarzutów.

184. Wynika stąd, że ta część skargi musi zostać odrzucona zgodnie z Artykułem 35 §§ 1 i 4 Konwencji z powodu niewyczerpania krajowych środków odwoławczych.

III. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 5 UST. 3 KONWENCJI W ZWIĄZKU Z DŁUGOŚCIĄ STOSOWANIA WOBEC SKARŻĄCEGO TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA

185. Skarżący sformułował następnie zarzut przewlekłości tymczasowego aresztowania oraz podniósł, że sądy nie zdołały podać wystarczających oraz istotnych powodów przetrzymywania go w areszcie. Artykuł 5 ust. 3, w istotnym dla sprawy zakresie, stanowi co następuje:

“Każdy zatrzymany lub aresztowany zgodnie z postanowieniami ustępu 1 lit. c) niniejszego Artykułu ...ma prawo być sądzony w rozsądnym terminie albo zwolniony na czas postępowania. Zwolnienie może zostać uzależnione od udzielenia gwarancji zapewniających stawienie się na rozprawę.”

186. Rząd nie przedstawił żadnych szczególnych uwag w przedmiocie dopuszczalności skargi.

A. Dopuszczalność skargi

187. Trybunał stwierdza, że skarga nie jest oczywiście bezzasadna w rozumieniu Artykułu 35 ust. 3 Konwencji. Trybunał stwierdza ponadto, że nie jest niedopuszczalna z jakichkolwiek innych przyczyn. Musi zatem zostać uznana za dopuszczalną.

B. Meritum skargi

1. Rozpatrywany okres

188. Skarżący został tymczasowo aresztowany w związku z trzema postępowaniami karnymi, które toczyły się przeciwko niemu równolegle. Okres pozbawienia skarżącego wolności był przedłużany bez uwzględnienia żadnej przerwy na mocy trzech kolejnych postanowień o zastosowaniu tymczasowego aresztowania (zob. paragrafy 8-37 powyżej). Rozpoczęło się to na etapie pierwszego postępowania w dniu 21 czerwca 2006 roku, kiedy skarżący został zatrzymany pod zarzutem obrotu narkotykami (zob. paragraf 8 powyżej). W dniu 22 czerwca 2006 roku Sąd Rejonowy w Lublinie zastosował wobec skarżącego tymczasowe aresztowanie, opierając swoją decyzję na podejrzeniu, że dopuścił się on rozboju, kradzieży oraz bezprawnego pozbawiania wolności (zob. paragraf 24 powyżej). W dniu 10 października 2007 roku Sąd Rejonowy w Lublinie zastosował wobec niego tymczasowe aresztowanie w trzecim postępowaniu w związku z zarzutami założenia i kierowania zorganizowaną grupą przestępczą (zob. paragraf 32 powyżej). W toku drugiego postępowania uchylono stosowanie tymczasowego aresztowania wobec skarżącego w dniu 21 czerwca 2008, a w toku pierwszego postępowania w dniu 24 października 2008 roku. (zob. paragrafy 21 i 30 powyżej). Jednakże w związku z trzecim postępowaniem pozostał on w areszcie tymczasowym do dnia 2 czerwca 2010 roku, a następnie został zwolniony za poręczeniem majątkowym i objęty dozorem policyjnym oraz zakazem opuszczania kraju (zob. paragraf 37 powyżej).

Mając na uwadze, że w sytuacji, kiedy oskarżony jest tymczasowo aresztowany na czas trwania dwóch lub więcej odrębnych postępowań, rozsądny termin gwarantowany na mocy Artykułu 5 ust. 3 wymaga dokonania całościowej oceny łącznego okresu (zob., między innymi, *Mitev przeciwko Bułgaria*, skarga nr 40063/98, z dnia 22 grudnia 2004 roku, §

102, z kolejnymi odniesieniami), zatem rozpatrywany okres wynosi cztery lata i dziesięć dni.

2. *Stanowisko stron*

(a) Skarżący

189. Skarżący utrzymywał, że długość tymczasowego aresztowania była nadmierna i nieuzasadniona. Podkreślił, że polskie sądy nie zdołały podać przekonujących powodów przetrzymywania go w areszcie przez cały okres przekraczający cztery lata oraz że ich decyzje polegały na powtórzeniu tych samych przesłanek.

(b) Rząd

190. Rząd, mając na uwadze orzecznictwo Trybunału w podobnych sprawach, powstrzymał się od przedstawienia uwag odnośnie meritum skargi wniesionej przez skarżącego. Zwrócił się jednak do Trybunału o uwzględnienie faktu, że skarżący został pozbawiony wolności w tym samym okresie w toczących się przeciwko niemu równoległe postępowaniach karnych.

3. *Stanowisko Trybunału*

(a) Zasady ogólne

191. Trybunał przypomina, że ogólne zasady dotyczące prawa do “bycia sądzonym w rozsądnym terminie albo zwolnionym na czas postępowania”, gwarantowanego na mocy Artykułu 5 ust. 3 Konwencji zostały zawarte w kilku wydanych wcześniej wyrokach (zob., między innymi, *Kudła przeciwko Polsce*, cyt. wyż., § 110 *et seq.*; oraz *McKay przeciwko Wielkiej Brytanii*. [GC], skarga nr 543/03, §§ 41-44, ECHR 2006-..., z kolejnymi odniesieniami).

(b) Zastosowanie powyższych zasad w niniejszej sprawie

192. Władze, wydając decyzje w przedmiocie tymczasowego aresztowania we wszystkich toczących się przeciwko skarżącemu postępowaniach, oprócz uzasadnionego podejrzenia wobec niego, oparły się na czterech głównych przesłankach, mianowicie (1) poważnym charakterze przestępstw, które mu zarzucono, (2) surowości grożącej mu kary, którą uzasadniał również fakt, że skarżący był recydywistą, (3) złożoności spraw, (4) konieczności zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania ze względu na obawę, że skarżący może próbować je utrudniać poprzez oddziaływanie na świadków lub podejrzanych (zob. paragrafy 9, 11, 16, 24, 26, 29, 32, 34 oraz 36 powyżej).

193. Skarżącemu postawiono zarzuty popełnienia kilku przestępstw, w tym m.in. obrotu narkotykami oraz założenia i kierowania zorganizowaną grupą przestępczą (zob. paragrafy 8, 12, 22, 32, 35 oraz 38 powyżej).

Pomimo, że został on uniewinniony w drugim postępowaniu, które toczyło się w związku z zarzutami rozboju, kradzieży oraz bezprawnego przetrzymywania (zob. paragraf 31 powyżej), Trybunał stwierdza, że, dokonując oceny zgodności z Artykułem 5 ust. 3 w niniejszej sprawie należy wziąć pod uwagę fakt, iż dwa pozostałe postępowania dotyczyły przestępczości zorganizowanej (zob. *Bąk przeciwko Polsce*, skarga nr 7870/04, § 57, z dnia 16 stycznia 2007 roku).

194. Trybunał przyjmuje argument, że uzasadnione podejrzenie popełnienia przez skarżącego wyżej wymienionych poważnych przestępstw mogło początkowo stanowić podstawę jego tymczasowego aresztowania. Ponadto, konieczność zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, w szczególności procesu uzyskiwania zeznań świadków oraz innego obszernego materiału dowodowego, jak również określenia stopnia rzekomej odpowiedzialności każdego z oskarżonych, który działał w grupie przestępczej, stanowiły początkowo uzasadnione podstawy do zastosowania wobec skarżącego tymczasowego aresztowania.

195. Rzeczywiście, w sprawach podobnych do tej, które dotyczą zorganizowanej grupy przestępczej, ryzyko, że tymczasowo aresztowany, jeśli zostanie zwolniony, może oddziaływać na świadków lub innych współoskarżonych lub utrudniać postępowanie w inny sposób, jest z natury rzeczy wysokie. Trybunał zauważa w tym względzie jednak, że sądy krajowe, poza tym, że wielokrotnie powoływały się na to ryzyko w sposób ogólny, nie nawiązywały do żadnych konkretnych okoliczności wskazujących, że skarżący podejmował kiedykolwiek próby zastraszenia świadka lub oskarżonego na jakimkolwiek etapie postępowania lub starał się opóźnić rozprawę lub zakłócić jej przebieg poprzez naganne zachowanie (zob. paragrafy 9, 11, 16, 24, 26, 29, 32, 34 oraz 36 powyżej).

W opinii władz, prawdopodobieństwo nałożenia na skarżącego surowej kary było również przesłanką do przedłużenia jego tymczasowego aresztowania (zob. paragraf 16, 24 oraz 34). Trybunał przypomina jednak, że, podczas gdy surowość grożącej kary stanowi istotny element w ocenie ryzyka ucieczki lub ponownego popełnienia przestępstwa, waga zarzutów nie może uzasadniać sama w sobie długiego okresu stosowania tymczasowego aresztowania (zob. *Michta przeciwko Polsce*, skarga nr 13425/02, §§ 49, z dnia 4 maja 2006 roku).

196. Podczas gdy wszystkie wymienione powyżej czynniki mogły uzasadniać nawet relatywnie długi okres tymczasowego aresztowania, nie dawały one sądom krajowym nieograniczonej władzy do przedłużania stosowania tego środka. W tym kontekście, Trybunał zauważa, że pomimo faktu, iż w sprawie dotyczącej rozboju, kradzieży oraz bezprawnego pozbawienia wolności uchylono stosowanie tymczasowego aresztowania

wobec skarżącego już w czerwcu 2008 roku (co nastąpiło po ogłoszeniu wyroku uniewinniającego w dniu 2 lipca 2009 roku), a w sprawie dotyczącej obrotu narkotykami w dniu 24 października 2008 roku, przebywał on nadal w areszcie w związku z trzecią sprawą przez około dwa lata (zob. paragrafy 21, 30-31 oraz 37 powyżej). W konsekwencji, okres jego tymczasowego aresztowania – cztery lata i dziesięć dni – był bliski łącznej karze pięciu lat pozbawienia wolności nałożonej na niego w wyniku pierwszego i trzeciego postępowania (zob. 22 i 38 powyżej).

197. Mając na uwadze powyższe oraz uwzględniając fakt, że sądy stały przed szczególnie trudnym zadaniem wydania rozstrzygnięcia w sprawie zorganizowanej grupy przestępczej, Trybunał stwierdza w konkluzji, że przesłanki, na które powołały się władze krajowe nie uzasadniały stosowania wobec skarżącego tymczasowego aresztowania przez cały okres. W tych okolicznościach nie istnieje potrzeba badania, czy postępowania zostały przeprowadzone z należytą starannością.

Stwierdzono zatem naruszenie Artykułu 5 ust. 3 Konwencji.

IV. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 5 UST. 4 KONWENCJI W ZWIĄZKU Z BRAKIEM POSZANOWANIA ZASADY RÓWNOŚCI BRONI W POSTĘPOWANIU DOTYCZĄCYM PRZEDŁUŻENIA STOSOWANIA WOBEC SKARŻĄCEGO TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA

198. Skarżący podniósł następnie, że w sprawie dotyczącej zarzutów założenia zorganizowanej grupy przestępczej (sygnatura akt VI Ds 54/07/S; IV K 394/08) postępowanie dotyczące przedłużenia jego tymczasowego aresztowania nie było kontrydiktoryjne w zakresie, w jakim nie mógł on zakwestionować w sposób skuteczny legalności tymczasowego aresztowania, ponieważ odmówiono mu dostępu do akt śledztwa. Skarżący powołał się na Artykuł 5 ust. 4 Konwencji, który stanowi co następuje:

“4. Każdy, kto został pozbawiony wolności przez zatrzymanie lub aresztowanie, ma prawo odwołania się do sądu w celu ustalenia bezzwłocznie przez sąd legalności pozbawienia wolności i zarządzenia zwolnienia, jeżeli pozbawienie wolności jest niezgodne z prawem.”

199. Rząd nie przedstawił uwag w przedmiocie dopuszczalności powyższej skargi.

A. Dopuszczalność skargi

200. Trybunał stwierdza, że skarga nie jest oczywiście bezzasadna w rozumieniu Artykułu 35 ust. 3 Konwencji. Trybunał stwierdza ponadto, że nie jest niedopuszczalna z jakichkolwiek innych przyczyn. Musi zatem zostać uznana za dopuszczalną.

B. Meritum skargi

1. Stanowisko stron

(a) Skarżący

201. Skarżący stwierdził, że powtarzające się odmowy udostępnienia mu akt sprawy w odniesieniu do materiału dowodowego, na którym oparł się prokurator w postępowaniu dotyczącym przedłużenia stosowania wobec niego tymczasowego aresztowania były niezgodne z zasadą równości broni. W każdym wniosku o przedłużenie okresu jego tymczasowego aresztowania do czasu zakończenia postępowania przygotowawczego, prokuratura odniosła się do dowodów i okoliczności mających znaczenie w świetle stawianych mu zarzutów. Elementy te były mu nieznane. Przesłanki, które zadecydowały o jego zatrzymaniu były niejasne, a nie posiadając przynajmniej podstawowej wiedzy na temat dowodów uzasadniających rzekomą obawę, że może on utrudniać postępowanie lub oddziaływać na świadków, która była wielokrotnie przywoływana przez władze, nie mógł on zakwestionować w sposób istotny legalności jego tymczasowego aresztowania lub odnieść się do stanowiska prokuratora. Skarżący zwrócił się do Trybunału o stwierdzenie naruszenia Artykułu 5 ust. 4 Konwencji.

(b) Rząd

202. Rząd stwierdził, że pragnie powstrzymać się od wyrażenia opinii na temat meritum skargi.

2. Stanowisko Trybunału

(a) Zasady ogólne wynikające z orzecznictwa Trybunału

203. Postępowanie toczące się na gruncie Artykułu 5 ust. 4 Konwencji przed sądem rozpatrującym zażalenie na zatrzymanie musi być kontrydiktoryjne i zawsze zapewniać „równość broni” między stronami, prokuratorem i osobą pozbawioną wolności. Zasada równości broni nie jest przestrzegania, jeżeli skarżącemu lub jego obrońcy odmówiono udostępnienia dokumentów z akt śledztwa, które są niezbędne w celu skutecznego zakwestionowania legalności tymczasowego aresztowania (zob., między innymi *Schöps przeciwko Niemcom*, skarga nr 25116/94, § 44, ECHR 2001-I; *Svipsta przeciwko Łotwie*, skarga nr 66820/01, § 129,

ECHR 2006-...; oraz *Mooren przeciwko Niemcom* [GC] skarga nr 11364/03, ECHR 2009-..., § 124, z kolejnymi odniesieniami).

Wszelkie ograniczenia prawa osoby zatrzymanej lub jej pełnomocnika w kwestii dostępu do dokumentów znajdujących się w aktach sprawy, na których opiera się postępowanie przygotowawcze toczące się przeciwko niej, muszą być bezwzględnie konieczne w świetle silnego interesu publicznego, który stanowi przeciwwagę. W sytuacji, gdy pełen wgląd jest niemożliwy, Artykuł 5 ust. 4 wymaga zrównoważenia trudności tym spowodowanych w taki sposób, by dana osoba miała nadal możliwość skutecznego zakwestionowania stawianych jej zarzutów (zob. *A. i inni przeciwko Wielkiej Brytanii* [GC], skarga nr 3455/05, ECHR 2009-..., § 205).

(b) Zastosowanie powyższych zasad w niniejszej sprawie

204. Mając na uwadze własną linię orzeczniczą oraz fakt, że skarżącemu odmówiono dostępu do dokumentów, które odnosiły się do okoliczności uzasadniających jego tymczasowe aresztowanie bez uwzględnienia środków, które mogłyby zrównoważyć brak takiego wglądu (zob. paragrafy 33-35 i 40-50 powyżej), Trybunał stwierdza, że procedura, na mocy której skarżący dążył do zakwestionowania legalności jego tymczasowego aresztowania była niezgodna z Artykułem 5 ust. 4 Konwencji.

V. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 8 KONWENCJI W ZWIĄZKU Z OGRANICZENIEM KONTAKTU Z RODZINĄ W TRAKCIE TYMCZASOWEGO ARESZTOWANIA

205. Skarżący wniósł skargę na podstawie Artykułu 8 Konwencji, podnosząc, że stałe i surowe ograniczenia dotyczące widzeń z jego rodziną przez cały okres osadzenia, w szczególności pozbawienie na wiele miesięcy kontaktu z synem i konkubiną stanowiły dla niego wyjątkowo poważne obciążenie i doprowadziły do utraty życia rodzinnego w areszcie.

Artykuł 8, w istotnym dla sprawy zakresie, stanowi co następuje:

“1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia ... rodzinnego

2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób.”

206. Rząd zakwestionował niniejsze stanowisko.

A. Dopuszczalność skargi

207. Trybunał stwierdza, że skarga nie jest oczywiście bezzasadna w rozumieniu Artykułu 35 ust. 3 Konwencji. Trybunał stwierdza ponadto, że nie jest niedopuszczalna z jakichkolwiek innych przyczyn. Musi zatem zostać uznana za dopuszczalną.

B. Meritum skargi

1. Stanowisko stron

(a) Skarżący

208. Skarżący stwierdził, że władze były w pełni świadome, że A.W., jego konkubina, oraz M.P., ich syn, który w rzeczonym czasie miał 2-3 lata, były dla niego osobami najbliższymi, z którymi był związany emocjonalnie, lecz przez wiele miesięcy odmawiano mu kontaktu z nimi bez podania wystarczających powodów. Skarżący odniósł się w szczególności do faktu, że na początkowym etapie tymczasowego aresztowania nie mógł zobaczyć syna przez około 9 miesięcy, a następnie w 2007 roku po raz kolejny nie udzielono mu zezwolenia na widzenie z synem przez okres kilku miesięcy. Wielokrotnie nie miał on bezpośredniego kontaktu z dzieckiem, ponieważ był oddzielony od niego szybą wykonaną z tworzywa Perspex i mogli komunikować się jedynie za pośrednictwem wewnętrznego aparatu telefonicznego. Za wyjątkiem jednej rozmowy telefonicznej w styczniu 2007 roku, pozbawiono go jakiegokolwiek kontaktu z konkubiną na okres 27 miesięcy po jego zatrzymaniu. Ponadto, przez długi czas nie mógł także zobaczyć się z matką.

209. Nawet, jeśli władze stały na stanowisku, że jego widzenia z A.W. powinny zostać ograniczone, ponieważ postawiono jej później zarzuty w tym samym postępowaniu, mogły one przynajmniej udzielić im zezwolenia na kontakt pośredni lub pod nadzorem zamiast wprowadzać całkowity zakaz widzeń i innej komunikacji na okres ponad dwóch lat. Ponadto, dodał skarżący, nie widział on powodu, poza umyślnym zamiarem wywołania u niego niepotrzebnego cierpienia, dlaczego odmówiono mu kontaktu z synem, małym dzieckiem, które z pewnością nie mogło zagrażać bezpieczeństwu zakładu lub utrudniać właściwego przebiegu postępowania toczącego się przeciwko niemu.

Skarżący stwierdził w konkluzji, że okres trwania oraz dotkliwość nałożonych ograniczeń zrujnowały jego życie rodzinne w areszcie oraz spowodowały u niego emocjonalny ból i cierpienie. Władze ingerowały w jego prawa wynikające z Artykułu 8 Konwencji w sposób arbitralny i nieproporcjonalny. Skarżący zwrócił się do Trybunału o stwierdzenie naruszenia niniejszego postanowienia Konwencji.

(b) Rząd

210. Rząd przyznał, że w tracie osadzenia skarżącego jego prawo do widzeń z rodziną zostało ograniczone oraz że nałożone restrykcje stanowiły ingerencję w prawa wynikające z Artykułu 8 Konwencji. W opinii Rządu jednakże, zastosowane środki były zgodne z prawem, mianowicie artykułem 217 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego i niezbędne do osiągnięcia celów tego przepisu.

Odnosząc się do orzeczeń Trybunału wydanych w tym przedmiocie, w szczególności do sprawy *Messina (nr 2) przeciwko Włochom* (cyt. wyż.), Rząd podkreślił, że skarżący był zamieszany w przestępczość zorganizowaną i w konsekwencji istniały poważne przesłanki do ograniczenia jego kontaktu z innymi osobami, w tym najbliższą rodziną. A.W. była natomiast współoskarżoną w pierwszym postępowaniu toczącym się przeciwko niemu.

211. Należy zauważyć również, argumentował dalej Rząd, że ograniczenia te zostały zniesione wraz z upływem czasu, a na późniejszym etapie A.W. oraz syn skarżącego korzystali z widzeń co dwa tygodnie. Ponadto, lista widzeń udzielonych skarżącemu w areszcie śledczym, przedstawiona przez Rząd, wskazuje, że przez cały okres tymczasowego aresztowania skorzystał on ze 147 widzeń z różnymi osobami, co z pewnością zniwelowało skutki początkowych ograniczeń

Mając na uwadze powyższe, Rząd podnosił, że nie doszło do naruszenia Artykułu 8 Konwencji.

2. Stanowisko Trybunału**(a) Zasady wynikające z orzecznictwa Trybunału**

212. Tymczasowe aresztowanie, jak i wszelkie inne środki pozbawiające osobę wolności, pociąga za sobą nieodłącznie ograniczenia życia prywatnego i rodzinnego. Jednak integralnym elementem prawa aresztowanego do poszanowania życia rodzinnego jest to, by władze umożliwiły lub, jeżeli jest to konieczne, pomogły mu w utrzymaniu kontaktów z najbliższą rodziną (zob. *Messina (nr 2)*, cyt. wyż., § 61).

Restrykcje w postaci ograniczenia liczby widzeń z rodziną, nadzór nad tymi widzeniami oraz jeżeli jest to uzasadnione naturą przestępstwa, poddanie – jak miało to miejsce w niniejszej sprawie – tymczasowo aresztowanego specjalnemu reżimowi więziennemu lub zastosowanie specjalnych ustaleń odnośnie widzeń, stanowią ingerencję w jego prawo na podstawie Artykułu 8, ale same w sobie nie są naruszeniem tego postanowienia.

Niemniej jakiegokolwiek ograniczenia tego typu muszą być stosowane „zgodnie z prawem”, muszą dążyć do osiągnięcia jednego lub więcej prawnie uzasadnionych celów wymienionych w paragrafie 2 oraz dodatkowo, muszą być uzasadnione, jako „konieczne w demokratycznym

społeczeństwie” (ibid. §§ 62-63; i *Klamecki (nr 2) przeciwko Polsce*, skarga nr 31583/96, z dnia 3 kwietnia 2003 roku, § 144, z kolejnymi odniesieniami).

Wyrażenie “zgodny z prawem” nie wymaga jedynie istnienia podstawy w prawie krajowym, ale dotyczy także jakości tego prawa. W konsekwencji prawo krajowe musi wskazywać z rozsądną jasnością zakres i sposób wykonywania przyznanego władzom publicznym uznania, tak by zapewnić jednostkom minimalny stopień ochrony, do którego są uprawnieni pod rządami prawa w społeczeństwie demokratycznym (zob., *Domenichini przeciwko Włochom*, z dnia 15 listopada 1996 roku, § 33, *Reporty* 1996-V; oraz, między innymi, *Nurzyński przeciwko Polsce*, skarga nr 46859/06, z dnia 21 grudnia 2010 roku, § 36, z kolejnymi odniesieniami).

W odniesieniu do kryterium “konieczny w społeczeństwie demokratycznym”, Trybunał przypomina, że pojęcie „konieczności” celów wymienionych w Artykule 8 oznacza, że ingerencja musi odpowiadać naglącej potrzebie społecznej i musi, w szczególności, pozostać proporcjonalna do uprawnionego celu. Oceniając, czy ingerencja była „konieczna” Trybunał weźmie pod uwagę margines swobody uznania pozostawiony władzom państwowym, lecz obowiązkiem pozwanego państwa jest wykazanie istnienia naglącej potrzeby społecznej, która leży u podstaw ingerencji (zob., między innymi, *McLeod przeciwko Wielkiej Brytanii*, wyrok z dnia 23 września 1998 roku, *Reporty wyroków oraz Decyzje* 1998-VII, s. 2791, § 52; oraz *Bagiński przeciwko Polsce*, skarga nr 37444/97, z dnia 11 października 2005 roku, § 89, z kolejnymi odniesieniami).

(b) Zastosowanie powyższych zasad w niniejszej sprawie

(i) Ustalenia faktyczne

213. Strony przedstawiły częściowo odmienny opis pewnych faktów dotyczących kontaktu skarżącego z rodziną (zob. paragrafy 54-71 powyżej).

W odniesieniu do kontaktów z synem, M.P., skarżący stwierdził, że nie udzielono mu zezwolenia na widzenie z dzieckiem pomiędzy dniem 21 czerwca 2006 roku a 12 marca 2007 roku, podczas gdy Rząd utrzymuje, że nie ubiegał się on o takie widzenie w tym okresie (zob. paragraf 54 i 59 powyżej). Jednakże, zgodnie z oświadczeniem obrońcy skarżącego z dnia 26 listopada 2007 roku, które nie zostało zakwestionowane przez Rząd na żadnym etapie postępowania przed Trybunałem, obrońca wielokrotnie, aczkolwiek bezskutecznie, zwracał się do władz o udzielenie skarżącemu zezwolenia na widzenie z synem w rzeczonym czasie. Przedmiotowe oświadczenie potwierdza, że skarżący otrzymał ostatecznie zezwolenie na pierwsze widzenie w marcu 2007 roku (zob. paragraf 62 powyżej).

Ponadto, podczas gdy strony formułują odmienne stanowisko, oczywiste jest również, że od dnia 10 października do dnia 3 grudnia 2007 roku

skarżący nie mógł ponownie zobaczyć swojego syna (zob. paragraf 57 i 60 powyżej).

214. Z drugiej strony, nie jest sporny fakt, że od dnia 2 czerwca 2006 roku do dnia 29 września 2008 roku, tj. przez około dwa lata i trzy miesiące skarżący nie mógł korzystać z widzeń z A.W., jego konkubina (zob. paragraf 63 i 64 powyżej).

(ii) *Stwierdzenie ingerencji*

215. Rząd przyznał, że powyższe ograniczenia dotyczące kontaktu skarżącego z rodziną stanowią “ingerencję” w prawa wynikające z Artykułu 8 Konwencji (zob. paragraf 208 powyżej). Trybunał nie widzi powodu, by uznać inaczej.

(iii) *Czy ingerencja była “zgodna z prawem”*

216. Trybunał odniesie się na początek do art. 217 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego, który w ocenie Rządu stanowił podstawę prawną zakwestionowanych ograniczeń (zob. także paragrafy 118-122 powyżej). Przepis ten został uznany przez polski Trybunał Konstytucyjny za niekonstytucyjny, ponieważ nie wskazywał w wystarczająco jasny sposób zakresu i sposobu wykonywania nadanych właściwym organom uprawnień do ograniczenia prawa do odwiedzin. W konsekwencji, w podobnych sprawach przeciwko Polsce, Trybunał uznał, że nieuzasadniona odmowa udzielenia zezwolenia na widzenie była “niezgodna z prawem” i stwierdził naruszenie Artykułu 8 w związku z arbitralnością ingerencji (zob., na przykład, *Wegera przeciwko Polsce*, skarga nr 141/07, § 74-75, z dnia 19 stycznia 2010 roku; *Gradek przeciwko Polsce*, skarga nr 39631/06, §§ 47-48, z dnia 8 czerwca 2010 roku; oraz *Nurzyński*, cyt. wyż., §§ 41-42).

217. Natomiast w sprawach, w których władze uzasadniły decyzje na piśmie, Trybunał stwierdził, że odmowa udzielenia zezwolenia na widzenie nie była arbitralna oraz, przyjmując, że środek służący celom Artykułu 8 ust. 2 był zgodny z prawem, zbadał, czy zostały spełnione inne wymogi tego postanowienia (zob. *Lesiak przeciwko Polsce*, skarga nr 19218/07, §§ 76-77, z dnia 1 lutego 2011 roku; oraz *Bystrowski przeciwko Polsce*, skarga nr 15476/02, z dnia 13 września 2011 roku, §§ 67-68).

218. W niniejszej sprawie, władze w pisemnej odpowiedzi na wnioski skarżącego i jego pełnomocnika w przedmiocie udzielenia zezwolenia na widzenie, wyjaśniły okoliczności, które w ich opinii, uniemożliwiły wydanie zgody w rzeczonym czasie (zob. paragraf 62-63 powyżej). W konsekwencji, zarzucane ograniczenia można uznać za nałożone “zgodnie z prawem” w rozumieniu Artykułu 8 ust. 2 Konwencji.

(iv) Czy ingerencja służyła osiągnięciu 'uprawnionego celu' i była 'konieczna w demokratycznym społeczeństwie'

219. Trybunał zauważył, że odmowa władz w przedmiocie udzielenia zezwolenia na widzenie z synem skarżącego była podyktowana „dobrem dziecka oraz możliwością uzyskania dodatkowych dowodów lub nowych faktów od [skarżącego]”. Podczas gdy ostatnia przesłanka wydaje się być bez znaczenia w kwestii odmowy kontaktu z dzieckiem skarżącego, które z pewnością nie miało nic wspólnego z postępowaniem toczącym się przeciwko niemu, można uznać, że powołanie się na „dobro dziecka” wchodzi w zakres „ochrony praw.....osób” w rozumieniu Artykułu 8 ust. 2 Konwencji.

Ograniczenie kontaktu z konkubiną wynikało z faktu, że została ona postawiona w stan oskarżenia razem ze skarżącym w pierwszym postępowaniu karnym toczącym się przeciwko niemu (zob. paragraf 63 powyżej). Można zatem uznać, że zostało ono nałożone w celu „ochrony porządku i zapobiegania przestępczości”, co stanowi uprawniony cel w rozumieniu tego postanowienia.

220. Jak wspomniano powyżej, tymczasowe aresztowanie pociąga za sobą nieodłączne ograniczenie życia prywatnego i rodzinnego osoby zatrzymanej, w tym restrykcje dotyczące liczby widzeń z osobami najbliższymi oraz, jeżeli jest to uzasadnione naturą przestępstwa, zastosowanie specjalnych ustaleń odnośnie tych widzeń (zob. paragraf 212 powyżej).

Trybunał zgadza się zatem, mając na względzie, że konkubina skarżącego była podejrzana a następnie postawiona w stan oskarżenia w tym samym postępowaniu, że władze musiały ograniczyć ich kontakt w celu zabezpieczenia procesu uzyskiwania dowodów. Na początkowym etapie postępowania, nawet uciekanie się do całkowitego zakazu komunikacji, może zostać uznane za konieczne do osiągnięcia zamierzonego przez władze celu, chociaż skutkuje to nieuchronnie poważnymi konsekwencjami dla życia rodzinnego skarżącego. Jednakże wraz z upływem czasu i uwzględniając dotkliwość środka, jak również ogólny obowiązek władz, by umożliwić skarżącemu kontakt z rodziną w trakcie tymczasowego aresztowania (zob. paragraf 212 powyżej), sytuacja wymaga dokładnego przyjrzenia się konieczności całkowitego izolowania skarżącego od konkubiny (zob. *Bagiński*, cyt. wyż., § 96).

Należy zauważyć, że przez dwa lata i trzy miesiące skarżący przeprowadził tylko jedną 60-minutową rozmowę z A.W., która odbyła się na początku jego tymczasowego aresztowania, w dniu 8 stycznia 2007 roku (zob. paragraf 63-64, 70 oraz 213 powyżej). W tym samym czasie, początkowo odmawiano mu widzeń z dzieckiem, a następnie je ograniczano (zob. paragrafy 54-62, 70 oraz 213 powyżej), podobnie jak kontakt z matką. (zob. paragrafy 65-67 oraz 70 powyżej). Ponadto, jak wykazano powyżej, skarżący był umieszczony przez większość czasu w pojedynczej celi (zob.

paragraf 76, 80 oraz 166 powyżej). W tych okolicznościach władze nie mogły nie wiedzieć, że przedłużający się i bezwzględny zakaz nałożony na kontakty skarżącego z konkubiną musiał wywrzeć szczególnie poważny i negatywny wpływ na jego życie rodzinne. Pomimo to, przez cały ten czas nie rozważyły one zastosowania alternatywnych środków gwarantujących, że kontakt skarżącego z A.W. nie doprowadzi do działania w zмовie lub będzie w inny sposób utrudniał postępowanie toczące przeciwko nim. Takie alternatywne rozwiązania przewiduje wyraźnie Kodeks karny wykonawczy. Jeżeli władze były przekonane, że „widzenie przy stoliku” umożliwiające skarżącemu bezpośredni kontakt oraz prowadzenie rozmowy bez nadzoru z A.W. nie mogło być dozwolone ze względu na dobro postępowania, miały one wybór pomiędzy, na przykład, poddaniem ich kontaktów nadzorowi funkcjonariuszy Służby Więziennej, tj. „widzenie pod nadzorem”, a udzieleniem „widzenia przez telefon” bez możliwości bezpośredniego kontaktu. Mogły one określać inne szczególne warunki dotyczące charakteru, częstotliwości oraz długości widzeń (zob. paragrafy 118-119 powyżej). W konsekwencji, mając na uwadze znaczny czas trwania oraz surowość ograniczeń, Trybunał uznaje w konkluzji, że wykroczyły one poza to, co może zostać uznane za konieczne w społeczeństwie demokratycznym w celu „ochrony porządku i zapobiegania przestępstwom”.

221. Zadaniem Trybunału jest ustalenie, czy ograniczenia nałożone na kontakty skarżącego z synem były uzasadnione na gruncie Artykułu 8 ze względu na ich konieczność.

Trybunał zgadza się, zważywszy na wiek dziecka w rzeczonym czasie (zob. paragraf 54 powyżej), że władze musiały upewnić się, że towarzyszyła mu osoba dorosła, która była stroną trzecią i posiadała ponadto zezwolenie na widzenie. Z natury rzeczy, widzenia w jednostce penitencjarnej z dziećmi, lub ujmując bardziej ogólnie osobami nieletnimi, wymagają specjalnych ustaleń i mogą być uzależnione od szczególnych okoliczności, takich jak ich wiek, możliwy wpływ na ich stan emocjonalny lub samopoczucie oraz od sytuacji osobistej osoby odwiedzanej. Ponieważ skarżący został zakwalifikowany do kategorii „osadzonych niebezpiecznych”, władze musiały uwzględnić ten czynnik podejmując decyzję o formie jego kontaktów z synem. Pewne ograniczenia były zatem nieuniknione. Jednakże, kiedy rzeczywiście odpowiednia strona trzecia zaproponowała, że będzie towarzyszyć synowi skarżącego podczas widzeń i nic nie wskazywało, by widzenia w więzieniu naprawdę miały lub mogły mieć niekorzystny wpływ na dziecko (zob. paragraf 55-61 powyżej), wszystkie okoliczności rozpatrywane łącznie nie uzasadniały całkowitej odmowy udzielenia zezwolenia na widzenie przez okres około 9 miesięcy w latach 2006-2007, a następnie przez okres 2 miesięcy pomiędzy październikiem i grudniem 2007 roku. Z tych względów, Trybunał nie dostrzega siły argumentów Rządu, co do konieczności nałożenia ograniczeń. W ocenie Trybunału jest to wręcz niewyobrażalne, przy

założeniu, że poczyniono właściwe kroki w zakresie bezpieczeństwa, by zezwolenie na kontakt skarżącego z małym dzieckiem mogło zakłócić bezpieczeństwo zakładu lub właściwy przebieg postępowania toczącego się przeciwko niemu. Trybunał nie stwierdza ponadto, jak podnosi Rząd (zob. paragraf 211 powyżej), że fakt, iż na późniejszym etapie zakaz dotyczący widzeń z rodziną został zniesiony, a regularne kontakty zostały wznowione, mógł dostatecznie zniwelować konsekwencje wcześniejszych, surowych środków.

222. Mając na uwadze powyższe, Trybunał uznaje w konkluzji, że długotrwałe ograniczenie kontaktów skarżącego z konkubiną i synem było nadmierne i nie mogło być uzasadnione, jako “konieczne w demokratycznym społeczeństwie”.

Stwierdzono, zatem naruszenie Artykułu 8 Konwencji.

VI. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 8 KONWENCJI W ZWIĄZKU Z CENZURĄ KORESPONDENCJI SKARŻĄCEGO

223. Skarżący sformułował następnie zarzut naruszenia Artykułu 8 Konwencji w związku ze stałą cenzurą jego korespondencji z różnymi organami administracji publicznej oraz jego obrońcą.

Artykuł 8, w istotnym dla sprawy zakresie, stanowi:

“1. Każdy ma prawo do poszanowania ... swojej korespondencji.

2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób.”

A. Dopuszczalność skargi

1. Zarzut wstępny Rządu w kwestii niewyczerpania krajowych środków odwoławczych

224. Rząd, podobnie jak w wielu poprzednich sprawach podnoszących zarzut rutynowej cenzury korespondencji osadzonego, stwierdził, że skarżący nie spełnił wymogów określonych w Artykule 35 ust. 1, ponieważ nie wniósł powództwa o ochronę dóbr osobistych na podstawie artykułu 24 w związku z artykułem 448 Kodeksu cywilnego. Rząd powtórzył zasadniczo uwagi przedstawione już w innych sprawach (zob., na przykład, *Lewak przeciwko Polsce*, skarga nr 218990/03, z dnia 6 września 2007 roku, §§ 21-22; *Misiak przeciwko Polsce*, skarga nr 43837/06, z dnia 3 czerwca 2008 roku, §§ 15-16; *Pasternak przeciwko Polsce*, 42785/06, z dnia 16 lipca 2009 roku, §§ 24-26; oraz *Biśta przeciwko Polsce*, skarga nr 22807/07, z dnia 12 stycznia 2010 roku, § 26), utrzymując, że skarżący

mógł dochodzić zadośćuczynienia na szczeblu krajowym za pomocą tego środka odwoławczego.

225. Skarżący stwierdził, że do Trybunału należy rozstrzygnięcie w kwestii dopuszczalności skargi. Podkreślił jednak, że w chwili złożenia wniosku nie wiedział o istnieniu i dostępności środka, na który powołuje się Rząd.

2. Stanowisko Trybunału

226. Trybunał przypomina, że zasada wyczerpania krajowych środków odwoławczych zawarta w Artykule 35 ust. 1 Konwencji wymaga odwołania się przez skarżącego na początek do środków przewidzianych w krajowym systemie prawnym. Zasada ta opiera się na założeniu, że system krajowy przewiduje skuteczny środek odwoławczy w odniesieniu do zarzucanego naruszenia (zob. *Bišta*, cyt. wyż. § 44, z kolejnymi odniesieniami).

Jednakże, zasada ta wymaga również, by skarżący skorzystał ze środków odwoławczych dostępnych i skutecznych do zapewnienia zadośćuczynienia z tytułu zarzucanego naruszenia. Fakt istnienia takich środków odwoławczych musi być wystarczająco pewny, nie tylko w teorii, ale również w praktyce, gdyż w innym wypadku środki takie nie będą spełniać wymogu dostępności i skuteczności.

Ponadto, Artykuł 35 § 1 Konwencji należy stosować z pewną dozą elastyczności i bez nadmiernego formalizmu. Oznacza to, między innymi, że należy w sposób realistyczny uwzględnić nie tylko fakt istnienia formalnych środków odwoławczych w systemie prawnym Państwa - Strony, ale także ogólny kontekst prawny i polityczny, w jakim system ten funkcjonuje, a ponadto osobiste okoliczności skarżącego (zob., między innymi, *Łatak* (dec.), cyt. wyż., § 76, z kolejnymi odniesieniami).

Ocena, czy krajowe środki odwoławcze zostały wyczerpane jest zwykle dokonywana w odniesieniu do daty, w której skarga została wniesiona do Trybunału. Jednakże od zasady tej istnieją wyjątki, które mogą być uzasadnione konkretnymi okolicznościami danej sprawy. W sprawach, w których krajowy środek odwoławczy zaczął obowiązywać po wniesieniu skargi, lecz przed decyzją Trybunału o jej dopuszczalności istotne jest, czy skarżący może skorzystać z niego w sposób skuteczny i uzasadniony, w tym czy dysponuje, w praktyce, wystarczającym czasem, by rzeczywiście odwołać się do przedmiotowego środka (zob. *Łatak* (dec.), cyt. wyż., §§ 79-81 i 85).

227. Prawdą jest, że w wyroku w sprawie *Bišta przeciwko Polsce* oraz w kolejnych orzeczeniach, Trybunał uznał, że skarżący podnoszący podobne zarzuty ingerencji w korespondencję osoby pozbawionej wolności po dniu 28 czerwca 2007 roku, zobowiązani byli, w celu zapewnienia zgodności z Artykułem 35 ust. 1, skorzystać z powództwa o naruszenie dóbr osobistych na podstawie art. 24 w związku z art. 448 (zob. *Bišta*, cyt. wyż., § 49). Skarżący w tej sprawie mógł jednak nadal skutecznie skorzystać ze środka

odwoławczego, ponieważ 3-letni okres przedawnienia na wniesienie takiego powództwa jeszcze nie upłynął (ibid. §§ 47-48).

228. Jednakże, z uwagi na fakt, że w niniejszej sprawie zarzucane naruszenia miały miejsce w okresie pomiędzy dniem 2 sierpnia 2006 roku a dniem 16 sierpnia 2007 roku (zob. paragraf 52 powyżej), ustawowy termin przedawnienia upłynął ostatecznie w dniu 16 sierpnia 2010 roku. W konsekwencji skarga skarżącego uległa już przedawnieniu, i jako taka jest nieskuteczna. Ponadto, skarga została wniesiona w dniu 12 kwietnia 2007 roku, co po pierwsze nastąpiło przed dniem 28 czerwca 2007 roku, datą z którą środek odwoławczy stał się skuteczny dla celów Artykułu 35 ust. 1 (zob. *Bišta*, cyt. wyż., §§ 47-49) oraz, po drugie, przed dniem 12 stycznia 2010 roku, kiedy Trybunał ogłosił wyrok w sprawie *Bišta*.

229. Zatem, w szczególnych okolicznościach niniejszej sprawy nie można wymagać od skarżącego, by skorzystał ze środka odwoławczego, na który powołuje się Rząd, ponieważ nie byłby on z pewnością “skuteczny” w rozumieniu Artykułu 35 ust. 1 Konwencji.

Zarzut Rządu w przedmiocie niedopuszczalności skargi z uwagi na niewykorzystanie krajowych środków odwoławczych musi zatem zostać oddalony.

B. Meritum skargi

1. Stanowisko stron

(a) Skarżący

230. Skarżący stwierdził, że jego cała korespondencja, bez względu na to co było jej przedmiotem i kto był jej adresatem, była rutynowo cenzurowana na podstawie przepisów Kodeksu karnego wykonawczego wyłącznie dlatego, że przebywał on w areszcie. Nie znajdował on żadnego przekonującego uzasadnienia, takiego jak w szczególności dobro postępowania toczącego się przeciwko niemu, dla otwarcia i kontrolowania zawartości listów od policji, władz więziennych, jego obrońcy oraz od instytucji europejskich, w tym CPT.

(b) Rząd

231. Rząd nie przedstawił uwag w odniesieniu do meritum skargi.

2. Stanowisko Trybunału

(a) Zasady ogólne wynikające z orzecznictwa Trybunału

232. Trybunał przypomina, że wszelka “ingerencja władzy publicznej” w korzystanie przez skarżącego z prawa do poszanowania korespondencji będzie stanowić naruszenie Artykułu 8 ust. 1, chyba że “jest zgodna z prawem”, realizuje jeden lub więcej uprawnionych celów, o których mowa

w pkt 2 oraz jest „konieczna w demokratycznym społeczeństwie” do ich osiągnięcia (zob., między innymi, *Enea przeciwko Włochom* [GC], skarga nr. 74912/01, ECHR 2009-..., § 140, z kolejnymi odniesieniami oraz *Jarkiewicz przeciwko Polsce*, skarga nr 23623/07, z dnia 6 lipca 2010 roku, § 72, z kolejnymi odniesieniami).

Jednakże, Trybunał uznał już, że stosowanie pewnych środków kontroli korespondencji osadzonego jest wymagane i nie jest samo w sobie niezgodne z Konwencją, mając na względzie zwykłe i racjonalne wymogi pozbawienia wolności (zob., między innymi, *Campbell przeciwko Wielkiej Brytanii*, z dnia 15 marca 1992 roku, Seria A, nr 233, § 45).

(b) Zastosowanie powyższych zasad w niniejszej sprawie

(ic) Stwierdzenie ingerencji

233. Skarżący przedstawił siedem kopert opatrzonych pieczęcią “ocenzurowano”, które zawierały listy otrzymane od różnych krajowych i międzynarodowych instytucji oraz jego pełnomocnika (zob. paragraf 52 powyżej). Rząd nie odniósł się do tej kwestii (zob. paragraf 229 powyżej).

234. Trybunał stwierdził już wielokrotnie, że jak długo organy władzy polskiej nie zaprzestaną praktyki umieszczania na listach osadzonych stempla “ocenzurowano”, tak długo Trybunał będzie musiał uznawać, że takie listy zostały otwarte, a ich zawartość przeczytana (zob. *Matwiejczuk przeciwko Polsce*, skarga nr 37641/97, § 99, z dnia 2 grudnia 2003 roku; *Pisk-Piskowski przeciwko Polsce*, skarga nr 92/03, § 26, z dnia 14 czerwca 2005 roku; *Michtha przeciwko Polsce*, skarga nr 13425/02, § 58, z dnia 4 maja 2006 roku; oraz *Friedensberg przeciwko Polsce*, skarga nr 44025/08, z dnia 27 kwietnia 2010 roku, § 36). Doszło zatem do ingerencji w prawo skarżącego do poszanowania korespondencji dla celów Artykułu 8 Konwencji.

(ii) Listy z Komendy Głównej Policji, Centralnego Zarządu Służby Więziennej, Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Warszawie, Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej oraz CPT

(α) Czy ingerencja była “zgodna z prawem”

235. Zgodnie z art. 102 pkt 11 w związku z art. 214 § 1 Kodeksu karnego wykonawczego, osadzony ma prawo do prowadzenia nieocenzurowanej korespondencji z organami ścigania (tj. policją i prokuraturą), wymiaru sprawiedliwości i innymi organami państwowymi lub organami samorządu terytorialnego oraz Rzecznikiem Praw Obywatelskich. Na mocy art. 103 w związku z art. 214 § 1 tego Kodeksu, korespondencja skarżącego kierowana do instytucji powołanych na podstawie ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka nie podlega

cenzurze (zob. *Kliza*, cyt. w paragrafie 104 powyżej, §§ 30-32; oraz *Kwiek przeciwko Polsce*, skarga nr 51895/99, z dnia 30 maja 2006 roku, §§ 23-24).

(β) Wnioski Trybunału

236. Ponieważ w odniesieniu do powyższej korespondencji władze działały wbrew wyraźnemu zakazowi ustawowemu, ich ingerencja nie była “zgodna z prawem”, a zatem stanowiła naruszenie Artykułu 8. W konsekwencji, nie istnieje potrzeba badania, czy pozostałe wymogi tego postanowienia zostały spełnione.

(iii) List od pełnomocnika skarżącego

(α) Czy ingerencja była “zgodna z prawem”

237. Zgodnie z art. 217a § 1 Kodeksu karnego wykonawczego, zatrzymania, cenzury lub nadzoru korespondencji tymczasowo aresztowanego dokonuje organ, do którego dyspozycji osoba ta pozostaje, chyba że organ ten zarządzi inaczej (zob. także *Kliza*, cyt. wyż., § 32). Zakwestionowana ingerencja była zatem “zgodna z prawem” w rozumieniu Artykułu 8 Konwencji.

(β) Czy ingerencja służyła osiągnięciu “uprawnionego celu” i była “konieczna w demokratycznym społeczeństwie”

238. Ponieważ Rząd nie przedstawił żadnego stanowiska, Trybunał przyjmuje, mając na względzie fakt, że cenzura korespondencji skarżącego miała związek z postępowaniami karnymi toczącymi się przeciwko niemu i była prowadzona przez cały okres osadzenia, iż ingerencja w korespondencję skarżącego z jego pełnomocnikiem mogłaby zapewne zostać uznana za uzasadnioną z uwagi na “ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom”.

239. Jednakże, Trybunał przypomina, że każda osoba, która chce skonsultować się z adwokatem powinna mieć do tego prawo w warunkach sprzyjających otwartej i nieskrępowanej rozmowie. Z tego względu relacja na linii adwokat-klient jest w zasadzie objęta tajemnicą zawodową. Trybunał podkreślał wielokrotnie znaczenie prawa osadzonego do porozumiewania się z obrońcą poza zasięgiem słuchu władz więziennych. Analogicznie, to samo odnosi się do organów uczestniczących w postępowaniu toczącym się przeciwko niemu. Rzeczywiście, jeżeli adwokat nie może przeprowadzić rozmowy ze swoim klientem bez nadzoru oraz otrzymać od niego poufnych instrukcji, jego pomoc traci na znaczeniu, podczas gdy Konwencja ma na celu zagwarantowanie praw, które są praktyczne i skuteczne. Nie jest to zgodne z zasadami poufności i tajemnicy zawodowej odnoszącymi się do relacji pomiędzy adwokatem a klientem, jeżeli ich korespondencja poddana zostaje rutynowej kontroli przez osoby lub organy, które mogą mieć bezpośredni interes w przedmiotowej kwestii.

Przeczytanie poczty osadzonego kierowanej do lub od adwokata może nastąpić tylko w wyjątkowych sytuacjach, kiedy władze więzienne mają uzasadnione powody przypuszczać, że przywilej tajemnicy korespondencji jest nadużywany, a zawartość listu zagraża bezpieczeństwu zakładu lub innych osób lub też stanowi przestępstwo. Odpowiedź na pytanie, co może być takim „uzasadnionym powodem” zależy od okoliczności, ale zakłada istnienie faktów i informacji, które mogłyby przekonać obiektywnego obserwatora, że ta uprzywilejowana droga porozumiewania się została nadużyta (zob. *Campbell*, cyt. wyż., §§ 46-48, z kolejnymi odniesieniami).

240. W niniejszej sprawie, Trybunał nie dysponuje dowodami, a zatem nie ma powodów, by sądzić, że władze działały na podstawie podejrzenia, a tym bardziej dowodu materialnego, że treść listów adwokata skarżącego była niewłaściwa, zagrażała bezpieczeństwu zakładu oraz że koperty zawierały materiały niedozwolone. Nie wydaje się także, że istniały inne wyjątkowe okoliczności uzasadniające ingerencję w przywilej tajemnicy korespondencji. Wynika stąd, że cenzura tych listów nie może zostać uznana za “ konieczną w demokratycznym społeczeństwie”. Doszło zatem do naruszenia Artykułu 8 Konwencji w tym zakresie.

VII. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 8 KONWENCJI W ZWIĄZKU Z ZASTOSOWANIEM REŻIMU ‘WIĘZNI NIEBEZPIECZNEGO’.

241. W odniesieniu do zastosowania reżimu “więźnia niebezpiecznego” wobec niego, skarżący podniósł także, że bez względu na fakt, iż stanowiło to traktowanie sprzeczne z Artykułem 3 Konwencji, naruszyło to ponadto jego prawo do życia prywatnego chronione przez Artykuł 8 Konwencji.

Artykuł 8, w istotnym dla sprawy zakresie, stanowi co następuje:

“1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego

2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób.”

A. Dopuszczalność skargi

242. Trybunał zauważył, że skarga ta ma związek ze skargą wniesioną na podstawie Artykułu 3, która została rozparzona powyżej (zob. paragrafy 137 i 178 powyżej), a zatem musi zostać także uznana za dopuszczalną.

B. Meritum skargi

243. Skarżący stwierdził, że zastosowanie wobec niego reżimu “N” naruszyło jego prawo do życia prywatnego, w szczególności, w związku z uciążliwym i stałym nadzorem jego celi, wraz z częścią przeznaczoną do celów sanitarno-higienicznych oraz niezmiernie poniżającymi przeszukaniem z rozbieraniem, które były dokonywane kilkakrotnie w ciągu dnia, lecz nie były podyktowane żadnymi przekonującymi względami bezpieczeństwa.

244. Rząd utrzymywał, że objęcie skarżącego specjalnym rygiem było konieczne w celu zapewnienia bezpieczeństwa zakładu, a zatem służyło osiągnięciu “uprawnionego celu”, jakim jest „ochrona porządku i zapobieganie przestępstwom” zgodnie z Artykułem 8 ust. 2 Konwencji. Rząd zwrócił się do Trybunału o stwierdzenie braku naruszenia Artykułu 8 Konwencji.

245. Trybunał zauważa, że długotrwałe stosowanie wobec skarżącego reżimu “więźnia niebezpiecznego” stanowi główny przedmiot skargi wniesionej na podstawie Artykułu 3 Konwencji. Kwestia ta została rozpatrzona, skutkując stwierdzeniem naruszenia tego postanowienia (zob. paragraf 178 powyżej). W tych okolicznościach, Trybunał stoi na stanowisku, że żadna odrębna kwestia nie wynika na gruncie Artykułu 8 Konwencji i nie przedstawia on odrębnych wniosków w tym zakresie.

VIII. ZASTOSOWANIE ARTYKUŁU 41 KONWENCJI

246. Artykuł 41 Konwencji stanowi:

“Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej Protokołów, oraz jeśli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi potrzeba, słuszne zadośćuczynienie pokrzywdzonej stronie.”

A. Szkoda

247. Skarżący oświadczył, że ograniczył swoje roszczenia o słuszne zadośćuczynienie z tytułu doznanej krzywdy niematerialnej do naruszenia Artykułu 3 w związku z zastosowaniem reżimu “więźnia niebezpiecznego” oraz naruszenia Artykułu 8 w związku z ograniczeniem kontaktu z synem i konkubiną w trakcie jego tymczasowego aresztowania. Domagał się on kwoty 10.000 euro (EUR) za każde naruszenie.

248. Rząd uznał roszczenie za wygórowane i niezgodne z kwotą zadośćuczynienia przyznawaną przez Trybunał w podobnych sprawach.

249. Trybunał mając na uwadze własną linię orzeczniczą oraz dokonując oceny z uwzględnieniem zasady sprawiedliwości, przyznaje skarżącemu

kwotę 18.000 euro z tytułu doznanej szkody niematerialnej. Trybunał oddał pozostałą część roszczenia o zadośćuczynienie.

B. Koszty i wydatki

250. Ponieważ skarżący nie dochodził zwrotu kosztów i wydatków poniesionych przed sądami krajowymi lub w postępowaniu przed Trybunałem, nie ma powodu, by przyznać jakąkolwiek kwotę z tego tytułu.

C. Odsetki za zwłokę

251. Trybunał uznaje za właściwe, aby odsetki za zwłokę były oparte na marginalnej stopie procentowej Europejskiego Banku Centralnego, powiększonej o trzy punkty procentowe.

Z TYCH PRZYCZYN, TRYBUNAŁ JEDNOGŁOŚNIE

1. *Uznaje* skargi na podstawie Artykułu 3 i 8 dotyczące zastosowania wobec skarżącego reżimu “więźnia niebezpiecznego”; skargę na podstawie Artykułu 5 ust. 3 odnoszącą się do długości tymczasowego aresztowania; skargę na podstawie Artykułu 5 ust. 4 w związku z brakiem poszanowania zasady równości broni; skargę na podstawie Artykułu 8 dotyczącą ograniczenia kontaktu skarżącego z rodziną w trakcie jego tymczasowego aresztowania; skargę na podstawie Artykułu 8 odnoszącą się do cenzury korespondencji za dopuszczalne, a pozostałą część skargi za niedopuszczalną;
2. *Stwierdza*, że nastąpiło naruszenie Artykułu 3 Konwencji;
3. *Stwierdza*, że nastąpiło naruszenie Artykułu 5 ust. 3 Konwencji;
4. *Stwierdza*, że nastąpiło naruszenie Artykułu 5 ust. 4 Konwencji;
5. *Stwierdza*, że nastąpiło naruszenie Artykułu 8 Konwencji w związku z ograniczeniem kontaktu skarżącego z rodziną w trakcie jego tymczasowego aresztowania;
6. *Stwierdza*, że żadna odrębna kwestia nie wynika na gruncie Artykułu 8 Konwencji w odniesieniu do zastosowania wobec skarżącego reżimu “więźnia niebezpiecznego”;

7. *Stwierdza*, że nastąpiło naruszenie Artykułu 8 Konwencji w związku z cenzurą korespondencji skarżącego;
8. *Stwierdza*,
 - (a) że pozwane państwo ma zapłacić skarżącemu w terminie trzech miesięcy od daty uprawomocnienia się wyroku zgodnie z Artykułem 44 ust. 2 Konwencji kwotę 18.000 euro (osiemnaście tysięcy euro), powiększoną o wszelkie podatki, które mogą zostać nałożone na tę kwotę, tytułem poniesionej szkody niematerialnej, przeliczoną na walutę polską po kursie obowiązującym w dniu wydania rozstrzygnięcia;
 - (b) że po upływie powyższego trzymiesięcznego terminu do momentu zapłaty, winny zostać naliczone od tych kwot odsetki zwykłe według marginalnej stopy procentowej Europejskiego Banku Centralnego powiększonej o trzy punkty procentowe;
9. *Oddala* pozostałą część roszczenia skarżącego o słuszne zadośćuczynienie.

Sporządzono w języku angielskim oraz obwieszczono pisemnie dnia 17 kwietnia 2012 roku, zgodnie z Regułą 77 ust. 2 i ust. 3 Regulaminu Trybunału.

Lawrence Early
Kancelarz Sekcji

David Thór Björgvinsson
Przewodniczący